

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Jūratė Baltramaitytė
Švietimo kokybės vadybos magistrantūros studentė

**MOKINIŲ IKIPROFESINIO PASIRENGIMO KOKYBĖS
VALDYMO MODELIAVIMAS STIPRINANT TARPINSTITUCINIUS
PARTNERYSTĖS RYŠIUS
(ŠEIMA-MOKYKLA-PROFESINĖ MOKYKLA)**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
prof.habil.dr. A.Juodaitytė

ŠIAULIAI, 2012

Darbas originalusJūratė Baltramaitytė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
ĮVADAS	7
1. MOKINIŲ IKIPROFESINIO PASIRENGIMO KOKYBĖS VALDYMO TEORINIAI PAGRINDAI	13
1.1. Iki profesinio pasirengimo samprata ir esmė.....	13
1.2. Kokybės samprata švietime	18
1.3. Kokybės valdymo modeliai švietimo sektoriuje	22
1.4. Šeima, mokykla, profesinė mokykla kaip švietimo tinklinės organizacijos.....	28
2. KOKYBĖS VALDYMO MODELIAVIMAS IKIPROFESINIAME PASIRENGIME STIPRINANT TARPINSTITUCINIUS PARTNERYSTĖS RYŠIUS (ŠEIMA, MOKYKLA, PROFESINĖ MOKYKLA): EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI.....	31
2.1. Tyrimo metodologija ir metodika.....	31
2.2. Lietuvos iki profesinio ir profesinio rengimo sistemą reguliuojančių dokumentų analizė .	34
2.3. Mokinių ir pedagogų požiūris į iki profesinio pasirengimo kokybės valdymą empirinio tyrimo rezultatai.....	42
2.3.1. Respondentų demografinis apibūdinimas.....	42
2.3.2. Mokinių požiūris į iki profesinio pasirengimo kokybės valdymą	46
2.3.3. Pedagogų požiūris į iki profesinio pasirengimo kokybės valdymą	57
2.4. Mokinių iki profesinio pasirengimo kokybės valdymo modelis stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla)	62
IŠVADOS	64
REKOMENDACIJOS	66
LITERATŪRA	67
PRIEDAI	72

SANTRAUKA

Mokinių ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymo modeliavimas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima-mokykla-profesinė mokykla)

Edukologijos magistrantūros baigiamasis darbas

Temos aktualumas.

Išsilavinimas tampa vis didesne vertybe, leidžiantis subręsti žmogui kaip asmenybei bei suteikiantis daugiau galimybių patekti ir adaptuotis darbo rinkoje. Jaunam žmogui susivokti šiandieninėje darbo rinkoje, savo noruose ir galimybėse yra nepaprastai sunku. Pagrindine figūra profesijos pasirinkime tapo mokytojas, ypač auklėtojas, kurie įveda mokinį į darbo pasaulį. Šiandien dauguma auklėtojų, bendradarbiaudami su klasės tėvais, suteikia pakankamai daug informacijos, supažindindami auklėtinius su tėvų profesijomis jų darbo vietoje. Taip pat mokinius supažindina su profesijomis, profesinio rengimo įstaigomis bei konsultuoja. Paminėtina, kad Ministerija šiais mokslo metais davė leidimą priimti 180 mokinių, jau įgijusių kvalifikaciją, tarp jų yra ne tik profesines mokyklas baigusiuju, bet ir turinčių universitetinį išsilavinimą. Iki šiol, kol ministerija nepareikalavo, nebuvo vedama statistika, kiek mokinių atvykdavo jau turėdami kvalifikaciją. Tačiau mokinių kaita vyksta. 2010-10-01 – 2011-10-01 pagal LR švietimo ir mokslo ministro patvirtintą duomenų sąrašą 2011-07-26 Nr. V-1450 buvo pateikti duomenys apie Šiaulių PRC mokinių migraciją: atvyko iš kitų profesinių mokyklų – 15; atvyko iš bendrojo lavinimo mokyklų – 35; išvyko į kitas profesines mokyklas – 14; išvyko į bendrojo lavinimo mokyklas – 6 mokiniai. Kyla klausimas – koks turėtų būti ikiprofesinio rengimo kokybės valdymo modelis, stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla)?

Tyrimo objektas: mokinių ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymo modeliavimas.

Tikslas - numatyti mokinių ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymo modelio rengimo gaires stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima – mokykla – profesinė mokykla).

Tyrimo metodologija.

Darbe bus remiamasi pragmatizmo, socialine-kognityvine teorijomis. Švietimo politiką reglamentuojančių dokumentų tyrime bus remiamasi dviem kokybės sampratos klasifikavimais: 1) kokybės aiškinimas per tikslų atitikimą, vartotojų poreikių tenkinimą; 2) kokybė, kaip procesas, susijęs su rezultatų įgyvendinimu. Analizuojant dokumentus bus svarbus ir tekstas, ir kontekstas.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai: mokslinės ir metodinės literatūros analizė.
2. Empiriniai: kiekybinis tyrimas – standartizuota anketa raštu ir kokybinis tyrimas – standartizuotas interviu, dokumentų content analizė.
3. Statistiniai: faktorinė analizė, Chi kvadrato kriterijus, Cronbach's alpha koeficientas, požymių dažnių lentelės, Krustal-Walis test, vidurkis, standartinis nuokrypis.

Tyrimo imtis ir organizavimas:

Anketavimo būdu apklausti Šiaulių profesinio rengimo centro mokiniai (N=96), standartizuoto interviu metu apklausti Šiaulių miesto gimnazijų mokytojai (N=5), administracijos (N=2) ir PIT (N=5) darbuotojai.

Išvados

1. Lietuvoje vyksta moksliniai tyrimai profesinio rengimo srityje. Kiekvienas tyrėjas ikiprofesinio rengimo sampratos esmę aiškina kitaip. Ji yra nuolat konstruojama ir performuluojama ir tai galėtų tapti tikru iššūkiu šios sąvokos esmės išgryninimui.
2. Stokojama vieningo ir tikslaus kokybės apibrėžimo. Profesinio rengimo institucijos, įsipareigojusios siekti kokybės, turi pasirinkti kokybės koncepciją, nuo kurios priklausys visos su kokybe susijusios veiklos.
3. Mokykloje, turint pakankamai gerus materialiuosius ir žmogiškuosius išteklius, esant tinkamiems ir perspektyviems santykiams su šeima, mokykla, galima parengti geros kvalifikacijos darbuotojus darbo rinkai.
4. Lietuvoje mokinių ikiprofesinis pasirengimas yra nepakankamas, nors profesinio orientavimo paslaugų mokykloje reikšmingumas yra dokumentuose aktualizuojamas. Nėra užtikrinta kokybė teikiamų paslaugų, nes nėra bendradarbiavimo su tėvais. Mokinių ikiprofesinio rengimo sistemoje trūksta efektyvumo ir vientisumo.

SUMMARY

Pupils' Pre-Vocational Education and Training Quality Management Modeling While Reinforcing Interinstitutional Partnership Relations (Family – School – Vocational School)

Relevance of the subject.

Education becomes more and more valuable, it gives the opportunity to develop a mature personality and provides more possibilities to enter the labour market and adapt to it. It is extremely hard for a young person to get one's direction at the labour market and in one's wishes and possibilities. A teacher and especially a class teacher has become the main figure in the selection of profession, introducing pupils to the world of employment. Nowadays most of class teachers introduce pupils to specialties in collaboration with class parents by visiting parents at their workplaces. In addition, they introduce pupils to professions, vocational education and training institutions and give them consultations. It should be mentioned that the Ministry gave the permission this year to accept 180 pupils who already obtained qualifications. Among them not only those, who finished vocational schools but also those, who have university degrees. So far, until the requirement of the Ministry no statistics was conducted on how many pupils who already had qualification were entering. However, the pupil fluctuation is still happening. In accordance with the data list approved by the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania No. V-1450 dated 26-07-2011, the data about migration of pupils in Šiauliai Vocational Education and Training Centre from 01-10-2010 until 01-10-2011 was presented: 15 pupils came from other vocational schools; 35 pupils came from comprehensive schools; 14 pupils went to other vocational schools; and 6 pupils went to comprehensive schools. The question arises, what pre-vocational education and training quality model should be like while reinforcing interinstitutional partnership relations (family, school, vocational school)?

Object of the study: pupils' pre-vocational education and training quality management modeling.

The aim is to provide pupils' pre-vocational education and training quality management model guidelines while reinforcing interinstitutional partnership relations (family – school – vocational school).

Study methodology.

References to the pragmatism and social-cognitive theories will be made in this paper. The study of documents regulating the education policy will be based on two classifications of quality conception: 1) quality interpretation via correspondence to goals and meeting user needs; 2) quality as a process related to the implementation of results. When analyzing documents both text and context will be important.

Study methods:

1. Theoretical: analysis of academic and methodical literature.
2. Empirical: quantitative analysis - standardized questionnaire in writing and qualitative analysis - standardized interview, content analysis of documents.
3. Statistical: factor analysis, chi-square criterion, Cronbach's alpha coefficient, frequency tables, Kruskal-Wallis test, mean, standard deviation.

Sample and organization of study:

Šiauliai Vocational Education and Training Centre pupils were questioned in a survey, and teachers, administration and vocational information points (VIP) workers of Šiauliai gymnasiums were interviewed during the standardized interview.

Conclusions

1. Academic activity on topics related to pre-vocational education and training is developed in Lithuania that shows the complexity of this phenomenon and the shortage of academic substantiation. Due to this reason, the conception of pre-vocational education and training is constantly designed, defined and re-formulated and the purification of this concept could become a real challenge.
2. There is no unanimous and precise definition of quality. Vocational education and training institutions that obligated to aim for quality must choose the concept of quality that all activities related to quality will depend on.
3. If school has suitably good resources and relationships with family and school are strong and perspective, it is possible to prepare employees with good qualification for the labour market.
4. Pupils' pre-vocational education and training is not sufficient, though the significance of vocational orientation services in school is actualized. In addition, the quality of provided services is not guaranteed, because there is no collaboration with parents. There is lack of efficiency and integrity in pupils' pre-vocational education and training system.

IVADAS

Temos aktualumas.

Šiuo metu vykstantys socialiniai ir ekonominiai pokyčiai – bedarbystė, emigracija, profesijų paklausos kaita, išryškina profesinio orientavimo ir konsultavimo svarbą.

Vis didesne vertybe tampa išsilavinimas, leidžiantis subręsti žmogui kaip asmenybei bei suteikiantis daugiau galimybių patekti ir adaptuotis darbo rinkoje. Jaunam žmogui susivokti šiandieninėje darbo rinkoje, savo noruose ir galimybėse yra nepaprastai sunku. Pagrindine figūra profesijos pasirinkime tapo mokytojas, ypač auklėtojas, kurie įveda mokinį į darbo pasaulį. Šiandien dauguma auklėtojų, bendradarbiaudami su klasės tėvais, suteikia pakankamai daug informacijos, supažindindami auklėtinius su tėvų profesijomis jų darbo vietoje. Taip pat mokinius supažindina su profesijomis, profesinio rengimo įstaigomis bei konsultuoja. Pasak mokslininkų, šiandienos pedagogui reikalingos vadybinės, ekonominės žinios, svarbios tampa bendrosios kompetencijos, kurias galima panaudoti įvairialypėje pedagoginėje veikloje (Augienė, Malinauskienė 2007). Kyla klausimas – koks turėtų būti ikiprofesinio rengimo kokybės modelis, stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla)?

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, atsirado ir būtinybė perimti kitų šalių patirtį. Siekimas integruotis į Europos Sąjungos profesinio rengimo struktūras – iššūkis Lietuvos profesinio rengimo sistemai, kuri, siekdama pagerinti situaciją darbo rinkoje, Suomijos profesinio rengimo sistemos pavyzdžiu prognozuoja, kad iki 2012 metų situacija Lietuvos profesinio rengimo sistemoje atrodys taip: daugiau nei 50% jaunuolių pirmiau baigs profesinio mokymo įstaigas ir tik vėliau dalis jų tęs mokslus universitetuose ar kolegijose (Pusvaškis, 2006). Švietimo ir mokslo ministerija skiria didžiulį dėmesį profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos įdiegimui bendrojo lavinimo mokyklose. Yra parengti reikalingi dokumentai: *švietimo įstatymas, profesinio orientavimo strategijos, profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašas, profesinio informavimo standartas, mokytojų, profesijos mokytojų, dėstytojų bendradarbiavimo su socialiniais partneriais metodinės rekomendacijos, mokinių profesiniam informavimui skirtų lėšų naudojimo metodinės rekomendacijos, nacionalinė profesinio orientavimo švietimo sistemoje programa*. Taigi, sukurta juridinė bazė, vykdomi projektai, 2007-2013 Programa.

Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintos strategijos (numatančios, kad iki 2012 metų bent pusė Lietuvos jaunuolių iš pradžių įgis profesiją, o tik vėliau tęs studijas kolegijose ar universitetuose) kelia tam tikrų abejonių. Tebėra išlikusi nuostata, kad į profesines mokyklas

stoja netinkamo elgesio ir prasto pažangumo mokiniai. Paminėtina, kad Ministerija šiais mokslo metais davė leidimą priimti 180 mokinių, jau įgijusių kvalifikaciją, tarp jų yra ne tik profesines mokyklas baigusiuji, bet ir turinčių universitetinį išsilavinimą. Iki šiol, kol ministerija nepareikalavo, nebuvo vedama statistika, kiek mokinių atvykdavo jau turėdami kvalifikaciją. Tačiau mokinių kaita vyksta. 2010-10-01 - 2011-10-01 pagal LR švietimo ir mokslo ministro patvirtintą duomenų sąrašą 2011-07-26 Nr. V-1450 pateikti duomenys apie Šiaulių PRC mokinių migraciją: atvyko iš kitų profesinių mokyklų – 15; atvyko iš bendrojo lavinimo mokyklų – 35; išvyko į kitas profesines mokyklas – 14; išvyko į bendrojo lavinimo mokyklas – 6 mokiniai. Pagal švietimo stebėsenos rodiklius pažymima, kad 18 – 24 metų jaunimas, kuris nėra įgijęs vidurinio išsilavinimo ir nesimoko, 2009 m. sudarė 8,7 proc., o 2010 m. – 8,1 proc., pagal privalomojo ugdymo programas nesimoko 7-16 metų vaikų dalis 2009 metais sudarė 4,14 proc., o 2010 – 4,60 proc. (<http://www.svis.smm.lt/naujas/node/20>). Ar šiandien profesijos prestižas tebėra vienas iš pagrindinių mokinių specialybės pasirinkimą lemiančių kriterijų? Ar ryšys šeima – mokykla – profesinė mokykla egzistuoja, jei taip, ar veikia realiai, ar tik formaliai?

Tyrimo problema.

Karjeros planavimas prasideda jau mokykloje: mokiniams gilinantis į patinkančius mokomuosius dalykus, renkantis valstybinius brandos egzaminus, vėliau pasirenkant specialybę. „Lietuvoje daugiausia tyrinėtose psichologinės asmenybės profesinės saviraiškos problemos, kartu siekiant pagrįsti psichologinės ir pedagoginės pagalbos renkantis profesiją modelius“, nurodo R. Kučinskienė (2003). Lietuvos mokslininkai tyrė įvairius aspektus: pašaukimo ryšį su pasirinkta profesija, asmenybės ir profesijos raišką, profesinį konsultavimą, profesijos rinkimosi teorijas, darbinio ir profesinio apsisprendimo problemas. Mokinių ir jaunimo ugdymo karjerai padėti Lietuvoje nagrinėjo Pukelis ir Garnienė (2003), Laužackas (2003), Diržytė, Jakimavičienė, Klimantavičiūtė (2004), Liukinevičienė (2005).

Visuotinai pripažinta, kad profesinis orientavimas Lietuvoje turi galias teorines tradicijas. Pasak Beresnevičienės (2002), prof. L. Jovaišą galima laikyti Lietuvos edukologijos mokslo sistemos pagrindų kūrimo arba sistemologijos pradininku bei profesinio orientavimo edukologinių ir psichologinių pagrindų kūrėju, padėjusiu tvirtus profesinės edukologijos teorinius ir praktinius pamatus.

Didelio edukologų dėmesio susilaukė mokinių motyvacijos mokytis profesinėje mokykloje ir karjeros planavimo klausimai (Laužackas, Danilevičius, Gurskienė, 2004; Laumenskaitė, Petkevičiūtė, 2004; Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose: tyrimo ataskaita. – Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija, 2006; Jaunuolių, atėjusių mokytis į profesines mokyklas, pasirinkimo motyvai bei tolesnio mokymosi planai ir galimybės: tyrimo ataskaita. – Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2005; ir kt.).

Pagrindinis visų tyrėjų dėmesys yra nukreiptas į mokinių profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo mokyklose situacijos analizę (Laužackas, 2004; Laumenskaitė, Petkevičiūtė, 2004 ir kt.), akivaizdžiai trūksta išsamesnių tyrimų apie mokinių ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymo modeliavimą stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima – mokykla – profesinė mokykla), nes kiekviena švietimo institucija sprendžia ikiprofesinio rengimo problemas atskirai.

Tyrimo problema: koks turi būti ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymo modelis, stiprinantis ryšius tarp šeimos, mokyklos, profesinės mokyklos?

Tyrimo objektas: mokinių ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymo modeliavimas.

Tyrimo hipotezė.

Ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdyme stokojama ryšio tarp mokinių, jų tėvų ir mokyklos.

Tikslas. Numatyti mokinių ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymo modelio rengimo gaires, stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima – mokykla – profesinė mokykla).

Uždaviniai:

1. Pagrįsti mokinių ikiprofesinio pasirengimo svarbą.
2. Išanalizuoti kokybės valdymo modelius, taikomus ikiprofesiniame pasirengime.
3. Ištirti mokinių ir mokytojų įtaką ikiprofesiniam pasirengimui.
4. Parengti mokinių ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymo modelį stiprinant ryšius (šeima-mokykla-profesinė mokykla).

Tyrimo metodologija.

Darbe bus remiamasi pragmatizmo teorija. Pragmatizmas, kaip filosofijos kryptis, susiformavo XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje JAV. Pragmatizmas ugdytiniui pateikti konkrečioje socialinėje aplinkoje apibendrintą patyrimą, kuris kinta keičiantis aplinkai (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas, 2003).

Socialinėse-kognityvinėse teorijose apjungiami ir bruožai, ir raida. Tiriama interesų, gebėjimų ir vertybių raiška gyvenimo ir karjeros kelyje. Socialinės-kognityvinės teorijos atstovai įvertina, kad nepaisant turimų asmenybės bruožų ar jos gyvenamosios aplinkos, ypač svarbus yra savikryptingumas. Jis suvokiamas kaip asmenybės gebėjimas suvokti savo galimybes ir gebėjimas jomis pasinaudoti. Taigi karjeros sėkmei svarbūs tiek socialiniai veiksniai (pavyzdžiai, artimųjų lūkesčiai, suteikiamos galimybės ir kt.), tiek kognityviniai veiksniai – suvokimas, kad tik pats žmogus gali valdyti ir kurti karjerą – (Lileikienė, 2009).

Švietimo politiką reglamentuojančių dokumentų tyrime bus remiamasi dviem kokybės sampratos klasifikavimais: 1) kokybės aiškinimas per tikslų atitikimą, vartotojų poreikių

tenkinimą; 2) kokybė, kaip procesas, susijęs su rezultatų įgyvendinimu. Analizuojant dokumentus bus svarbus ir tekstas, ir kontekstas.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai: mokslinės ir metodinės literatūros analizė.
2. Empiriniai: kiekybinis tyrimas – standartizuota anketa raštu ir kokybinis tyrimas – standartizuotas interviu, dokumentų content analizė.
3. Statistiniai: faktorinė analizė, Chi kvadrato kriterijus, Cronbach’s alpha koeficientas, požymių dažnių lentelės, Krustal-Walis test, vidurkis, standartinis nuokrypis.
4. Duomenys apdoroti SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) (Pukėnas, 2005) bei Microsoft Excel 2003 programine įranga. Siekiant dar gilesnės kiekybinio tyrimo rezultatų interpretacijos skaičiuotas procentinis, respondentų nurodytų atsakymų, pasiskirstymas pagal atskirus kokybinio tyrimo metu identifikuotus požymius.

Tyrimo imtis ir organizavimas:

Anketavimo būdu apklausti Šiaulių profesinio rengimo centro mokiniai (N=96), standartizuoto interviu metu apklausti Šiaulių miesto gimnazijų mokytojai (N=5), administracijos (N=2) ir PIT (N=5) darbuotojai.

Tyrimo etapai:

I etapas	II etapas	III etapas	IV etapas
Mokinių ikiprofesinio pasirengimo: problemos apibrėžtis	Mokslinės literatūros ir dokumentų content analizė	Kiekybinis tyrimas, taikant anketinę apklausą. Kokybinis tyrimas, taikant standartizuotą interviu	Tyrimo rezultatų analizė, interpretacijos, išvados. Rekomendacijos

Sąvokos:

Karjeros planavimas – tai sąmoningas procesas, įgalinantis asmenis priimti ir įgyvendinti informacija paremtus realistinius sprendimus dėl savo karjeros ir valdyti pokyčius ateityje (Profesijos patarėjų mokymo metodinė medžiaga, 2004).

Karjeros projektavimas (angl. *career designing, career guidance*) – nuolatinės asmens pastangos išvelgti būsimas darbo rinkos tendencijas ir numatomų pokyčių kontekste tirti bei planuoti savo profesinę perspektyvą (ugdymas karjeros planavimui), taip pat planuoti profesinės kvalifikacijos tobulinimosi poreikius (karjeros planavimas) siekiant realizuoti savo prigimtinius

gabumus bei sėkmingai konkuruoti nuolat kintančioje darbo rinkoje (Profesinio informavimo B metodika, 2007).

Profesija – tai atitinkamomis žiniomis, mokėjimais, sugebėjimais ir įgūdžiais pagrįstos žmonių veiklos rūšių kombinacijos, užtikrinančios žmonėms prielaidas tenkinti savisaugos ir saviraiškos poreikius (Profesijos patarėjų mokymo metodinė medžiaga, 2004).

Profesinis informavimas (vocational information) – tai žinių apie profesijų turinį ir reikalavimus, profesijos įgijimo, kvalifikacijos kėlimo ir įsidarbinimo galimybes suteikimas (Profesijos patarėjų mokymo metodinė medžiaga, 2004).

Profesinio informavimo taškai – tai akredituotos institucijos, kurios turi įrengtus laisvos prieigos prie interneto taškus, priėjimą prie šalies švietimo ir darbo rinkos duomenų bazių ar sukauptą informaciją kompiuterinėse laikmenose, vaizdajuostėse, spaudiniuose ir pan. (Profesinio informavimo B metodika, 2007).

Profesinis konsultavimas – specialiai organizuota veikla, padedanti asmenims išrinkti profesiją, atsižvelgiant į jų individualias savybes, darbo rinkos bei profesinio mokymo galimybes. Profesinis konsultavimas remiasi darbo rinkos, profesijų tyrimų rezultatais bei profesinės psichologijos metodais (Profesijos patarėjų mokymo metodinė medžiaga, 2004).

Profesinis orientavimas – tai nuoseklus ir kryptingas asmens parengimas profesijos pasirinkimui bendrojo lavinimo, profesinio informavimo ir konsultavimo priemonėmis (Profesijos patarėjų mokymo metodinė medžiaga, 2004).

Profesinis pašaukimas - aktyvus ir ilgalaikis polinkis tam tikrai veiklai, kurioje asmenybė išvelgia galimybes išreikšti bei realizuoti savo potencines kūrybines galias ir taip įprasmiti savo gyvenimą (Profesinio informavimo B metodika, 2007).

Profesinė karjera – tai individualus tobulėjimas sėkmingai pasirinktos veiklos kryptimi ir pozityvus jos vertinimas tiek asmeniniu, tiek visuomeniniu požiūriu (Profesijos patarėjų mokymo metodinė medžiaga, 2004).

Profesijos patarėjas – kvalifikuotas specialistas, teikiantis žinias profesinio informavimo tikslinėms grupėms apie švietimo institucijas, mokymo ar studijų programas, profesijas, kvalifikaciją, jų įgijimo sąlygas, darbo rinką, įsidarbinimo ir profesinės karjeros galimybes (Profesinio informavimo B metodika, 2007).

Profesijos rinkimosi branda – asmens pasirengimas priimti racionalų profesijos rinkimosi sprendimą atsižvelgiant į savo amžių, išsilavinimą ir išsiauklėjimą, lytį, savęs ir profesijos pažinimo lygį (Profesinio informavimo B metodika, 2007).

Profesijos rinkimosi sprendimas – asmens profesijos rinkimosi rezultatas, prasidedantis mokykliniame amžiuje ir besitęsiantis iki profesijos pasirinkimo (Profesinio informavimo B metodika, 2007).

Racionalus profesijos pasirinkimo sprendimas – profesinis sprendimas, pagrįstas objektyviu turimų asmeninių gabumų bei gebėjimų ir darbo rinkos poreikių įvertinimu (Profesinio informavimo B metodika, 2007).

Specialybė – tai tam tikra mokslo žinių ir praktinių įgūdžių visuma, kurią įsisavina žmogus, rengdamasis konkrečios profesijos darbui (Profesijos patarėjų mokymo metodinė medžiaga, 2004).

Ugdymas karjeros planavimui – švietimo institucijų, tėvų, mokytojų, mokinių bei visuomenės sistemingas ir kryptingas bendradarbiavimas padedant jauniems ir suaugusiems žmonėms įgyti žinių ir įgūdžių, padedančių išvelgti profesinį pašaukimą ir priimti racionalų profesijos pasirinkimo sprendimą (Profesinio informavimo B metodika, 2007).

1. MOKINIŲ IKIPROFESINIO PASIRENGIMO KOKYBĖS VALDYMO TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Ikiprofesinio pasirengimo samprata ir esmė

Globalizacijos procesas vis labiau apima visas gyvenimo sritis, tarp jų ir švietimo sistemą. Per pastaruosius metus įvykę pokyčiai globalinėje erdvėje, skatina peržiūrėti ugdymo proceso uždavinius. Todėl vienas pagrindinių ugdymo proceso uždavinių yra ugdyti brandžią ir darnią asmenybę, gebančią gyventi ir kurti laisvosios rinkos sąlygomis. Pirmoji dilema mokykloje, su kuria susiduria asmenybė, sprendžia, kokią profesiją pasirinkti. Svarstymai, kuo labiau pasikliauti – savo norais ir pomėgiais ar visuomenėje vyraujančiu požiūriu apie tai, kas perspektyvu ir pan. turėtų tekti ikiprofesinio pasirengimo etapui.

R.Laužackas (1998) išskiria trijų pakopų mokymo atvejį: ikiprofesinis ugdymas, profesinis ugdymas ir profesinės kvalifikacijos tobulinimas.

Ikiprofesinis pasirengimas suprantamas kaip tinkamai pasirinkti profesiją ir yra viena jautriausių ir aktualiausių švietimo sričių. Teisingai pasirinkta profesija motyvuoja mokytis, studijuoti, tobulėti ir dirbti bei suteikia pasitenkinimo savimi, savo darbu ir savo gyvenimu jausmą. Tuo metu reikalinga profesionali pagalba ir vadovavimas.

Ikiprofesinio mokymo tvarkos apraše ikiprofesinis mokymas yra jaunimo mokyklų (toliau – mokykla) privalomojo ugdymo turinio dalis. Tai ugdomoji praktinė veikla, padedanti mokiniui susigrąžinti mokymosi motyvaciją, perprasti darbo reikšmę, susipažinti su esamomis profesijomis, ugdanti bendrąsias kompetencijas ir suteikianti žinių, kaip įgyti profesiją. Mokslinėje literatūroje ikiprofesinio rengimo apibūdinimų aptinkama įvairių. K.Jurevičiūtė (2007) ikiprofesinį rengimą apibūdina kaip profesinio rengimo, vykdomo iki profesinio rengimo proceso, struktūrinę dalį. R.Laužackas (2002) pabrėžia, kad ikiprofesinis ugdymas būtų vykdomas taip, kad mokiniui nuolat aiškėtų jo profesinės veiklos požiūriu svarbūs veiksniai – interesai, polinkiai, vertybės, gebėjimai, žinios, asmeninės kompetencijos ir darbo pasaulio reikalavimai (Barkauskaitė, 2007). R.Laužacko (2005) pateikta ikiprofesinio ugdymo sąvokos samprata yra platesnė už ikiprofesinio rengimo sąvoką. Kaip pažymi K.Jurevičiūtė (2007), remiantis R.Laužacko tyrimais, profesinio orientavimo sąvoka keičiama ikiprofesinio ugdymo, priešprofesinio mokymo ir kt. sąvokomis. Dažniausiai tai yra „bendrojo lavinimo veikla, siekiant parengti jaunimą plačiam darbo pasaulio suvokimui“. R.Laužackas išskiria du pagrindinius ikiprofesinio ugdymo aspektus – žinių apie profesiją pateikimą ir prielaidų subjektyviam profesinio gyvenimo vertinimui ugdymą. Čia ikiprofesinis ugdymas suprantamas kaip

pedagoginis reiškiny ir apibūdinamas kaip pirmasis profesinio rengimo etapas, kur leidžia sumažinti neigiamų profesijos rinkimosi veiksnių poveikį.

Laužacko darbuose (2005) profesinis orientavimas yra lyginamas su ikiprofesiniu ugdymu, t. y. viso profesinio rengimo sistemos dalimi, kuri yra įgyvendinama tik mokyklos aplinkoje, mokiniui renkantis profesiją. Pabrėžiamas ugdomasis profesinio orientavimo/ikiprofesinio ugdymo aspektas, būtinybė integruoti jį į mokymo turinį. Šalia kitų tikslų, ikiprofesiniu ugdymu siekiama išugdyti mokinių planavimo įgūdžius. Mokytojai įvardijami kaip pagrindiniai visų su profesijos rinkimosi susijusių problemų sprendimo vadovai. Sisteminiu požiūriu autoriaus pateiktoje sampratoje atskiriami mokyklos ir kitos socialinės aplinkos lygmenys; pirmojoje vykdomas ikiprofesinis ugdymas, pastarojoje – karjeros projektavimas (profesinis konsultavimas ir informavimas). Abu lygmenys bendrųjų didaktinių ikiprofesinio ugdymo parametrų schemeje sujungiami ir sudaro ikiprofesinio ugdymo reiškinį. Taigi profesinio orientavimo, kaip sistemos, išskirtinumas nėra nagrinėjamas, jis matomas tik kaip kitos – profesinio rengimo sistemos – dalis.

Remiantis L.Jovaiša (1999), kuris plačiausiai savo darbuose nagrinėjo profesinio orientavimo, informavimo bei konsultavimo problemas Lietuvoje, galima teigti, kad profesinio orientavimo esmė suprantama dvejopai: 1) kaip planingo darbo sistema rengiant paauglius sąmoningai rinktis profesiją, 2) kaip pagalba asmenybei panaudoti savo individualybės ypatumus. Pagal K.Jurevičiūtės (2007) pastebėjimus, L.Jovaiša profesinį orientavimą (kaip minėta, ikiprofesinis rengimas sutampa su platesne profesinio orientavimo sąvoka) supranta kaip psichopedagoginį vadovavimą įvairioms profesinio rinkimosi struktūrinėms grandims ir kaip socialinės veiklos sistemą. Efektyviai teikiamos profesinio orientavimo paslaugos yra svarbios tiek švietimo sistemai, tiek darbo rinkai bei jų tarpusavio sąveikai. Profesinis orientavimas ypač svarbus padedant besimokančiajam surasti savo kelią itin sudėtingose mokymo sistemose bei sparčiai kintančioje darbo rinkoje. Vis dėlto socializacija dažniausiai siejama su asmens įsitraukimu į visuomeninį gyvenimą, pasak A.Juodaitytės (2002) – „ilgalaikis ir daugkartinis procesas, apimantis individo įsijungimą į visuomenę, perėjimą jos sukurtos kultūros ir individo socialinio statuso bei socialinių vaidmenų raidą“ p. 38-39. Itin svarbų vaidmenį renkantis profesinę kryptį atlieka artimiausia asmeniui aplinka – tėvai. Kaip pažymi V.Aramavičiūtė (2009), J.Vaitkevičius nurodo, kad būtent šeimoje pirmiausia atsispindi kasdieninis visuomenės gyvenimas. Šeima tai pirminė institucija perduodanti vaikams tautos bei šeimos tradicijas, skiepija ir formuoja žmoniškąsias vertybes ir paruošia juos tapti visaverčiais visuomenės ir bendruomenės nariais.

Profesinio orientavimo traktuotė būdinga sovietmečio planinės politikos užsakymo suformuotiems ir vykdomiems profesinio rengimo tyrimams ir teorijai.

R.Laužacko (2005) ikiprofesinis ugdymas yra susijęs su plačiąja profesijos rinkimosi samprata ir apribotas tų pedagoginių priemonių, kurios nulemia pirmąjį profesinio kelio pasirinkimą.

Ikiprofesinį ugdymą iš esmės galima sutapanti vis plačiau profesinio rengimo teoretikų vartojama ugdymo karjerai sąvoka. Anot Sokolovos, Stanišauskienės (2007) Pukelio karjeros projektavimo teorija buvo pritaikyta ugdymo karjerai veiklai modeliuoti bendrojo lavinimo mokyklos lygmeniu (Garnienė, 2006) ir socialinės atskirties prevencijos (rizikos grupių karjeros projektavimo) modeliui konstruoti (Orenienė, 2006). Garnienės (2006) siūlomas ugdymo karjerai modelis apima vieną iš profesinio orientavimo sistemos elementų – ugdymą karjerai, pasireiškiantį viename iš švietimo sistemos lygmenų – bendrojo lavinimo mokyklose. Apibrėžiant šį reiškinį jis praktiškai yra tapatinamas su profesinio konsultavimo veikla, apimančia profesinį informavimą, profesinį veiklinimą (arba profesinius bandymus), patarimus priimant racionalų profesinį sprendimą, paramą adaptuojantis profesinio rengimo ar kitose institucijose. Šiuolaikinis darbo pasaulis kelia naujus reikalavimus žmogui karjeros kelyje. Jam būtina karjeros kompetencija, kurią laiduoja savęs pažinimo bei prisistatymo, bendravimo, bendradarbiavimo bei veikimo socialinėje aplinkoje, nuolatinio mokymosi, darbo pasaulio pažinimo, sprendimų priėmimo, veiklos planavimo ir kiti gebėjimai. Nustatyta, kad mokiniai, gavę kokią nors pagalbą, rinkdamiesi profesiją orientuojasi ir apsisprendžia geriau nei 81 proc. jos negavusiųjų (Labukaitė, Augustinienė, 2005) Pagrindiniu ugdymo karjerai tikslu nurodoma pagalba „jaunam žmogui pasirinkti jo pašaukimą atitinkančią profesiją“ (Pukelis, Garnienė, 2003). Autoriai pastebi, kad mokyklose dar nesudaryta galimybė tinkamai padėti mokiniams pasirengti būsimai profesinei karjerai. K.Jurevičiūtės (2007) pastebėta, kad vis dėlto ikiprofesinio ugdymo sąvoka yra platesnė, nes apima ir savimonės, t.y. savęs pažinimo ir vertinimo, ugdymą, kuris glaudžiai susijęs su asmeninio profesinio pašaukimo atskleidimu ir ugdymu, o ugdymas karjerai labiau apima gebėjimą rinktis profesiją ugdymą.

Ikiprofesinį ugdymą ir ugdymą karjerai sieja bendros pagalbos renkantis profesiją formos: profesinis orientavimas ir konsultavimas. Kokybiškai vykdomas profesinis informavimas svarbus tiek švietimo sistemai, tiek darbo rinkai, nes atsiranda galimybė geriau panaudoti žmonių išteklius darbo rinkoje. Kaip teigiama Profesinio orientavimo strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo bei socialinės apsaugos ir darbo ministrų 2003 m. lapkričio 19 d. įsakymu Nr. ISAK-1635/A1-180, Europos Sąjungos kontekste profesinis orientavimas laikomas vienu iš svarbiausių veiksnių, skatinančių užimtumą, darbo jėgos prisitaikymą prie rinkos sąlygų, verslumą bei lygias galimybes – keturis Europos komisijos užimtumo strategijos ramsčius. Kaip minima Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje, dėl neišplėtos profesinio konsultavimo ir informavimo sistemos ir prasto koordinavimo

konsultuojama tik nedidelė dalis baigiamųjų klasių mokinių (Kučinskienė, Račkauskienė, 2011). Pirminė profesinio orientavimo ir konsultavimo forma, remiantis L.Jovaiša (1999, 2001), yra profesinis švietimas, supažindinantis mokinius su profesine tikrove. Tuo tarpu profesinis orientavimas suprantamas kaip vadovavimas sąmoningai renkantis profesiją – tai jau aukštesnė mokinių rengimo profesijai pakopa. Profesinio orientavimo strategijoje (2003) keliami šie profesinio informavimo ir konsultavimo tikslai: teikti kokybiškas karjeros konsultavimo paslaugas visiems gyventojams, neatsižvelgiant į jų amžių, lytį, tautybę ar gyvenamąją vietą bei socialinę padėtį, pagal individualius ir visuomenės poreikius; gerinti jaunų žmonių ir suaugusiųjų įsidarbinimo gebėjimus, skatinti jų verslumą ir nuolatinį žinių siekimą; ugdyti žmonių socialinį aktyvumą ir atsakomybę už profesinę veiklą siekiant išvengti nedarbo. Sėkmingo išvardytų tikslų įgyvendinimo akivaizdžia kliūtimi tampa kvalifikuotų specialistų nebuvimas.

Individualizuojant profesinį veiklinimą ir orientavimą, taikomas profesinis konsultavimas. Profesinis konsultavimas – viena seniausių žmonijos veiklų, padedanti asmenims išsirinkti profesiją, derinant jų individualias savybes su darbo rinkos bei profesinio rengimo galimybėmis. Profesinis konsultavimas remiasi asmenybės pažinimo, darbo rinkos ir profesijų tyrimų rezultatais bei pedagoginės / andragoginės sąveikos derinimo metodais. Taip skatina žmonių socialinį aktyvumą ir atsakomybę už savo profesinę veiklą, siekiant išvengti nedarbo.

Profesinis konsultavimas skirstomas į profesinio pasirinkimo, įsidarbinimo ir pasitenkinimo bei sėkmės darbe konsultavimą (Pociūtė, 2010).

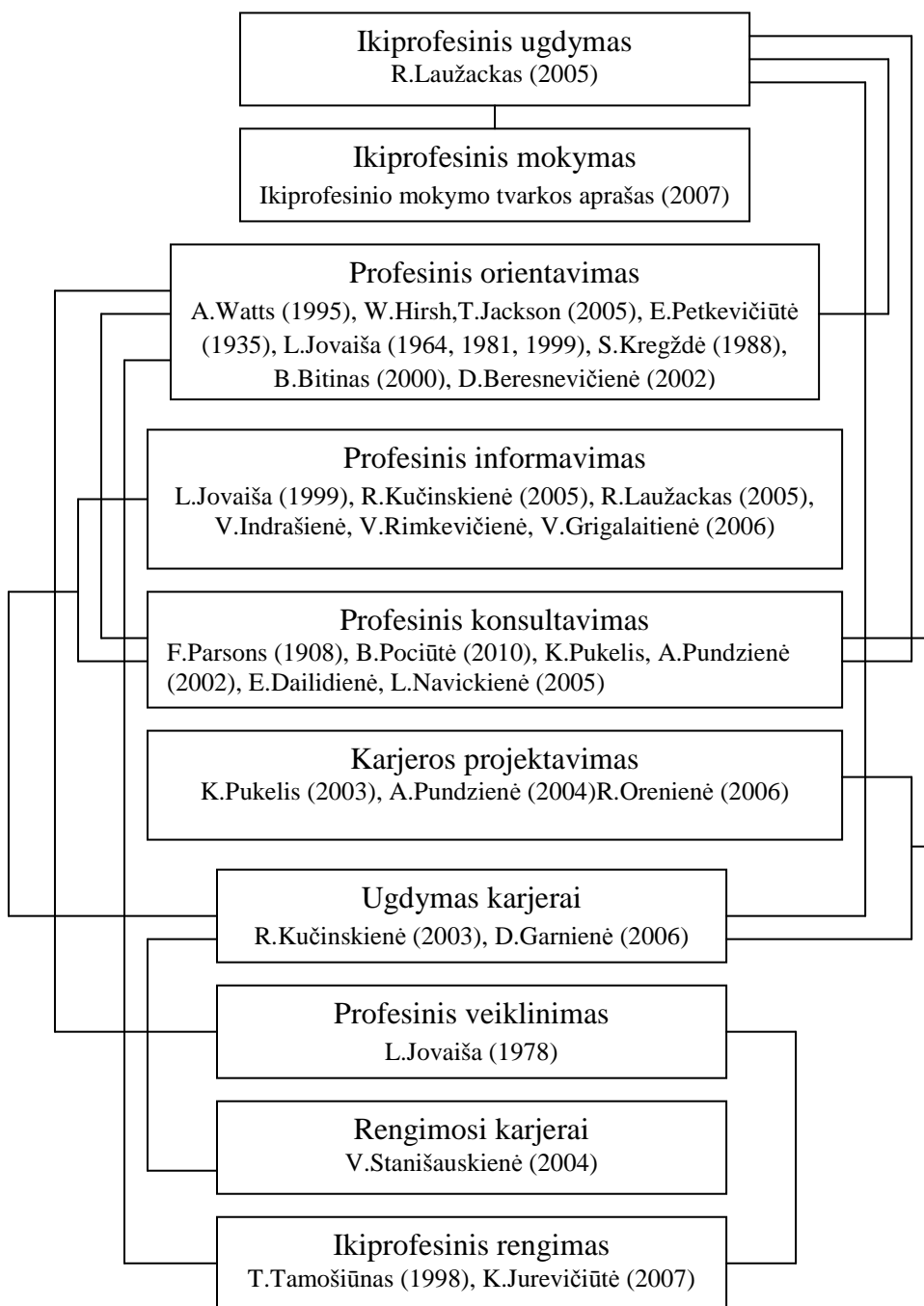
T.Tamošiūno (1998) nagrinėjama ikiprofesinio rengimo sąvoka artima profesiniam veiklinimui. Autorius teigia, kad ikiprofesinis pedagoginis rengimas - tai vadovavimas mokinių teorinei ir praktinei veiklai, kurioje jie įsisavina tam tikrą propedeutinį teorinį rengimosi pedagogo veiklai kursą, taip pat įgyja praktinių profesinės veiklos įgūdžių. T.Tamošiūnas (1998) pastebi, kad ikiprofesinis rengimas skiriasi nuo profesinio veiklinimo keliais pagrindiniais aspektais: 1) ikiprofesinio rengimo pagrindinis tikslas - sudaryti sąlygas mokiniams gerai įsigilinti į savo pašaukimą besirenkamai profesijai, išbandyti savo gebėjimus būsimoje profesijoje ir būsimose profesijos studijose, savianalizės, saviugdos, autorefleksijos dėka pagrįstai apsispręsti, ar rinktis ar nesirinkti tam tikrą profesiją, specialybę; 2) ikiprofesinis mokinių rengimas padeda įveikti nepagrįstą, intuityvų pasirinkimą, kuris vėliau gali sukelti nepasitenkinimą, profesinių studijų nutraukimą, profesijos keitimą; 3) sudaromos suderintos ikiprofesinio ir profesinio rengimo programos; 4) ikiprofesinio pasirengimo dokumentai (pažymėjimai, diplomai ir pan.) dažnai pasitarnauja profesiniam apsisprendimui ir gali būti papildomi rodikliai priimant mokinius į profesijos studijas (p. 7).

Profesija bus pasirinkta teisingai, o tolesnė karjera bus produktyvi ir stabili, jei renkamasi laisvai, iš kelių galimų alternatyvų, atsižvelgiant į gebėjimus, interesus ir vertybes ir jei pasirinkimą palaiko svarbūs besirenkančiojo gyvenime žmonės.

Lietuvos aukštosios mokyklos profesinio orientavimo specialistų nerengia, todėl tai kliudo sėkmingai profesinio orientavimo veiklai.

IKIPROFESINIS PASIRENGIMAS

kaip *pašaukimo, profesinės orientacijos, profesinio orientavimo sąvokos*

1 pav. Ikiprofesinio pasirengimo ryšys su jam priskiriamomis sąvokomis

Šaltinis: sudaryta autorių

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje yra plėtojama mokslinė veikla, rengiamos mokslinės disertacijos, monografijos, straipsniai, vykdomi tyrimai įvairiomis su ikiprofesiniu rengimu susijusiomis temomis (profesinis orientavimas, profesinis konsultavimas, ugdymas karjerai, karjeros projektavimas) rodo šio reiškinio kompleksiškumą ir mokslinio pagrindimo stoką. Dėl šios priežasties ikiprofesinio rengimo samprata yra nuolat konstruojama, apibrėžiama ir reformuluojama ir tai galėtų tapti tikru iššūkiu šios sąvokos išgryninimas. Sąvokos viena su kita yra persidengiančios, todėl viena kitą labai papildančios, nes ikiprofesinis pasirengimas yra daugiareikšmė sąvoka. Todėl daugelis mokslininkų pastaruoju metu bando atrasti radikaliausią šios sąvokos apibūdinimą.

1.2. Kokybės samprata švietime

Kokybė švietime neatsiranda nei dėl administracinės kontrolės, nei dėl biurokratinio formalizavimo. Kokybė švietime reiškia, kad mokymo institucijos ir besimokantieji pagrindžia, kodėl jie tai daro ir reflektuoja tai, ką jie daro (Į besimokantįjį ...2010).

Kokybės samprata nagrinėjama jau kelis dešimtmečius. G.Žibėnienė, E.Kavaliauskienė (2007) iš kokybės apibrėžimų išskiria populiariausias kokybės koncepcijas:

- 1) kokybė kaip gerinimas – pabrėžia nuolatinio tobulinimo aspektą;
- 2) kokybė kaip tobulumas – geriausio siekimas;
- 3) kokybė kaip „klaidų nebuvimas“ – standartai ir standartizuoti matavimo vienetai gali tiksliai nurodyti, ar produktas atitinka standartus;
- 4) kokybė kaip kitimas – orientuojamasi į besimokančius;
- 5) kokybė kaip priemonė nustatyti tam tikras normas ir kriterijus;
- 6) kokybė kaip „tikslų atitikimas“ – kokybės taikymas privalo būti specifinis: kokybė specifiniam tikslui;
- 7) kokybė kaip efektyvus valdymas ir komunikavimas, personalo stabilumas

Bendru atveju kokybė apibrėžiama kaip daikto arba proceso savybė, gėris, vertybė. Kokybė – tai egzistavimo rūšis ir būdas; neutralus apibrėžimas, nors kokybė paprastai sutapatinama su gera kokybe. Dėl šios priežasties, kalbant apie kokybės sąvoką, kalbama apie kažką vertinga, naudinga ir tinkama (Į besimokantįjį ... 2010).

Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcijos paskirtis – suteikti konceptualų pagrindą politikų ir visuomenės susitarimams dėl švietimo kokybės sampratos ir formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo būdų bei priemonių, taip pat sukurti prielaidas švietimo kokybės užtikrinimo politikai suderinti. Koncepcijoje aptariama formaliojo švietimo kokybės dėmenys, švietimo kokybės užtikrinimas, formaliojo švietimo kokybės sampratos

kūrimas, švietimo kokybės vertinimas ir gerinimas, pastaruosius procesus grindžiantys principai, metodai bei priemonės (Pukelis 2011).

Švietimo institucijoms keliami reikalavimai pasirinkti joms tinkantį požiūrį į kokybę, juo vadovautis savo veikloje ir viešai pademonstruoti galimybes teikti kokybiškas paslaugas. Išskiriami keturi veiksniai, kurie įtakoja švietimo institucijų apsisprendimą siekti kokybės (žr. 1 lent.):

1 lentelė

Veiksniai, įtakojančys apsisprendimą siekti kokybės

Moralinis veiksnys	Susijęs su vartotojais. Jis slypi idėjoje, kad švietimo paslaugų vartotojai yra verti gauti geriausios kokybės švietimo paslaugas. Tai – švietimo moralinis uždavinys, dėl kurio neturėtų vykti debatų, o šios srities atstovams pirmiausia turėtų rūpėti sudaryti kuo geresnes mokymo sąlygas.
Profesionalumo veiksnys	Susijęs su švietimo srities specialistų, kaip profesionalų, veikla. Šis veiksnys koreliuoja su pirmuoju, nes akcentuoja visų tų, kurie teikia švietimo paslaugas, pareigą užtikrinti aukštos kokybės mokymą. Švietimo srities specialistai, būdami profesionalais, privalo gerinti mokymo kokybę ir tai yra didžiulis iššūkis pedagoginiam ir administraciniam personalui, jei jie siekia aukščiausių standartų.
Konkuravimo veiksnys	Susijęs su konkurentų pasiekimais. Konkurencija tampa kasdienybe švietimo srityje. Kai sumažėja priimamų mokinių skaičius, tada sumažinamas ir pedagogų skaičius, o viskam mažėjant atsiranda pavojus, kad instituciją gali tekti likviduoti. Švietimo rinkoje reikia konkuruoti, todėl tenka dirbti taip, kad mokymo kokybė vis gerėtų. Siekiant to, būtina sukurti ir laikytis konkurencijos strategijos.
Atsiskaitomybės veiksnys	Susijęs su politinėmis/valstybinėmis grupėmis. Profesinio rengimo institucijos turi vykdyti joms keliamus politinius ir valstybinius reikalavimus ir įrodyti, kad jų teikiamos paslaugos tenkina aukščiausius standartus.

Šaltinis: Kokybės... 2006

Kokybės vadybos teoretikai J.M.Juranas ir W.E.Demingas rėmė kokybės koncepciją, kuri pagrįsta vartotojų poreikiais ir lūkesčiais. Siekiant kurti profesinio mokymo instituciją, kuri užtikrintų kokybišką mokymą ir nuolatos tobulėtų kaip organizacija, nuolat ieškotų būdų kaip geriau tenkinti besimokančiųjų poreikius, turėtų būti vadovaujama visuotinės kokybės vadybos principais. P.Vanagas (2004) pateikia šiuos visuotinės kokybės vadybos principus: orientavimasis į klientą, lyderystė, darbuotojų įtraukimas, procesinis požiūris, sisteminis požiūris, nuolatinis tobulinimas, faktais pagrįstų sprendimų priėmimas ir abipusiai naudingi ryšiai su tiekėjais.

V.Paliukas (2005) suformulavo visuotinės kokybės vadybos principus, orientuotus į švietimo sritį:

1. Mokykla – tai ne gamykla.

2. Besimokantis – tai ne „produktas“.
3. Besimokančiojo išsilavinimas ir žinios yra švietimo „produktas“.
4. Norint pasiekti produkto kokybę, būtina, kad besimokantis dalyvautų procese kaip bendradarbis.
5. Mokymas ir mokymasis – tai du skirtingi procesai.
6. Mokymo procese svarbesnis yra vadovavimas nei nuolatinė užduočių kontrolė.
7. Švietimo proceso „produktui“ yra daug vartotojų. Tai ne tik besimokantieji. Pagal svarbą šiuos vartotojus būtų galima suskirstyti taip:
 - Patys besimokantieji. Įgytas žinias („produktą“) jie naudos visą savo gyvenimą.
 - Besimokančiųjų tėvai. Jie taip pat susidurs su švietimo „produktu“ ir galų gale jie yra tie, kurie už jį sumoka.
 - Būsimi besimokančiųjų darbdaviai, kurie ateityje mokės už tai, kad galėtų naudotis besimokančiųjų išsilavinimu.
 - Visuomenė bendrai, kuri taip pat sumoka nemenką dalį išsilavinimo lėšų per valstybines dotacijas mokslui.

Visuotinės kokybės vadyba (angl. *Total Quality Management*, pranc. *Management de la Qualité Totale*) yra viena iš naujausių vadybos teorijų ir praktinių priemonių, principų ir vadybos metodų organizacijoje sistema. J. Ruževičius ir kt. (2008) nurodo, kad mokymo institucija turėtų remtis fundamentaliais visuotinės kokybės vadybos principais, tarp jų :

- 1) klaidų kaip galimybių matymo požiūrio suformavimas ir neatitikčių prevencijos posistemio sukūrimas;
- 2) atviro požiūrio į kokybės ir tarpusavio santykių problemas studijų institucijoje formavimas;
- 3) visiško aiškumo vietoj trūkumų slėpimo propagavimas;
- 4) baimės (kritikuoti vadovybę, kolegas ir kt.) atmosferos apraiškų šalinimas (principas „geranoriška konstruktyvi kritika – problemų sprendimo ir veiklos kokybės gerinimo veiksminga priemonė“);
- 5) nesitaikstymas su akademinės bendruomenės (dėstytojų, studentų, administracijos darbuotojų) abejingumo visų veiklos sričių kokybės tobulinimo ir įvaizdžio gerinimo veiksams bei priemonėms institucijoje;
- 6) naujos kokybės kultūros formavimas;
- 7) veiksmingas vadovavimas.

R. Prakapas ir kt. (2008) (cit. pagal Kaziliūnas 2006; Klimovienė 2006 ir kt.) atkreipia dėmesį į tai, kad pastaruosiu metu švietimo kokybės problemoms spręsti skiriamas ypatingas dėmesys, dažnai siejamas su vartotojų poreikių tenkinimu.

Būtinų pokyčių tikslas – geresnė mokymo įstaigų veiklos kokybė bei didesnis profesinio mokymo tinklo efektyvumas – kiek jų įgyvendinimas didina profesinio mokymo efektyvumą, kokybę ir prieinamumą ne tik vaikams ir jaunimui, bet ir kitoms grupėms. Ne tik vaikai, bet ir suaugusieji turi turėti galimybę įgyti kvalifikaciją, o dirbantys žmonės – ją tobulinti. Taip pat nepriimtinos priemonės, vedančios prie profesinio mokymo įstaigų patrauklumo vaikams ir jų tėvams sumažėjimo (Šileika 2010)

Kokybės samprata švietime yra *kintanti*, nes ir mokymo turinys sistemingai kinta. Kokybė – sunkiai apibrėžiamas terminas dėl kintančių reikalavimų, požymių; tai reikalavimas, kuris parodo, koku laipsniu objektas (institucija ar mokymo programa) arba veikla atitinka keliamus reikalavimus (Žibėnienė ir kt. 2007).

Visuminė švietimo kokybė (kokybės elementai) apibūdinti seminare „MSTP įgyvendinančių mokyklų komandoms“ 2008 m.:

- (Pradinių) sąlygų kokybė (mokomosios aplinkos, vadovėlių ir mokymosi priemonių, techninės įrangos, pedagoginio personalo ir kt.);
- Ugdymo procesų kokybė (mokymo per pamokas, popamokinės veiklos, mokytojų kvalifikacijos užtikrinimo, bendradarbiavimo su tėvais ir kt.);
- Rezultatų kokybė (valstybinių brandos egzaminų rezultatai, tarptautinių lyginamųjų tyrimų rezultatai, bandomųjų egzaminų rezultatai ir kt.);
- Pasekmių kokybė (augantis visuomenės kultūros lygis, nedarbo mažėjimas, gyventojų pajamų augimas, sėkmingas konkuravimas tarptautinėje rinkoje ir kt.);
- Pridėtinė vertė (kiek svarus buvo ugdymo įstaigos indėlis, palyginti su kitais veiksniais: individo gabumais, tėvų pastangomis, korepetitorių pagalba ir kt).

Visuotinės kokybės filosofija, pasak D.Gedminienės ir kt. (2008), orientuoja pačią organizaciją nuolat siekti kokybės tam naudojant vidinę jos užtikrinimo sistemą, kai institucijos bendruomenė geba savarankiškai vertinti ugdymo rezultatus, tobulinti ugdymo standartus, panaudodama efektyvias ugdymo kokybės užtikrinimo procedūras, leidžiančias atsižvelgti ne tik į mokinių, tėvų, socialinių partnerių, visuomenės poreikius, bet ir šių subjektų poreikių įgyvendinimo kokybės vertinimo tendencijas. Švietimo institucijų atsakomybė už kokybę glaudžiai siejasi su pačios kokybės samprata.

Apibendrinant galima teigti, kad nėra vieningo ir tikslaus kokybės apibrėžimo. Kokybę skirtingi žmonės gali suprasti skirtingai, kokybės sampratą gali pakeisti kiekvienas, būdamas skirtingoje situacijoje. Profesinio rengimo institucijos, įsipareigojusios siekti kokybės, turi pasirinkti kokybės koncepciją, nuo kurios priklausys visos su kokybe susijusios veiklos.

1.3. Kokybės valdymo modeliai švietimo sektoriuje

Mokslinėje literatūroje, kaip teigia A.Pabedinskaitė ir kt. (2009), išskiriami trys populiariausi ir svarbiausi kokybės vadybos modeliai: visuotinės kokybės vadyba (angl. Total Quality Management), kokybės vadybos sistema (angl. Quality Management System) ir Europos kokybės vadybos fondo tobulumo modelis (angl. European Foundation for Quality Management Excellence Model).

Kokybei valdyti taikomi skirtingi vertinimo modeliai: ISO 9001:2000, ISO 9004:2000, Europos verslo tobulumo modelis, *Malcolm Baldrige* modelis ir kt. Vienas iš modelių, skirtų bendrojo lavinimo mokykloms, pritaikantis kokybės vadybos metodus tobulinti veiklai, yra Bendrasis vertinimo modelis (angl. *Common Assessment Framework*), parengtas vadovaujantis Europos kokybės vadybos fondo Tobulinimo modeliu ir Vokietijos valdymo mokslų universiteto parengtu Speyer modeliu. Šis modelis remiasi prielaida, kad puikūs organizacinės veiklos į piliečius (klientus) orientuoti rezultatai, darbuotojų ir poveikio visuomenei rezultatai pasiekiami vadovams valdant strategiją ir planavimą, žmones, partnerystę, išteklius bei procesus. Modelis suteikia galimybę vienu metu į organizaciją pažvelgti iš skirtingų pusių, atlikti holistinę organizacijos veiklos analizę. Tokios idėjos kartojasi ir mokyklų, kaip viešojo sektoriaus organizacijų, veiklos kokybės vertinimo modeliuose.

Kalbant apie kokybę mokymo institucijose, kaip manoma R.Kučinskienės ir kt. (2005) (cit. pagal (Pukelis, Savickienė 2002, p. 74), kad ji turėtų būti orientuota į vartotojus: vidinius – studentus ir dėstytojus, ir išorinius – darbdavius. Kokybės valdymas čia pagrįstas tokiomis sistemomis):

- ISO 9000,
- Visuotinės kokybės valdymo modelis (TQM),
- Europos fondo kokybės valdymo modelis (EFQM),
- Palyginimo modelis.

Visuotinės kokybės vadybos modelis

Visuotinės kokybės mokyklos modelį sudaro 5 kriterijai, kurie yra svarbūs kiekvienos iniciatyvos siekti kokybės elementai. Jie nubrėžia personalui gaires kokybės siekimui (Kokybės ...2006) (žr. 2 lent.).

Visuotinės kokybės mokyklos modelio kriterijai

Dėmesys klientui	Siekiant tapti visuotine kokybės mokykla, svarbu užmegzti artimus ryšius su klientais. Visuotinės kokybės mokykloje kiekvienas tampa klientu ir tiekėju. Mokyklos turi ir vidinius, ir išorinius klientus. Vidiniai klientai – tai tėvai, mokytojai, administracijos darbuotojai, mokyklos taryba. Visi jie yra švietimo organizacijos viduje. Išoriniai klientai – tai visuomenė, darbdaviai, kariuomenė, aukštojo mokslo institucijos. Šie klientai yra organizacijos išorėje.
Visiškas įtraukimas	Kiekvienas privalo dalyvauti kokybės keitime. Kokybė reikalauja, kad kiekvienas prisidėtų prie bendrų pastangų siekti kokybės.
Matavimas	Mokyklos negali pasiekti visuomenės sukurtų standartų, jeigu nėra sukurtų mechanizmų progreso matavimui.
Įsipareigojimas/ atsakomybės prisiėmimas	Mokyklų vadovai ir mokyklų tarybos privalo prisiimti atsakomybę už kokybę. Priešingu atveju kokybės keitimo procesas nebūtų inicijuotas, kadangi jis žlugtų. Kiekvienas privalo palaikyti pastangas siekti kokybės. Kokybė yra kultūros kaita, kuri sąlygoja kaitą ir organizacijoje. Žmonės kaitai priešinasi, todėl valdymas privalo remti kaitos procesą sudarydamas sąlygas žmonių mokymui, aprūpindamas priemonėmis, kurdamas sistemas ir procesu, kurie skatintų kokybės siekimo.
Nuolatinis tobulėjimas	Ateityje mokyklos privalo rodyti geresnius rezultatus, nei kad jie yra šiandien ar buvo vakar. Švietimo specialistai nuolat turi ieškoti būdų, kaip užkirsti kelią problemoms; jie privalo spręsti atsiradusias problemas, kadangi yra atsakingi už tobulėjimą.

Kokybės vadyba su ISO 9000

ISO 9000 – tai kokybės standartų rinkiniai. Norint išmatuoti darbo kokybę, svarbu apibrėžti kokybiško darbo sąvoką. Europos Ekonominė Bendrija daugelį metų ragina savo gamintojus gauti specialią pažymą – sertifikatą, vadinamą ISO 9000 ir taip parodyti, kad jie laikosi kokybės standarto. Sertifikatą teikia Tarptautinė standartų organizacija (angl. International Organization for Standardization – ISO).

ISO 9000 pirmiausiai buvo sukurtas gamybos pramonei, vėliau išplėstas paslaugų sektoriuje, o dabar naudojamas ir švietime. ISO sertifikatu pabrėžiamos procedūros, dokumentai ir kontrolės procesai. ISO 9000 yra bendras gero vadovavimo principų rinkinys, tačiau pritaikyti šiuos principus mokymo-mokymosi procese yra sunku. Pakankamai lengva vertinti rezultatą, tačiau labai sunku vertinti procesą.

ISO 9000 įgyvendinimas nėra tas pats kaip VKV įgyvendinimas. VKV sistema yra daug platesnė ir gilesnė sąvoka, ir ISO 9000 gali būti laikoma pirmu VKV žingsniu.

Kokybės vadybos sistema, pagrįsta ISO 9000, turi būti sukurta kaip dokumentavimo procesas. ISO 9000 pradeda nuo aiškaus apibrėžimo, ko institucija siekia, t.y. nuo misijos.

Suformulavus misiją, turi būti dokumentuoti metodai, kuriuos naudojant bus įgyvendinami uždaviniai (kas privalo būti padaryta, kaip tai padaryti ir kas tai padarys). Praktikoje ISO 9000 apima tam tikras užduotis, tokias kaip:

- Registravimas ir konsultavimas
- Curriculum planavimas
- Vertinimas
- Tyrimai ir plėtra
- Mokymosi šaltiniai
- Personalo atranka
- Personalo vystymas

Atliekant paprasčiausią kokybės vertinimą reikia nuspręsti:

- Kokios informacijos pakanka
- Kaip dažnai reikia rinkti duomenis

Palyginimo modelis

Kaip teigia R.Kučinskienė ir kt. (2005) (cit. pagal Jackson 2001), palyginimo modelis taip pat pagrįstas savęs vertinimu ir tobulinimu, lyginant savo ir konkurento veiklą, kad būtų nustatyti jos pranašumai ir trūkumai.

A.Kaziliūnas (2005) teigia, kad iš veiksmingiausių organizacijos veiklos gerinimo priemonių yra sugretinimo metodas (angl. Benchmarking) – nuolatinis mokymasis iš kitų organizacijų sėkmingos veiklos, siekiant geros veiklos kokybės ir maksimalaus vartotojų poreikių tenkinimo. Taikydama šį metodą organizacija gali geriau suprasti savo veikos aspektus, palyginti juos su sėkmingiausiai dirbančių organizacijų patirtimi ir pritaikyti tuos būdus, kurie jau buvo išbandyti praktikoje ir pasitvirtino kaip sėkmingos veiklos veiksniai. Keturi pagrindiniai etapai:

- planavimas;
- duomenų rinkimas ir analizavimas;
- duomenų lyginimas ir rezultatų apibendrinimas;
- pokyčių įgyvendinimas.

M.Įsoraitė (2006) geriausios praktikos siekimas kaip tik ir yra ta priemonė, padedanti įvertinti tiek konkurentų, tiek savo galimybes ir pasiekti didesnę efektyvumą rezultatų atžvilgiu. Pateikia geriausios praktikos siekimo proceso etapus (žr. 3 lent.).

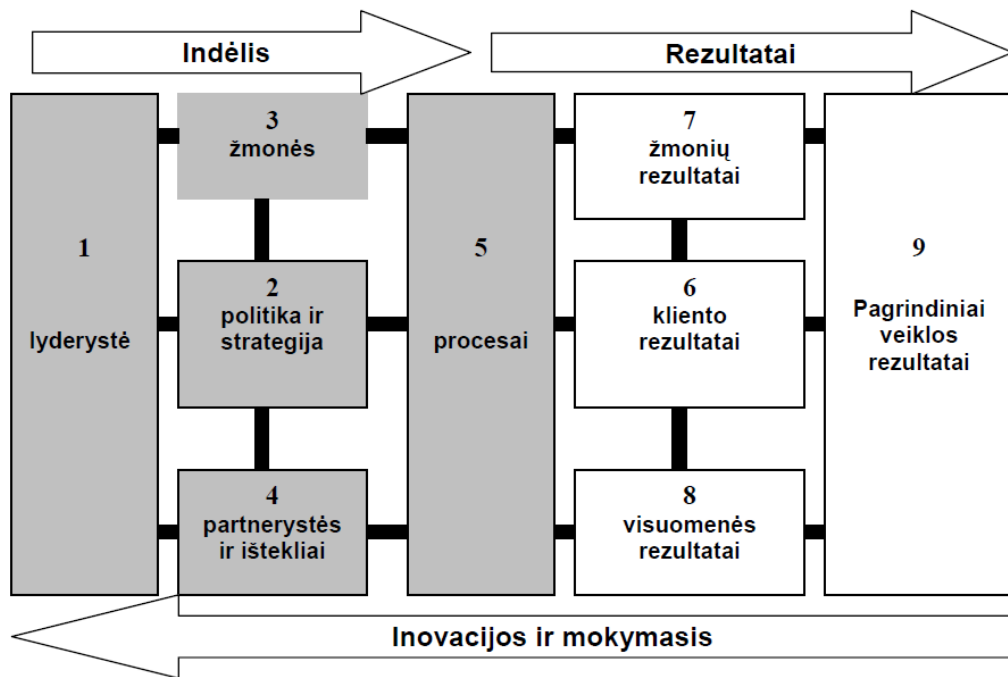
Geriausios praktikos siekimo proceso etapai

Etapai	Fazės
1. Planavimas	1. Nustatyti, ką lyginti 2. Rasti lyginamąją kompaniją
2. Analizė	3. Apibrėžti duomenų rinkimo metodus ir rinkti duomenis 4. Apibrėžti einamus įvykdymo lygius
3. Integracija	5. Planuoti būsimus įgyvendinimo lygius 6. Informuoti apie iš palyginimo gautus duomenis
4. Įgyvendinimas	7. Nustatyti funkcinius tikslus 8. Išdėstyti priemonių planus 9. Įvykdyti specifines priemones ir nustatyti pažangą 10. Palyginimo patikrinimas

Siekiant sėkmingai ir veiksmingai palyginti geriausią praktiką, būtina numatyti, kokie veiksmai ir koku eiliškumu turi būti atlikti.

Europos kokybės valdymo fondo modelis

Europos kokybės vadybos fondo modelio rezultatų sritys yra parodytos 2 pav. (žr. 2 pav.). Kaip pažymi K.Faurschou ir kt. (2006), orientacija į klientą yra vienas pagrindinių EFQM tobulumo modelio (angl. Excellence Model) bruožų (pagrindinė koncepcija). Orientacija į klientą yra esminis dalykas visoje gerai funkcionuojančios švietimo organizacijos veikloje. Tai reikalauja nustatyti dabartinius ir būsimus kliento poreikius. Produktai ir paslaugos turi būti kuriamos ir teikiamos pagal kliento poreikius ir lūkesčius. Švietimo organizacija nustato klientus arba klientų rūšis ir atsižvelgia į skirtingus besimokančiųjų poreikius, įskaitant ir gabiuosius, ir tuos, kuriems reikalinga papildoma pagalba. Orientavimasis į klientą yra pagrindinis viso EFQM principas, bet labiausiai orientacija į klientą yra susijusi su 5-uoju (procesai) ir 6-uoju (kliento rezultatai) vertinimo punktu. Orientavimasis į klientą gali būti įtrauktas į švietimo organizacijos vertybes, misiją, viziją, strateginius prioritetus arba, pavyzdžiui, į veiklos rodiklių lentelę. Be to, švietimo organizacijos veiklos metodai kitose vertinimo srityse (personalias, partnerystės ir išteklių bei procesai, pavyzdžiui mokymo/mokymosi procesas) taip pat turi įtakos kliento rezultatams. Juos taipogi įtakoja švietimo organizacijos gebėjimai bendrauti, prisiimti socialinę atsakomybę, skatinti kūrybiškumą ir inovacijas ir kiti instituciniai procesai. Kliento rezultatų sritis (6) apima rezultatus, kurie yra tiesiogiai susiję su klientu. Pagrindinių veiklos rezultatų vertinimo sritis parodo pačios švietimo organizacijos tikslų pasiekimo lygį bei pagrindinių procesų efektyvumo rezultatus (pavyzdžiui, užimtumo rodikliai).

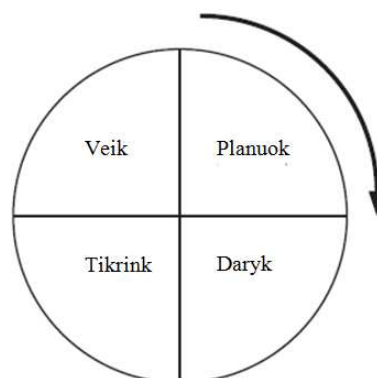
2 pav. Europos kokybės vadybos fondo modelio rezultatų sritys (Baranauskas ir kt., 2006, p.98)

Europos kokybės valdymo fondo modelio įgyvendinimas gali vykti keliais būdais. Kokybės tobulinimas šiame modelyje paremtas visuotinės kokybės vadybos filosofija ir dinamiškuoju ciklu (planuoti-atlikti-tikrinti-veikti). Taigi, siekiant sukurti nuolatinio tobulėjimo sistemą, rekomenduojamas ciklas, kuris dar vadinamas problemų sprendimo ciklu. Tai sisteminis nuolatinio gerinimo būdas.

Pradžioje jis buvo taikytas gaminio ar paslaugos kūrimo etapui kaip planavimo metodas, tačiau jis naudingas visą laiką.

Demingo ciklo elementai (žr. 3 pav.):

- Planuoti – sukuriamas bandomasis planas;
- Atlikti – atliekami bandomieji darbai;
- Tikrinti – stebimi rezultatai;
- Veikti – procesas aptariamasis.

3 pav. Demingo kokybės ratas. (Kaplanis S., 1999, p. 77).

Planuoti:

- apibrėžti užduoties vykdymo strategiją;
- identifikuoti matavimo kriterijus, padedančius nustatyti, ar tobulėjimas vyksta sėkmingai, ar pasiekti kokybės tikslai.

Daryti:

- vykdyti užduotį, pasitelkiant bet kurią strategiją, skirtą pašalinti trūkumams, vedančią į tobulėjimą.

Tikrinti:

- identifikuoti problemas ir susieti jas su nustatytais kokybės matavimo kriterijais.

Veikti:

- išanalizuoti problemos priežastis.

Q2E modelis

Pasak E.Katiliūtės ir kt. (2009) Šiaurės Šveicarijos mokslininkai Steiner, Landwehr ir Gonon (2003) sukūrė koncepciją, kuri vadinama Q2E modeliu ir skiriama mokykloms, norinčioms susikurti savo veiklos kokybės sistemą. Modelio pavadinimas reiškia, kad tai yra *kokybė per dvi E: savęs vertinimą* (vok. evaluation) ir *vystymą, tobulinimą* (vok. entwicklung). Modelio esmę sudaro 6 komponentai, kurie siūlo mokyklai pagrindines kokybės gaires, kurias ji pati – atsižvelgdama į savo specifiką ir savo aplinką – sau adaptuoja. Q2E modelis kokybės vystymą supranta kaip mokyklos tobulinimo procesą, kuriame dalyvauja visi mokyklos bendruomenės nariai.

Pagal Q2E modelį savęs vertinimas mokykloje vykdomas šešiais lygmenimis ir etapais:

- 1) konstruojamas kokybės vaizdinys;
- 2) individualus grįžtamasis ryšys ir asmeninės kokybės užtikrinimas;
- 3) savęs vertinimas ir mokyklos kokybės užtikrinimas;
- 4) kokybės procesų valdymas administraciniu lygmeniu;
- 5) išorinis mokyklos vertinimas;
- 6) sertifikavimas.

Labai panašus yra austrų mokslininkų Paschon ir Riffert (Zalcburgo universitetas) sukonstruotas modelis, kuris vadinamas modulių panaudojimu mokyklų tobulinimo projektų savarankiškam auditui – MSS (vok. Modulansatz zur Selbstevaluation von Schulentwicklungsprojekten). Skirtumas nuo pirmojo yra toks, kad MSS savęs vertinimo tikslas – padėti mokyklai parengti savo veiklos strateginio tobulinimo planą. Taigi *savęs vertinimas suprantamas kaip mokyklos veiklos strateginio planavimo priemonė*.

Profesinio mokymo įstatyme (1997) nurodoma, kad už profesinio mokymo kokybę atsako profesinio mokymo teikėjas, t. y. profesinio mokymo įstaiga, tačiau veikiančiuose Švietimo (2006) ir Profesinio mokymo (1997) įstatymuose daugiau dėmesio skiriama mokymo institucijų priežiūros, o ne kokybės užtikrinimo klausimams.

Apibendrinant galima pabrėžti, kad kokybės valdymas priklauso nuo daugelio faktorių: šalies ekonominės padėties; tinkamos mokymo įstaigos materialinės mokymo bazės, pedagogų kvalifikacijos bei mokymo organizavimo ir kt. Kokybės vertinimo pagrindiniais elementais yra savianalizė, vidinė kontrolė bei išorinis vertinimas, kurie atsispindi modeliuose. Turint pakankamai gerus išteklius mokykloje, esant tvirtiems ir perspektyviems santykiams su šeima, mokykla, darbovieta, galima paruošti geros kvalifikacijos darbuotojus darbo rinkai. Modelių formavimo sėkmės požiūriu susiklostė nevienoda padėtis. Modelis abstrakčiu būdu parodo socialinio reiškimo ryšius., t.y. ryšius tarp sistemos elementų. Socialinių procesų modeliai nebūtinai gali tapti įrankiu supaprastinant ir bandant suvokti socialinius tikrovės mechanizmus.

1.4. Šeima, mokykla, profesinė mokykla kaip švietimo tinklinės organizacijos

Mokslinėje literatūroje, kaip pažymi D.Bukantaitė (2004), aptinkama įvairių tinklinės organizacijos sampratų: aljansai, koalicijos, strateginės grupės, strateginė partnerystė, „įsivaizduojama“, „amebinė“, „spageti“ tipo organizacijos. Autorė pateikia mokslininkų samprotavimus: Adams (1980) teigia, kad organizacijos, veikiančios tam tikroje srityje ir turinčios viena kitai tiesioginės ir netiesioginės įtakos. Powell (1990) akcentuoja abipusį bendravimą bei mainus, o Hall (1988) –savanorišką bendradarbiavimą tarp profesionalų, turinčių panašius tikslus. Oldrovd, Elsner, Poster (1996) tinklinėmis vadina susijusias tarpusavy nehierarchines žmonių organizacijas ar institucijas, bendraujančias viena su kita dėl bendro tikslo. C.A.Oberg (2002) (cit. pagal Bukantaitė, 2004) pažymi, kad tinklinei organizacijai yra būdinga aiškiai ir iki galo įdiegtos ir suvoktos pamatinės vertybės, kurios vienija visus organizacijos narius. Tai labai svarbu ir šeimai, ir mokyklai.

Šeima yra didelė vertybė. LR Konstitucijoje (1992) pateiktas valstybės požiūris į šeimą: „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo, globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“ (Konstitucijos III sk. 38 str.). Todėl svarbus aspektas – kaip šeima atlieka jai patikėtas funkcijas. Išskiriamos šios šeimos socialinės funkcijos (Kavaliauskas, 2009):

- Vaikų gimdymas ir auginimas;
- Tautos etoso tęstinumas – vaikų socializacija į tėvų kultūrą;
- Ūkinė bei ekonominė veiklos, kurios labai domina kitus ūkio subjektus;

- Rekreacinė, komunikacinė, emocinė veiklos;
- Seksualinė veikla;
- Vaikų ugdymas;
- Šeimos materialinių poreikių tenkinimas;
- Vienas kito šeimos narių pripažinimas grupės nariais;
- Senų tėvų psichologinė parama, dvasinis bendravimas.

Pasak I.Leliūgienės (1997), sąlygoja visų socialinių institucijų ir ypač mokyklos dėmesio šeimai būtinumą. Autorės teigimu, mokyklos turi keisti darbo su šeima turinį ir formas, pagrįsti jas tarpusavio santykiais. Mokykla turi būti atvira visuomenei ir šeimai. Tokios mokyklos struktūroje mokytojų pareiga – pedagogiškai šviesti, konsultuoti tėvus ir bendradarbiauti su jais. Kaip stiprinti mokyklos ir šeimos bendradarbiavimą (Kregždienė, 2007):

- Įvertinti jau egzistuojančius ryšius tarp mokyklos ir tėvų;
- Registruoti ir įvertinti visus neformalius susitikimus bei pokalbius su tėvais tam, kad būtų nustatyta, ar mokykla yra lengvai prieinama visiems tėvams;
- Įtraukti tėvus į drausmės problemų sprendimą;
- Skatinti mokyklos bendradarbiavimą įvairiomis kryptimis;
- Ugdyti ir lavinti mokytojų bendradarbiavimo su tėvais bei problemų sprendimo įgūdžius;
- Žinoti savo profesinės kompetencijos ribas.

Šeima – vaiko socializacijos pagrindas, joje jis mokosi gyventi (Seliokienė, 2004). O.Šulcienė (2005) pritaria autorei ir pažymi, jog šeimoje pateikiamos ir puoselėjamos tėvams ir vaikams brangiausios žmogiškosios vertybės. Šeimai būdinga savita gyvenimo organizacija, papročiai ir tradicijos. A. Juodaitytė (2001) bei I.Jorytė, A.Budreikaitė (2005) teigia, kad šeima – vaiko ugdymo institucija. Svarbiausia mikroaplinka, kurioje vykdoma vaikų socializacija, svarbiausias veiksnys, apsprendžiantis vaiko asmenybės raidą.

Šeima viena svarbiausių institucijų visuomenėje. Pastaraisiais metais vykstantys staigūs socialiniai ir technologiniai pokyčiai tarp savęs konfliktuojančių vertybių pateikimas, vertybių, perteikiamų šeimoje, ir realaus daugelio visuomenės narių, tėvų elgesio neatitikimas apsunkina tapatumo suvokimo ryšį tarp to, ko vaikai buvo mokomi vaikystėje, ir ką sužinojo vėliau (Ustilaitė, 2007). Todėl šeimos gyvenimas grindžiamas vaikams suprantama ir nuoseklia tvarka bei drausme. Vaikai neturi tapti neurotikais dėl netinkamo tėvų elgesio. Tėvų ir vaikų santykiai turi būti šilti. Reikia įsidėmėti, kad kuo geriau išauklėtas žmogus, tuo labiau jis rūpinasi savo išsilavinimu. Tuo tarpu išsilavinimas be tinkamo išsiauklėjimo gali būti net pavojingas kitiems – visuomenei, tautai, žmonijai (K.Pukelis) (cit. pagal Kregždienė, 2007).

Šeima – biologinės giminystės, ekonominiais, juridiniais ir buitinais ryšiais pagrįsta žmonių sąjunga (Kavaliauskas (2009)

Šeima ir mokykla yra dvi institucijos, atsakingos už kartos parengimą savarankiškam gyvenimui, atsakingos už visuomenės ateitį.

Tačiau, nors tėvų ir mokytojų vienas tikslas – vaikas, augantis žmogus, būsimas pilietis, bet mokykla yra pagrindinė socialinė veikėja, todėl ji turi išskirtinę galimybę užmegzti labai reikalingus ir reikšmingus partnerystės ryšius su tėvais (S.Dapkienė) (cit. pagal Kregždienė, 2007). Siekiant išlaikyti nuolatinį bendradarbiavimą, prisitaikyti ar reaguoti į kaitos sąlygojamus iššūkius, kinta ne tik individai, bet ir organizacijos ir jų struktūra. Mokykla – tai organizuota institucija, suteikianti atitinkamų priemonių išugdyti laisvai, veikliai ir kūrybingai asmenybei. Mokytojas turi pripažinti mokinį ne tik kaip individą, bet ir kaip bendruomenės narį, nes mokinys vienoks šeimoje, kitoks grupėje, dar kitoks – didelėje mokinių (Kregždienė, 2007).

Apibendrinant galima teigti, kad šeima ir mokykla kaip tinklinė organizacija, kurioje yra daug įvairių dalelių, struktūrų, kurios atlieka skirtingas funkcijas, bet veikia vieningai, siekia bendro tikslo.

2. KOKYBĖS VALDYMO MODELIAVIMAS IKIPROFESINIAME PASIRENGIME STIPRINANT TARPINSTITUCINIUS PARTNERYSTĖS RYŠIUS (ŠEIMA, MOKYKLA, PROFESINĖ MOKYKLA): EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

2.1. Tyrimo metodologija ir metodika

Rengiant empirinį tyrimą buvo remtasi pragmatizmo teorija, kuri, anot Bitino (2000), akcentuoja ne tik pedagogų, bet ir ugdytinių bei jų tėvų dalyvavimą.

Teorinius požiūrius į karjeros sėkmę lemiančius veiksnius R. N. Lentas (2005) (cit. pagal Lileikienė 2009) siūlo skirstyti į tris grupes:

- Bruožų svarbos teorijose akcentuojami asmenybės bruožai. Tai stabilios asmenybės charakteristikos, kurios susiformuoja dėl genetinio paveldo bei veikiant ankstyvosios vaikystės patirtims. Bruožų ir profesinių reikalavimų atitikimas suprantamas kaip sėkmingos karjeros pagrindas.

- Raidos teorijose analizuojami daugiau ar mažiau nuspėjami iššūkiai, kuriuos turi įveikti bėgstanti asmenybė. Tyrinėjama pusiausvyra tarp darbo ir kitų socialinių vaidmenų, socialinių įtakų karjerai raiška, asmeninės karjeros kūrimo keliai.

- Socialinėse-kognityvinėse teorijose apjungiami ir bruožai, ir raida. Tiriama interesų, gebėjimų ir vertybių raiška gyvenimo ir karjeros kelyje. Socialinės-kognityvinės teorijos atstovai įvertina, kad nepaisant turimų asmenybės bruožų ar jos gyvenamosios aplinkos, ypač svarbus yra savikryptingumas. Jis suvokiamas kaip asmenybės gebėjimas suvokti savo galimybes ir gebėjimas jomis pasinaudoti. Taigi karjeros sėkmei svarbūs tiek socialiniai veiksniai (pavyzdžiai, artimųjų lūkesčiai, suteikiamos galimybės ir kt.), tiek kognityviniai veiksniai (suvokimas, kad tik pats žmogus gali valdyti ir kurti karjerą).

Tyrimo metodai. Empiriniam tyrimui pasirinktas kiekybinis ir kokybinis tyrimo metodai – standartizuotas interviu bei anketinė apklausa.

Interviu. Interviu yra vienas dažniausiai naudojamų kokybinių duomenų rinkimo būdų. Tyrimui atlikti buvo pasirinktas būtent toks verbalinis metodas, kadangi, anot mokslininko, interviu, kaip ir pokalbis, yra vienas iš efektyviausių kokybinio tyrimo metodų (Tidikis, 2003).

Pasirinktas standartizuotas interviu, kur klausimai iš anksto numatyti (Kardelis, 2002).

Standartizuotas interviu šiame darbe naudojamas kaip savarankiškas informacijos rinkimo metodas. Interviu atliekamas tik su 5 pedagogais, 2 administracijos darbuotojais bei 5 PIT darbuotojais. Tyrimo dalyviai interviu dalyvavo tiesiogiai, taigi, apklausai atlikti nebuvo taikoma pasiekimo per tarpininkus strategija, kuri remiasi neformaliais ryšiais. Siekiant įvertinti mokinių

ikiprofesinį pasirengimą stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima-mokykla-profesinė mokykla), buvo stengtasi suformuluoti tokius klausimus, kurie leistų interviu dalyviams atskleisti savo poziciją. Interviu klausimynas pateiktas 1 priede. Tyrimo klausimai siejami tik su mokinių ikiprofesiniu pasirengimu stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima-mokykla-profesinė mokykla).

Standartizuotas interviu buvo atliekamas 2011 m. lapkričio 5 dieną, su pedagogais bei administracijos ir PIT darbuotojais, telefonu iš anksto susitarus dėl susitikimo laiko ir vietos. Interviu metu, respondentams buvo paaiškintas tyrimo tikslas ir, jiems sutikus dalyvauti tyrime, užduodami tyrimo instrumente numatyti klausimai. Pokalbio su respondentais trukmė – 45min. Pasak, Juodaitytės, Rūdytės (2007), Juodaitytės, Palubaitytės (2007), atlikus tyrimą turi būti atliktas gyvosios kalbos temų sąvokų nuoseklus apibendrinimas, išskiriant loginius „prasminius“ kontekstus, atskleidžiančius tiriamųjų patirties koncepcijas. Tekste yra randami prasminiai-semantiniai vienetai, identifikuojamos jų prasmės. Prasminiu-semantiniu vienetu gali būti sakinio dalis, sakinytis ar keli sakiniai. Prasminiai-semantiniai vienetai reiškia, kad toje konkrečioje teksto dalyje yra kažkokia prasmė, kažkas norima pasakyti. Jie grupuojami pagal panašumą, o vėliau įvardijami grupių pavadinimai tampa struktūrinėmis, prasminėmis nagrinėjamo reiškinio ašimis, kategorijomis.

Anketinė apklausa. Mokinių pozicijai įvertinti buvo pasitelkta pirminių duomenų rinkimo procedūra – specialiai tyrimo tikslui įgyvendinti sudaryta anketa. Anketavimo pagrindas yra klausimų sąrašas (anketa). Jis sudaromas atsižvelgiant į tyrimo pobūdį ir būsimų respondentų grupę (Kėdaitis, 1999). Anketa, parengta specialiai tyrimo tikslui įgyvendinti, buvo naudojama kaip mokinių ikiprofesinio pasirengimo, stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima-mokykla-profesinė mokykla) instrumentas. Tyrimo metu respondentams apklausti naudota anketa yra pateikiama 2 priede.

Anketa prasideda kreipiniu į apklausos dalyvį ir glaustu tyrimo esmės nusakymu, kreipiantis į potencialų respondentą. Be to, tam, kad respondantai nesuklystų, anketos pradžioje buvo pateikiamos glaustos instrukcijos, t.y. paaiškinimai kaip anketa turi būti pildoma. Tiesą sakant, atliekant apklausą, daugumai respondentų papildomai buvo duodamos vienokios ar kitokios instrukcijos, kadangi kai kuriems iš jų iškildavo nemažai su anketos pildymu susijusių klausimų.

Tyrimo anketos klausimai buvo formuluojami priklausomai nuo mokslinėje literatūroje identifikuotų ikiprofesinio pasirengimo aspektų, aptartų teorinėje darbo dalyje.

Rengiant tyrimo anketą, buvo laikomas šių R. Tidikio (2003) nurodytų reikalavimų:

- klausimai ir atsakymai turi būti gerai visiems suprantami, parašyti taisyklinga kalba;
- klausimai neturi būti per daug abstraktūs ir per daug tiesmukiški, primityvūs;

- klausimai ir atsakymai neturi įžeisti respondento;
- atsakymai turi atspindėti realią tikrovę, tiriamos problemos turinį;
- atsakymai turi būti išsamūs, aprėpti visus galimus variantus; kiekvienas respondentas turi rasti tarp jų priimtina jam atsakymą;
- neturi būti vienašalių klausimų, kurie galėtų sukelti nereikalingą išankstinį nusistatymą;
- klausiamojo neturi varginti anketos klausimų skaičius, klausimai neturi būti monotoniški;
- reikia numatyti respondento kompetenciją atsakyti į klausimus, rinktis iš pateiktų atsakymų;
- neteikti klausimų, kurie skatintų respondentą „pataikauti“ anketuotojui, arba atsakyti pagal susidariusius viešosios nuomonės standartus;
- anketa turi turėti pažintinę reikšmę, turi dominti respondentą, žadinti jo norą atsakyti į visus klausimus, skatinti analizuoti ir objektyviai vertinti save ir aplinkinius, reiškinius ir įvykius.

Visi anketos klausimai buvo sudaryti taip, kad nevargintų apklausos dalyvio. Visgi, tiesą sakant, kai kuriems respondentams apklausos anketa pasirodė sudėtinga, reikalaujanti daug laiko ir pastangų.

Anketinis tyrimas buvo atliekamas 2011m. spalio 20-30 dienomis. Paruošta ir atspausdinta anketa buvo platinama Šiaulių profesinio rengimo centre.

Svarbu nustatyti reikalingą imties dydį. Be abejo, tiriamosios grupės dydis priklauso nuo tyrimo tikslo ir tiriamosios populiacijos savybių (Kardelis, 2002). Pasirinkus tyrimo metodą bei numčius jo eigą, tenka analizuoti klausimą apie tiriamųjų parinkimą. Remiantis V. I. Paniotto formule galime apskaičiuoti reikalingą apklausti respondentų skaičių:

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}} \quad (1)$$

čia: Δ – paklaida 0,10;

N – tiriamą visumą;

n – reikiamas respondentų skaičius.

Mūsų nagrinėjamu atveju $N = 2600$, todėl reikiamas apklausti respondentų skaičius yra toks:

$$n = \frac{1}{0,10^2 + \frac{1}{2600}} = 96 \quad (2)$$

Anketoje esantys teiginiai buvo koduojami, naudojantis standartizuotomis kodavimo instrukcijomis ir sudaroma kompiuterinė testavimo duomenų matrica. Duomenų kodavimo ir perkėlimo procedūrų patikimumui įvertinti pakartotinai koduota ir suvesta 5 proc. atsitiktinai atrinktų testo lapų. Kodavimo klaidų skaičius neviršijo 0,3 proc.

Rezultatų analizei buvo panaudota suminių (kaupiamųjų) procentų grafikai. Suminiai procentai sukaupia kintamųjų reikšmių procentines išraiškas nuo 0 iki 100 proc.

Gauti duomenys apdoroti matematinės statistikos metodais, pateikiant procentinę rezultatų išraišką. Skirtumui tarp dviejų grupių statistiniam reikšmingumui įvertinti buvo taikomas neparametrinis kriterijus dviem ir daugiau nepriklausomų imčių testas (Kruskal-Walis test). Apskaičiuojant Chi kvadrato statistinio reikšmingumo (p) reikšmes. Pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$. Pasirinkta daugianarė logistinė regresinė analizė – požymių tarpusavio priklausomybės modeliavimui.

Tyrimo anketa. Klausimyną sudarė instrukcija ir blokai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti kai kuriuos demografinius aspektus: lytį, amžių; vertybių svarbą; veiksnius, lemiančius karjeros sėkmingumą bei profesijos rinkimąsi; informacijos ir paslaugų teikimo bei informavimo renginių vertinimo, informavimo svarbą renkantis profesiją; studijų vietos (šalies) pasirinkimo svarbą.

Tyrimo duomenų statistinė analizė remiasi daugiausia aprašomąja statistika.

2.2. Lietuvos ikiprofesinio ir profesinio rengimo sistemą reguliuojančių dokumentų analizė

Lietuvos profesinio rengimo sistemą reguliuojantys teisės dokumentai rengiami vadovaujantis reikalavimais apibrėžtais UNESCO Tarptautinėje standartizuotoje švietimo klasifikacijoje (International Standard Classification of Education) bei atitinka bendras Europos Sąjungos švietimo politikos nuostatas.

Tyrimui pasirinktas dokumentų turinio analizės (kontent) metodas. Turinio analizė, anot L.Vaškelenės, J.Šelepen, pastaraisiais metais tapo ypač populiaria kiekybinės analizės priemone, leidžiančia objektyviai ir sistemiškai išnagrinėti teksto ar kitos informacijos ypatybes ir įvertinti, kiek dėmesio joje skiriama vienai ar kitai socialinei problemai ar reiškiniui (Papšienė, Černiauskienė, 2009).

Dokumentų turinio analizės esmė yra ta, kad teksto ar kito dokumento struktūroje išskiriami ir apibrėžiami statistinio stebėjimo vienetai, kurie užkoduojami ir perkeliama į teksto analizės matricą. Taip užfiksuojami dominančių struktūrinių vienetų dažnumai, kurie vėliau ištiriami statistikai (Merkys, 1995). Dokumentų turinio analizės pagrindas yra išskirti dokumento

tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių tekstų elementų ryšius tiek vieneto su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi (Tidikis, 2003). Dokumentų turinio analizės metodas turi privalumų ir trūkumų (Kardelis, 2003; Tidikis, 2003). Privalumas yra tai, kad: 1) ši analizė ne tokia subjektyvi ir šališka kaip kokybinė analizė, kadangi nagrinėjami dokumentų duomenys, o ne žmonių nuomonės; 2) leidžia dirbti su didžiuliu tekstų masyvu ir aiškia struktūra; 3) pakankamas nagrinėjamų dokumentų reprezentatyvumas. Šios analizės trūkumai yra tai, kad 1) nėra moksliskai pagrįstų tikslų skaičiavimo vienetų (indikatorių) ir jų atrankos kriterijų; 2) pasirinktas indikatorius, pavyzdžiui žodis, gali būti atskirų autorių skirtingai suprastas, jam suteikiama įvairi prasmė; 3) ne visada reikalingi dokumentai prieinami, kai kurie, pasibaigus laikymo terminui, sunaikinami. Pagrindiniai kontent analizės etapai (Bailey, 1987, p. 302)

(http://www.lzuu.lt/nm/failai/MT_pagrindai_edukologijoje/50788.html)

1. Dokumentų atrinkimas analizei.

2. Išsiaiškinti dokumento turinio sąvokų atitikimą keliamiems tyrimo tikslams ir hipotezių turinio sąvokoms.

3. Skaičiavimo vieneto (indikatoriaus) išskyrimas. Tai gali būti žodis (kartais net skiemuo), sakinys, pastraipa, visa žinutė ar net dokumentas ir kt., pavardė, organizacijos pavadinimas, įvykiai, faktai ir t.t.

4. Turinio (prasminiu požiūriu) vieneto išskyrimas. Analizės atveju skaičiavimo vienetu pasirenkama frazinė tąsa, užpildyta prasminiais vienetais: eilučių skaičius, pastraipa, transliacijos laikas per televizija.

5. Kiekybinių charakteristikų skaičiavimo sistemos numatymas.

1) Įvertinimas, ar tyrinėjama kategorija, yra, ar ne (buvimo ar nebuvimo nustatymas)

2) Kategorijos dažnio skaičiavimas.

3) Ploto vieneto išskyrimas, ypač spaudos tyrimuose: spaudos stulpelio aukščio, spaudos ženklų skaičiaus, antraštės dydžio, vietos laikraštyje (žurnale) - pirmame, paskutiniame puslapyje, vedamajame ir kt.

4) Teiginio intensyvumo įvertinimas (skalėje).

Turinio analizės objektu išskirti teisės aktai, skirti Lietuvos profesinio rengimo sistemai 1998 – 2009 metų laikotarpiu. Tyrimui keliami tokie klausimai:

Kaip kinta dokumentų apimtis laike?

Kokie dokumentų pavadinimai?

Kokybinės turinio analizės medžiagą sudaro tekstas „gautas“ naudojant įvairias technikas. Taikomos tokios turinio analizės procedūros: 1) teksto turinys analizuojamas nuosekliai, žingsnis po žingsnio, remiantis konkrečios metodologinės procedūros taisyklėmis ir dalijant nagrinėjamą

turinį į analitinius vienetus; 2) tekstas interpretuojamas remiantis iškeltais tyrimo klausimais, į kuriuos atsakoma pasitelkiant suformuluotas kategorijas ir subkategorijas (Juodaitytė, Martišauskienė 2008).

Dokumentų turinio analizė atlikta pasitelkus šiuos dokumentus (žr. 4 lent.):

4 lentelė

Dokumentai, kuriuose nagrinėjami ryšių (šeima, mokykla, profesinė mokykla) tinklai

Dokumentų grupė		Dokumentų pavadinimas
<i>Ikiprofesinis mokymas</i>		Ikiprofesinio mokymo tvarkos aprašas (2007)
<i>Profesinis rengimas</i>	Profesinis mokymas	Švietimo įstatymas (2006) Profesinio mokymo įstatymas (2007) Mokslo ir studijų įstatymas (2009) Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998) Užimtumo rėmimo įstatymas (2006)
	Profesinis orientavimas	Profesinio orientavimo strategija (2003)
	Profesinis konsultavimas	Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2000)
	Profesinis informavimas	Profesinio informavimo informacijos sklaidos metodinės rekomendacijos (2009)
<i>Karjeros projektavimas</i>		Europos užimtumo gairės (2001)

Ikiprofesinio mokymo tvarkos apraše (2007) nurodyta, kad sudaromos mokiniams galimybės susipažinti su įvairiomis profesijomis, padėti suprasti darbo reikšmę, ugdyti darbinės veiklos įgūdžius.

Pagrindiniai įstatymai, reglamentuojantys profesinį rengimą, yra šie: Švietimo įstatymas, Profesinio mokymo įstatymas, Mokslo ir studijų įstatymas, Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, Užimtumo rėmimo įstatymas. Jie nustato bendruosius rengimo principus, kurie detalizuojami poįstatyminiais aktais. Profesinis orientavimas apima profesinį informavimą ir konsultavimą. 2004 m. pradėjo veikti Atvira informavimo, konsultavimo, orientavimo sistema (AIKOS; <http://www.aikos.smm.lt>), skirta mokymosi galimybėms Lietuvoje pristatyti. Siekiant užtikrinti profesinio informavimo paslaugų prieinamumą visoje šalies teritorijoje, įsteigtas Profesinio informavimo taškų (PIT) tinklas.

Karjera – greitas ir sėkmingas kilimas tarnyboje, siejama su individo asmeniniu ir visuomeniniu gyvenimu, kur mokymasis – tai ne vien formalų išsilavinimą suteikianti veikla. Europos užimtumo gairėse (2001) nurodyta, kad svarbu pasiekti aukštą užimtumo lygį tiek ekonomikoje, tiek visose darbo rinkos grupėse.

Pagal svarbumą išskirti profesinio rengimo sričiai aktualūs teisės aktai. Šiuose dokumentuose atlikta turinio analizė, kuri išaiškino tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeimos,

mokyklos ir profesinės mokyklos). Tyrimo metu nustatyti tarpinstituciniai partnerystės (šeima, mokykla, profesinė mokykla) ryšiai dokumentuose pateikti 1 lentelėje (žr. 5 lent.):

5 lentelė

Tarpinstituciniai partnerystės ryšiai (šeima, mokykla, profesinė mokykla) dokumentuose

Dokumento pavadinimas	Tarpinstituciniai partnerystės ryšiai		
	Šeima	Mokykla	Profesinė mokykla
Ikiprofesinio mokymo tvarkos aprašas (2007)	-	+	-
Švietimo įstatymas (2006)	+	+	+
Profesinio mokymo įstatymas (2007)	-	+	+
Mokslo ir studijų įstatymas (2009)	-	-	-
Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998)	-	-	+
Užimtumo rėmimo įstatymas (2006)	-	-	+
Profesinio orientavimo strategija (2003)	-	+	+
Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2000)	+	+	+
Profesinio informavimo informacijos sklaidos metodinės rekomendacijos (2009)	-	+	+
Europos užimtumo gairės (2001)	+	+	+

Nustatyta, kad LR Švietimo įstatyme (2006); Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2000) ir Europos užimtumo gairėse (2001) yra tarpinstituciniai partnerystės (šeima, mokykla, profesinė mokykla) ryšiai. Šiuose dokumentuose analizuojamas kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla). Šių dokumentų analizė pateikta 6-8 lentelėse (žr. 6-8 lent.). Taip pat atlikta dokumentų analizė Profesinio mokymo įstatymo (2007), Profesinio orientavimo strategijos (2003) bei Profesinio informavimo informacijos sklaidos metodinių rekomendacijų (2009). Šių dokumentų analizė pateikta 9-11 lentelėse (žr. 9-11 lent.).

Nagrinėjamas kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla) LR Švietimo įstatyme (2006).

6 lentelė

LR Švietimo įstatyme (2006) nagrinėjamas kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla)

Kategorija	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Sąlygos mokytis	Teisė mokytis	3	„turi teisę mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją“
	Išsilavinimo įgijimas		
	Kvalifikacijos suteikimas		
Bendradarbiavimas su mokykla	Švietimas atitinkantis poreikius	3	„teikti asmeniui informaciją, kuri padėtų pasirinkti jo interesus, polinkius, gebėjimus atitinkantį švietimą ir jo teikėją, siekiamą išsilavinimą ir
	Informacija padedanti pasirinkti švietimo		

Kategorija	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
	teikėja		profesiją“
	Informacijos apie profesiją teikimas		
Galimybė rinktis dalykus	Siūlomi pasirenkamieji dalykai	1	„mokinys, be privalomųjų mokomųjų dalykų, jų skirtingų programų (kursų), gali mokytis mokyklos siūlomų pasirenkamųjų dalykų“
Švietimo teikėjų tinklas	Valstybinės savivaldybių ir nevalstybinės bendrojo lavinimo, profesinio mokymo, aukštesniųjų ir aukštojo mokslo studijų mokyklos	3	„švietimo teikėjų tinklą sudaro valstybinės, savivaldybių ir nevalstybinės bendrojo lavinimo, profesinio mokymo, aukštesniųjų ir aukštojo mokslo studijų mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai“
	Laisvieji mokytojai		
	Kiti švietimo teikėjai		
Galimybė rinktis ugdymo įstaigą	Ugdymo mokyklos pasirinkimas	2	„asmuo turi teisę rinktis valstybinę, savivaldybės ar nevalstybinę mokyklą ir ją keisti“
	Ugdymo mokyklos pakeitimas		
Mokymasis dirbant	Ugdymo formų pasirinkimas	1	„profesinė, aukštesnioji ir aukštoji mokykla sudaro sąlygas dirbančiam asmeniui mokytis įvairiais būdais, tarp jų ir nuotoliniu būdu“
Ugdymo turinys	Programos turinio lankstumas ir variantiškumas	4	„laiduoja programos turinio lankstumą ir variantiškumą, programos turinio ir jo perteikimo būdų dermę, individualizuotos programos ir mokinių poreikių bei gebėjimų, vykdomų programų ir valstybės nustatytų išsilavinimo bei kvalifikacijų standartų atitikimą“
	Programos turinio ir jo perteikimo būdų dermė		
	Individualizuotos programos		
	Kvalifikacijų ir standartų atitikimas		

Kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla) atskleidžiama tokiomis kategorijomis ir subkategorijomis: „Sąlygos mokytis“ (3 subkategorijos), „Bendradarbiavimas su mokykla“ (3 subkategorijos), „Galimybė rinktis dalykus“ (1 subkategorija), „Švietimo teikėjų tinklas (3 subkategorijos), „Galimybė rinktis ugdymo įstaigą“ (2 subkategorijos), „Mokymasis dirbant“ (1 subkategorija), „Ugdymo turinys“ (4 subkategorijos). LR Švietimo įstatyme (2006) skiriamas dėmesys bendradarbiavimui su šeima, mokykla ir profesine mokykla, nurodant galimybę pasirinkti ugdymo įstaigą, suderinti ugdymo formos pasirinkimą ir kt. Kokybės valdymas suprantamas kaip ugdymo įstaigos pasirinkimas pagal poreikius ir išsilavinimo įgijimas pagal kvalifikacijos suteikimą. Šeimai tenka informacijos sklaida ir tame procese dalyvauja tik iš dalies.

Analizuojamas kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla) Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2000) (žr. 7 lent.).

7 lentelė

Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2000) nagrinėjamas kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla)

Kategorija	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Tikslinga mokymosi veikla	Formalusis mokymasis	3	„formalusis mokymasis vyksta švietimo ir mokymo įstaigose, neformalusis mokymasis vyksta už mokyklos ir kt. ribų, informavusis mokymasis – patys pildo žinias“
	Neformalusis mokymasis		
	Informalusis mokymasis		
Mokymasis laikomas vientisu kontinuumu	Žinios įgytos vaikystėje ir jaunystėje šeimoje	2	„žinių, įgūdžių ir sąvokų, kurias įgyjame vaikystėje ir jaunystėje šeimoje, mokykloje, kolegijoje ar universitete, neužteks“
	Žinios įgytos mokymo įstaigose		

Kokybės valdymas apibūdinamas kategorijomis: „Tikslinga mokymosi veikla“ (3 subkategorijos), „Mokymasis laikomas vientisu kontinuumu“ (2 subkategorijos). Tokiu būdu Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2000) dėmesys skiriamas tikslingai mokymosi veiklai visą gyvenimą, įtraukiant šeimą ir mokymo įstaigas. Kokybės valdymas siejamas su žinių, įgūdžių ir sąvokų gilinimu, tobulinimu ir bendru domėjimusi, kas būdinga XXI amžiaus žinių ekonomikai.

Europos užimtumo gairėse (2001) kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla) pateikiamas 4 lentelėje (žr. 8 lent.).

8 lentelė

Europos užimtumo gairėse (2001) nagrinėjamas kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla)

Kategorija	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Švietimo sistemos tinkamumas	Švietimo, mokymo bei žinių prieinamumas visiems tinkamai organizuojant darbą	4	„lengvinant ir įvairinant švietimo, mokymo bei žinių prieinamumą visiems tinkamai organizuojant darbą, pasitelkiant šeimos paramos tarnybas, profesinį orientavimą ir prireikus naujus išlaidų pasidalijimo būdus“
	Pasitelkimas šeimos paramos tarnybų		
	Profesinis orientavimas		
	Nauji išlaidų pasidalijimo būdai		
Ekonominiai ir	Darbo kokybė	3	„turi reaguoti į didėjantį darbo kokybės,

Kategorija	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
socialiniai pokyčiai	Asmeniniai prioritetai		kuri susijusi su darbuotojo asmeniniais prioritetais ir šeimos permainomis“
	Šeimos permainos		
Investicija į žmogiškąjį kapitalą	Imli švietimo ir mokymo politika	4	„sukuriant imlią švietimo ir mokymo politiką bei imantis veiksmų siekiant žymiai palengvinti galimybę gauti pagrindinį profesinį, vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą, įskaitant gamybinę praktiką ir verslumo mokymą“
	Igytas išsilavinimas		
	Gamybinė praktika		
	Verslumo mokymas		

Europos užimtumo gairėse (2001) kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla) pateikiamas šiomis kategorijomis „Švietimo sistemos tinkamumas“, „Ekonominiai ir socialiniai pokyčiai“, „Investicija į žmogiškąjį kapitalą“. Išsamiai apibūdinamas turinys „Švietimo sistemos tinkamumas“ bei „Investicija į žmogiškąjį kapitalą“ (4 subkategorijos). Taigi, kokybės valdymas siejamas su tinkama švietimo sistema. Teigiama, kad žinių prieinamumas bei profesinis orientavimas užtikrina kokybišką išsilavinimą ir tokiu būdu lengviau integruotis į darbo rinką. Dokumente ypač akcentuojamas pagrindinis profesinis, vidurinis ir aukštasis išsilavinimas.

Nagrinėjamas kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla) LR Profesinio mokymo įstatyme (2007) (žr. 9 lent.).

9 lentelė

LR Profesinio mokymo įstatyme nagrinėjamas kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla)

Kategorija	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Profesinio mokymo kokybės užtikrinimas	Profesinio mokymo teikėjai	3	„užtikrinti vykdomas profesinio mokymo teikėjų vadybinės ir pedagoginės veiklos vidinis ir išorinis vertinimas bei stebėseną“
	Išorinis vertinimas		
	Stebėseną		
Profesinio mokymo kokybės sistema	Sistema	5	„sistemos ir procedūros, kurias kuria ir diegia valstybės institucijos ir profesinio mokymo teikėjai“
	Procedūros		
	Rodikliai		
	Institucija		
	Teikėjai		

Kokybės valdymas apibūdinamas dvejomis kategorijomis: „Profesinio mokymo kokybės užtikrinimas“ ir „Profesinio mokymo kokybės sistema“. Išsamiausia yra „Profesinio mokymo kokybės sistema“ kategorijos (5 subkategorijos) turinys, nurodant, jog sistema ir procedūras, kuria

Ir diegia valstybės institucijos ir profesinio mokymo teikėjai, siekdami, kad profesinio mokymo kokybė atitiktų nustatytus rodiklius. Akcentuojamas tik profesinis mokymas ir jo

kokybės užtikrinimas. Šie tekstai leidžia suprasti, kad kokybiškos paslaugos vartotojai yra besimokantieji, o netiesioginiai, t.y. tėvai – nepaminti. Todėl neužtikrinamas tarpinstitucinis partnerystės ryšys.

Nagrinėjama LR Profesinio mokymo strategija (2003).

10 lentelė

LR Profesinio mokymo strategijoje nagrinėjamas kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla)

Kategorija	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Profesinio informavimo paslaugų plėtotė	Individas	3	„kiekvienas individas galėtų lengvai gauti geros kokybės informaciją bei patarimus“
	Informacija		
	Patarimai		
Profesinio rengimo prieinamumas	Švietimo reforma	4	„vykdoma švietimo reforma“, „pagrindinėse mokyklose sumažinti „nubyrėjimą“, „gerinti profesinį rengimą“, „įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą nacionalinę strategiją“
	Pagrindinė mokykla		
	Profesinis rengimas		
	Strategija		

Šiame dokumente nurodoma, jog svarbiausia užtikrinti kokybiškų paslaugų teikimą, kad kiekvienas individas galėtų lengvai gauti geros kokybės informaciją bei patarimus, susijusius su mokymosi galimybėmis visoje Europoje per visą gyvenimą. „Profesinio rengimo prieinamumas“ kategorijos (4 subkategorijos) turinys apibūdinamas kaip suderintai ir sėkmingai įgyvendinti šiuo metu vykdomas švietimo reformas, ypač siekiant pagrindinėse mokyklose sumažinti „nubyrėjimą“, gerinti profesinio rengimo prieinamumą, kokybę ir reikšmingumą bei parengti ir įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą nacionalinę strategiją.

Analizuojamos Profesinio informavimo informacijos sklaidos metodinės rekomendacijos (2009) (žr. 11 lent.).

11 lentelė

LR Profesinio informavimo informacijos sklaidos metodinėse rekomendacijose nagrinėjamas kokybės valdymas stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla)

Kategorija	Subkategorija	Sk.	Teiginiai
Informacijos sklaidos atstovai	Institucija	3	institucijos lygmeniu, už ją atsakingas mokytojas, profesinio informavimo konsultantas
	Mokytojas		
	Konsultantas		
Profesinės informacijos sklaidos kokybės užtikrinimas	PIT bendradarbiavimas	4	„PIT bendradarbiavimas“, „sklaidos veiksmų suderinimas padės racionaliai išnaudoti išteklius, užtikrinti profesinės informacijos sklaidos kokybę“
	Sklaidos veiksmų suderinimas		
	Racionaliai naudojami ištekliai		
	Informacijos kokybė		

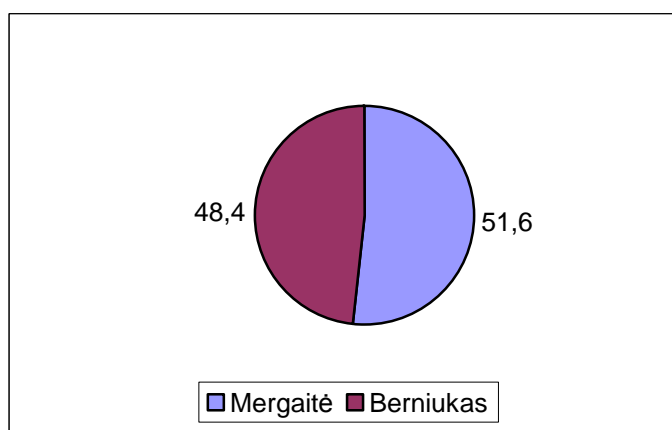
Šiame dokumente išskiriamos dvi kategorijos „Informacijos sklaidos atstovai“ ir „Profesinės informacijos sklaidos kokybės užtikrinimas“. Svarbiausia yra „Profesinės informacijos sklaidos kokybės užtikrinimas“ kategorijos (4 subkategorijos) turinys apibūdinamas institucijos lygmeniu, kur atsakingas mokytojas, profesinio informavimo konsultantas. Šiame lygmenyje svarbus toje pačioje teritorijoje esančių PIT bendradarbiavimas. Sklaidos veiksmų suderinimas padės racionaliai išnaudoti išteklius, užtikrinti profesinės informacijos sklaidos kokybę bei pasiekti didesnę efektyvumą.

Apibendrinant nagrinėtuose dokumentuose kokybės valdymo požymius stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla) galima suprasti, kad kokybė orientuojasi į: kaip šeimai informacijos suteikimą apie švietimą, kaip dėmesį galutiniam rezultatui, t.y. profesijos įgijimui, kaip sąlygų įvairovė mokytis visą gyvenimą, kaip prisitaikyti prie kintančių socialinių ekonominių sąlygų. Taigi kokybės valdymas turėtų orientuotis į ryšius su šeima, mokykla, profesine mokykla, kur realybėje užtikrintų sėkmingą bendradarbiavimą ir visapusišką ugdymą(si).

2.3. Mokinių ir pedagogų požiūris į ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymą empirinio tyrimo rezultatai

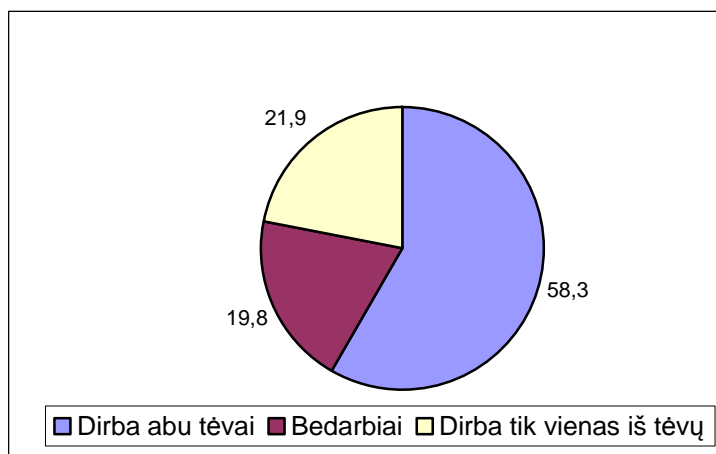
2.3.1. Respondentų demografinis apibūdinimas

Tyrimo dalyvavo Šiaulių profesinio rengimo centre besimokančiųjų 51,6 proc. mergaičių ir 48,4 proc. – berniukų. Duomenys pateikiami 4 pav.

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (N=96)

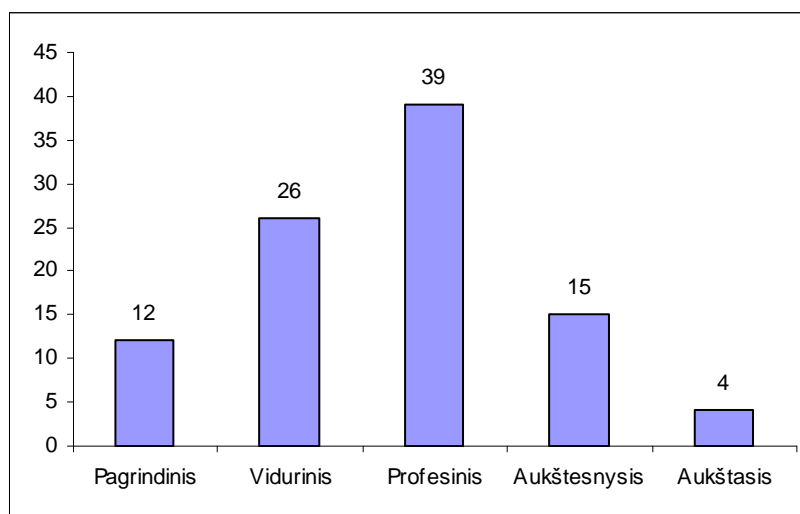
Tyrimo dalyvavusiųjų respondentų buvo klausama apie tėvų užimtumą, išsilavinimą, įgytą profesiją ir kt. Duomenys pateikiami 5 – 7 pav.

5 pav. Respondentų tėvų užimtumas N=96

Respondentų tėvų užimtumas pasiskirstė sekančiai: 58,3 proc. dirba abu tėvai, 19,8 proc. tėvų neturi darbo, 21,9 proc. dirba tik vienas iš tėvų (žr. 5 pav.).

Tyrimo metu 39 mokiniai nurodė, kad jų tėvai turi profesinį išsilavinimą, tai sudaro 40,6 proc., 26 mokinių tėvų išsilavinimas yra vidurinis, t.y. 27,2 proc., 15 mokinių tėvų išsilavinimas - aukštesnysis, t.y. 15,6 proc., 12 mokinių nurodė, kad jų tėvų išsilavinimas yra pagrindinis, t.y. 12,5 proc., tik 4 mokiniai pažymėjo, kad jų tėvai turi aukštąjį išsilavinimą, tai sudaro tik 4,1 proc. (žr. 6 pav.).

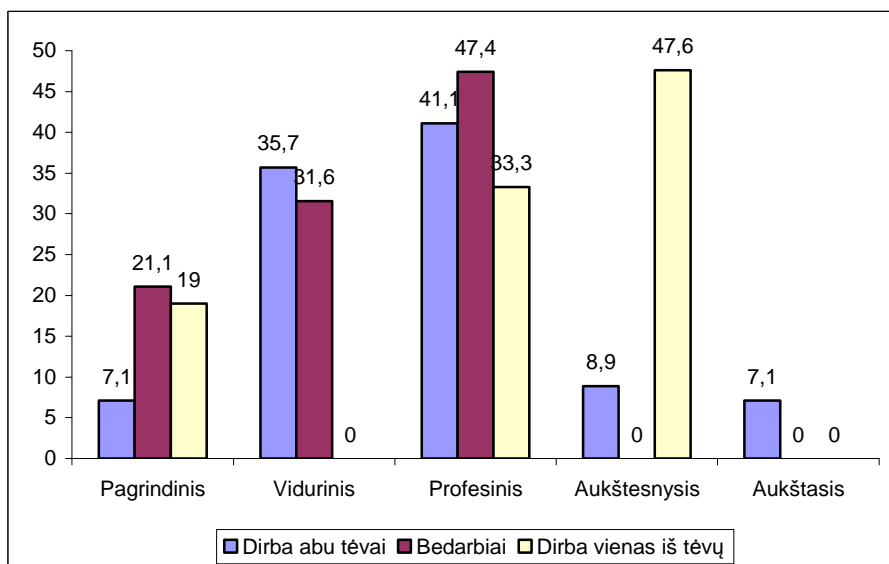
6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal turimą jų tėvų išsilavinimą (N=96)

Kaip pasiskirsto tėvų užimtumas pagal turimą išsilavinimą parodytas 12 lentelėje.

Respondentų tėvų užimtumas pagal išsilavinimą (N=96)

		Tėvų užimtumas			Iš viso	
		Dirbantys	Nedirbantys	Dirba tik vienas		
Tėvų išsilavinimas	Pagrindinis	Rezultatas	4	4	4	12
		% užimtumas	7,1%	21,1%	19,0%	12,5%
		% iš viso	4,2%	4,2%	4,2%	1,5%
	Vidurinis	Rezultatas	20	6	0	26
		% užimtumas	35,7%	31,6%	,0%	27,1%
		% iš viso	20,8%	6,3%	,0%	27,1%
	Profesinis	Rezultatas	23	9	7	39
		% užimtumas	41,1%	47,4%	33,3%	40,6%
		% iš viso	24,0%	9,4%	7,3%	40,6%
	Aukštesnysis	Rezultatas	5	0	10	15
		% užimtumas	8,9%	,0%	47,6%	15,6%
		% iš viso	5,2%	,0%	10,4%	15,6%
	Aukštasis	Rezultatas	4	0	0	4
		% užimtumas	7,1%	,0%	,0%	4,2%
		% iš viso	4,2%	,0%	,0%	4,2%
Iš viso	Rezultatas	56	19	21	96	
	% užimumas	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% iš viso	58,3%	19,8%	21,9%	100,0%	

Tyrimo metu nustatyta, kad iš dirbančiųjų tėvų 7,1 proc. sudaro pagrindinį išsilavinimą turintys tėvai, nedirbantys – 21,1 proc., dirbantis tik vienas iš tėvų 19,0 proc.; 35,7 proc. sudaro vidurinį išsilavinimą turintys abu tėvai, nedirba – 31,6 proc.; 41,1 proc. sudaro profesinį išsilavinimą turintys tėvai, nedirbantys – 47,4 proc., dirbantis tik vienas iš tėvų 33,3 proc. Iš lentelėje pateiktų duomenų galime teigti, kad tarp turinčių aukštesnį ir aukštą išsilavinimą nedirbančių nėra. Tai dar kartą įrodo, koks yra svarbus išsilavinimas būsimai karjerai. Chi-kvadratas (χ^2), $p=0,000<0,005$, tai kintamieji yra statistiškai reikšmingai priklausomi, t.y. išsilavinimas turi įtakos būsimai karjerai (žr. 8 pav.).

8 pav. Respondentų tėvų užimtumas pagal išsilavinimą (N=96)

Tyrimo metu siekta nustatyti, ar gaunamos pajamos priklauso nuo turimo išsilavinimo. Tyrimo rezultatai pateikti 13 lentelėje

13 lentelė

Respondentų tėvų pajamos pagal išsilavinimą (N=96)

		Pajamos (litas)			Iš viso	
		iki 1000	iki 2000	Iki 3000 ir daugiau		
Tėvų išsilavinimas	Pagrindinis	Rezultatas	4	8	0	12
		% pajamos	14,8%	19,0%	,0%	12,5%
		% iš viso	4,2%	8,3%	,0%	12,5%
	Vidurinis	Rezultatas	12	9	5	26
		% pajamos	44,4%	21,4%	18,5%	27,1%
		% iš viso	12,5%	9,4%	5,2%	27,1%
	Profesinis	Rezultatas	9	18	12	39
		% pajamos	33,3%	42,9%	44,4%	40,6%
		% iš viso	9,4%	18,8%	12,5%	40,6%
	Aukštesnysis	Rezultatas	2	7	6	15
		% pajamos	7,4%	16,7%	22,2%	15,6%
		% iš viso	2,1%	7,3%	6,3%	15,6%
Aukštasis	Rezultatas	0	0	4	4	
	% pajamos	,0%	,0%	14,8%	4,2%	
	% iš viso	,0%	,0%	4,2%	4,2%	
Iš viso	Rezultatas	27	42	27	96	
	% pajamos	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% iš viso	28,1%	43,8%	28,1%	100,0%	

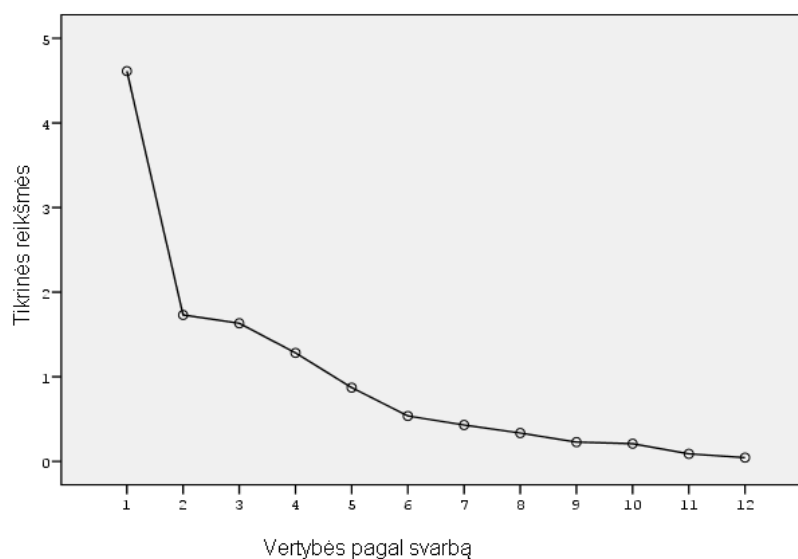
Tyrimo metu nustatyta, kad iš viso gaunančių pajamas tėvų 12,5 proc. sudaro pagrindinį išsilavinimą turintys tėvai, vidurinį išsilavinimą – 27,1 proc., profesinį išsilavinimą – 40,6 proc., aukštesnį išsilavinimą – 15,6 proc., aukštąjį išsilavinimą – 4,2 proc. Lentelėje pateikti rezultatai įrodo, kad pajamas iki 3000 litų ir daugiau gauna ir vidurinį, ir profesinį, ir aukštesnįjį, ir aukštąjį

išsilavinimus turintys tėvai. Chi-kvadratas (χ^2) $p=0,005 < 0,005$, tai kintamieji yra statistiškai nereikšmingai priklausomi, t.y. išsilavinimas neturi įtakos pajamų dydžiui.

Tyrimo metu siekta nustatyti, ar pasirinkta profesija priklauso nuo turimo išsilavinimo. Kaip parodo Chi-kvadratas (χ^2) $p=0,000 < 0,005$, tai kintamieji yra statistiškai reikšmingai priklausomi, t.y. išsilavinimas turi įtakos pasirinktai profesijai. Paplitusios tėvų tarpe buvo minimos šios profesijos: pardavėja, elektrikas, suvirintojas, vadybininkė, statybininkas, tinkuotoja, automechanikas, siuvėja, tekintojas, vairuotojas, virėja, mokytoja, bendrosios praktikos slaugytoja, buhalterė, konditerė, radiotechnikos taisytojas ir kita.

2.3.2. Mokinių požiūris į ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymą

Vertybių svarba profesiniam išsilavinimui ateityje. Buvo siekiama nustatyti, kokios vertybės profesiniam išsilavinimui ateityje respondentams yra svarbiausios. Faktorių tikrinių reikšmių grafike pavaizduotos reikšmės, leidžiančios nuspręsti, koks faktorių skaičius geriausiai atspindi duomenis (žr. 9 pav.).

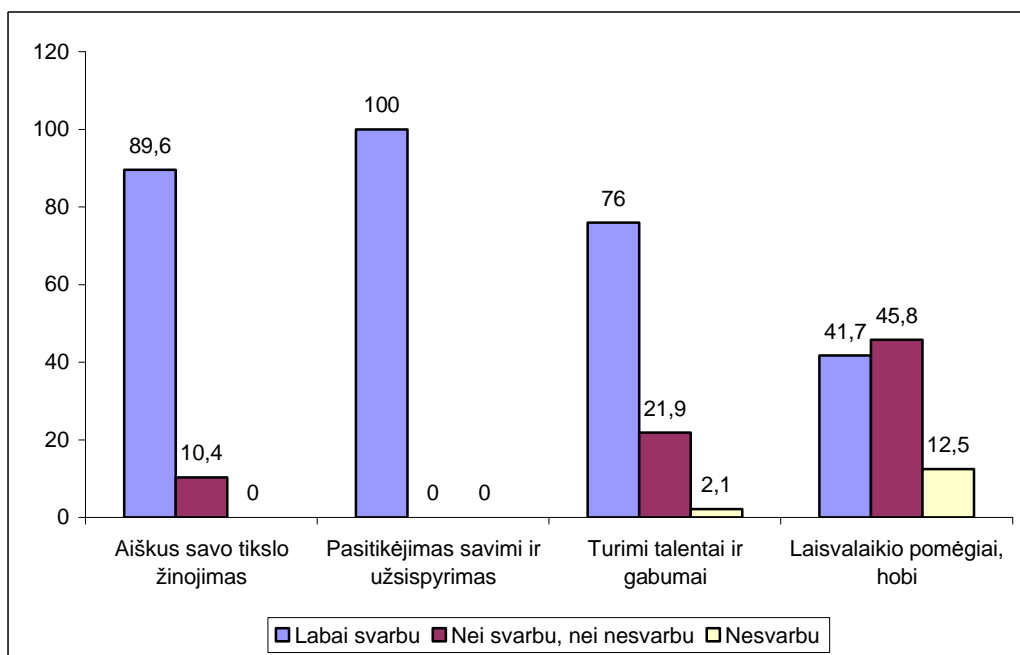

9 pav. Profesiniam išsilavinimui ateityje vertybės pagal svarbumą (N=96)

Nustatyta, kad sveikata svarbi 90,6 proc., išsilavinimas – 89,4 proc., šeima – 86,8 proc., darbas – 86,5 proc., meilė – 80,2 proc., pripažinimas – 77,7 proc., karjera – 73,7 proc., saviraiška – 72,3 proc., politika – 68,6 proc., religija – 67,9 proc., pinigai – 67,1 proc., laisvė – 65,0 proc. Vertybės, kurios yra už taško, kuriame staigus kreivės kritimas pereina į palaipsninį mažėjimą, yra laikomos nereikšmingomis. $KMO=0,639$, tai gali paaiškinti 63,9 proc. dispersijos

kintamuosiuose keturi išskirti faktoriai. Nustatyta, kad $p=0,000$, tai kintamieji yra statistiškai reikšmingai priklausomi.

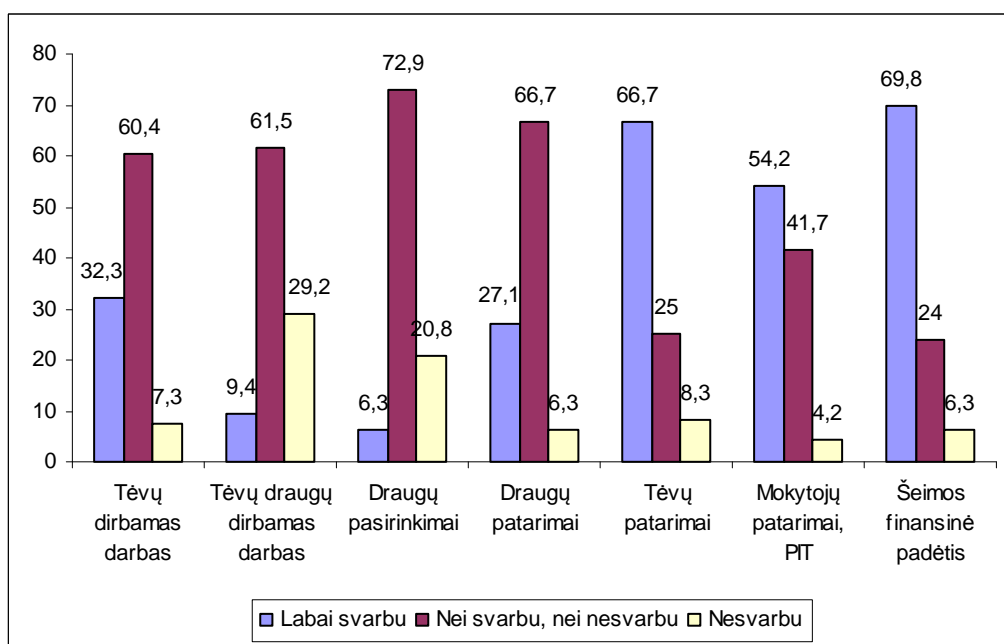
Veiksniai, lemiantys karjeros sėkmingumą. Planuojant ugdymo karjerai priemones ypač svarbu įvertinti, su kuo mokiniai sieja savo asmeninės karjeros sėkmę. Tai įvertinti skaičiuojamas atsakiusių procentinis dažnis, kuris gaunamas kiekvieno atsakymo variantų skaičių dalijant iš bendro apklausiamų mokinių skaičiaus. *Savikryptingumas* svarbus siekiams ir tikslams pasiekti. Tyrimo metu gauti rezultatai pateikti 10 pav.

10 pav. Savikryptingumo įtaka profesijos pasirinkimui (N=96)

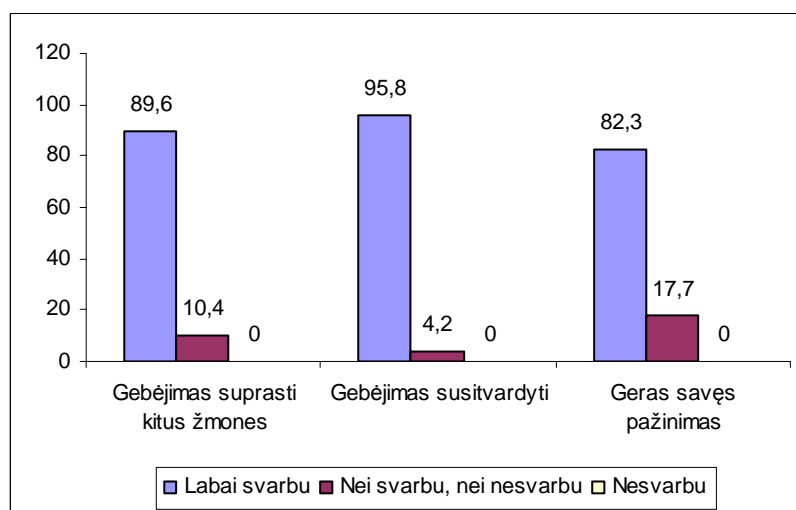
Tyrimo metu nustatyta, kad savikryptingumas yra labai svarbus veiksnys, laiduojantis karjeros sėkmę ir apimantis asmenybės tikslų kėlimą, kuri pasirinko 89,6 proc. dažnumu, pasitikėjimą savimi nurodė 100 proc. dažnumu visi respondentai, turimų talentų panaudojimą – 76,0 proc. dažnumu ir laisvalaikio bei interesų derinimą nurodė 41,7 proc. dažnumu.

Artimųjų įtaka nėra tokia svarbi. Galima daryti prielaidą, kad asmenybei bręstant artimųjų vaidmuo tampa ne tokiu reikšmingu. Mokiniais susiformavus nuomonei apie savo siekius ir tikslus labai svarbūs tampa tėvų patarimai nurodyti 66,7 proc. dažnumu, mokytojų patarimai, PIT – 54,2 proc. dažnumu ir finansinė šeimos padėtis – 69,8 proc. dažnumu. Tėvams ir mokytojams tenka konsultantų vaidmuo karjeros sprendimų klausimais. Nei tėvų dirbamas darbas (32,3 proc. dažnumas), nei tėvų draugų dirbamas darbas (9,4 proc. dažnumas), nei draugų patarimai (27,1 proc. dažnumas) neturi didelės reikšmės nagrinėjamu atveju. Šeimos finansinė padėtis suteikia galimybę įgyti norimą išsilavinimą ir profesiją. Tyrimo metu rezultatai pateikti 11 pav.

11 pav. Artimųjų įtaka profesijos pasirinkimui (N=96)

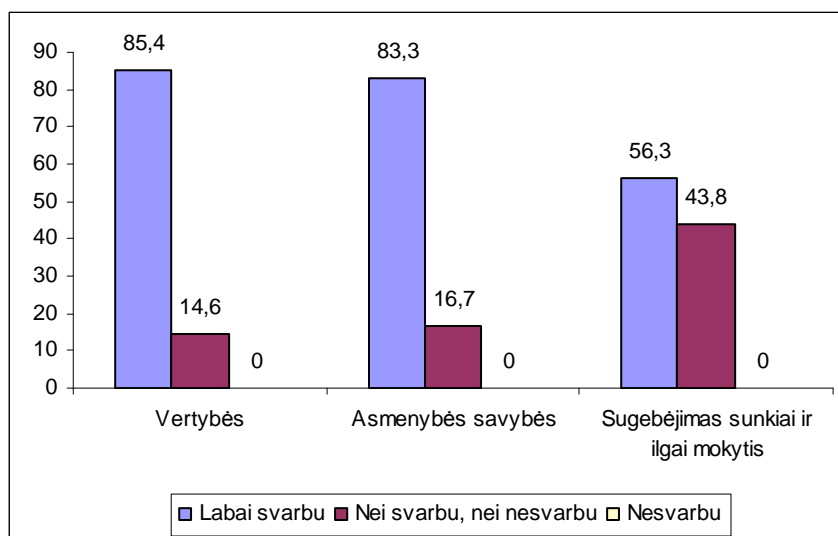
Tyrimo metu siekta nustatyti, kiek yra svarbios mokiniams *emocinės kompetencijos*. Sugebėjimas jas atpažinti mokiniui suteikia galimybę jas lavinti, sieti su jomis ateities planus. Respondentams emocinės kompetencijos yra labai svarbios, nes padeda suprasti kitus žmones, tai nurodė 89,6 proc. dažnumu, gebėjimą susitvardyti ir kontroliuoti savo jausmus – 95,8 proc. dažnumu, gerą savęs pažinimą ir savijautos priežasčių žinojimą – 82,3 proc. dažnumu. Tyrimo rezultatai pateikti 12 pav.

12 pav. Emocinių kompetencijų įtaka profesijos pasirinkimui (N=96)

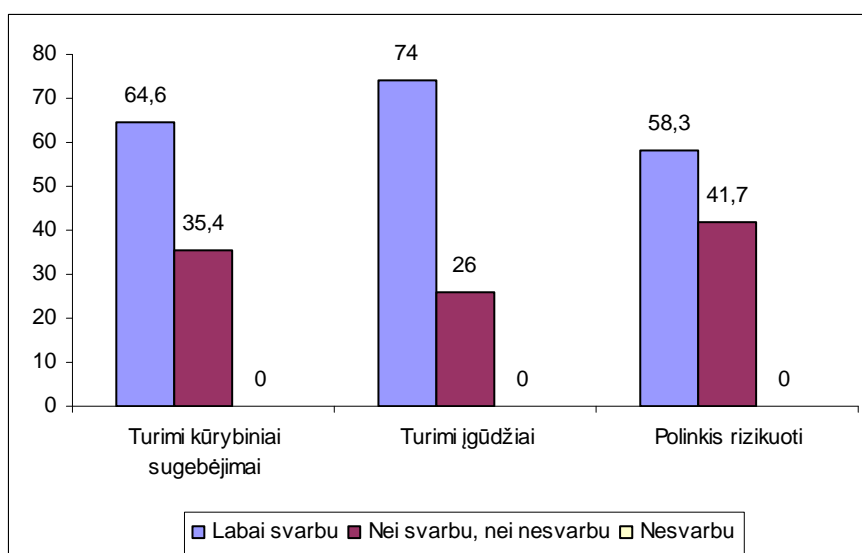
Ar turimas darbas atitinka gebėjimus nulemia *asmenybės bruožai*. Mokiniais labai svarbu adekvačiai įvertinti savo bruožus. Tyrimo metu respondentai nurodė, kad labai svarbios vertybės 85,4 proc. dažnumu, asmenybės savybės 83,3 proc. dažnumu ir sugebėjimas sunkiai ir ilgai

mokytis 56,3 proc. dažnumu. Galima daryti prielaidą, jei mokinys adekvačiai vertina savo bruožus, tai atitiks jo įsivaizduojamą darbo aplinką (žr. 13 pav.).

13 pav. Asmenybės bruožų įtaka profesijos pasirinkimui (N=96)

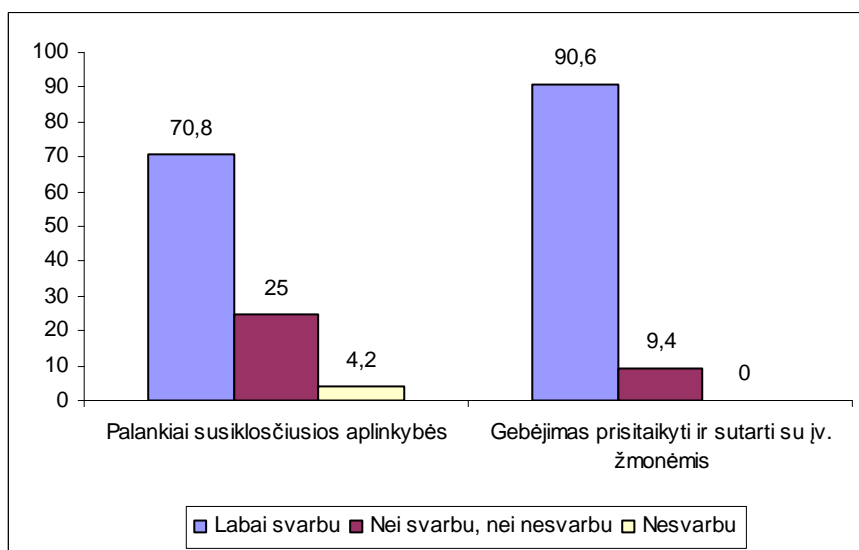
Asmenybės saviraiška suteikia galimybę išreikšti save per profesinę veiklą. Tyrimo metu respondentai nurodė, kad labai svarbūs turimi kūrybiniai sugebėjimai 64,6 proc. dažnumu, įgūdžiai 74,0 proc. dažnumu ir polinkis rizikuoti 58,3 proc. dažnumu. Asmenybės saviraiška lemia, ar mokinys save suvokia kaip kūrybišką asmenybę, gebantį lyderiauti ir mokantį valdyti krizes, ar kaip nuolat nerandantį išeities situacijoje. Tyrimo metu gauti rezultatai pateikti 14 pav.

14 pav. Asmenybės saviraiška profesijos pasirinkimui (N=96)

Tyrimo metu siekta nustatyti, ar mokiniams svarbi *aplinkos įtaka*, kuri atspindi pasyvumą, prisitaikymą ir palankių progų laukimą. Respondentai nurodė, kad labai svarbu yra palankiai susiklėsčiusios aplinkybės 70,8 proc. dažnumu, kas galėtų būti siejama su neadekvačiais savo

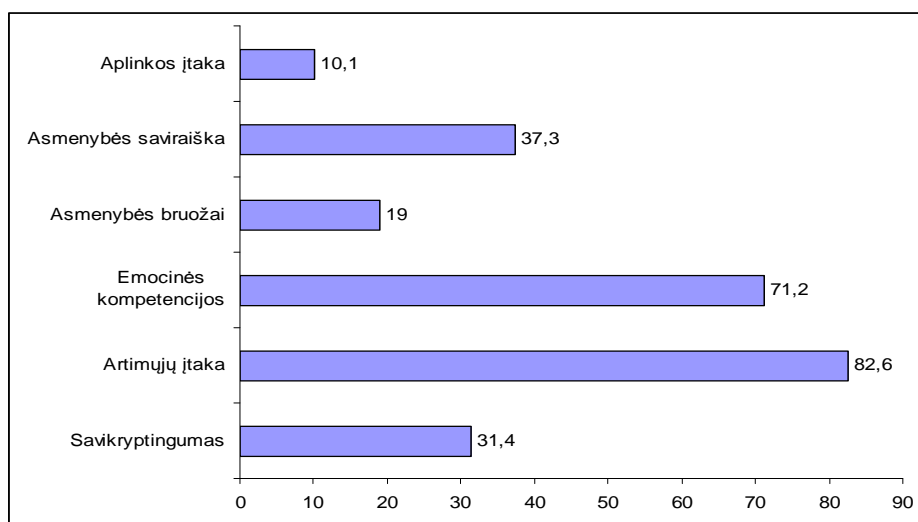
lūkesčiais, kai nėra galimybės kryptingai valdyti savo karjerą. Kaip labai svarbų gebėjimą prisitaikyti ir sutarti su įvairiais žmonėmis pažymėjo 90,6 proc. dažnumu, tai būtų galima paaiškinti kaip karjeros sėkmingumą lemiantį veiksnį. Tyrimo rezultatai pateikti 16 pav.

15 pav. Aplinkos įtaka profesijos pasirinkimui (N=96)

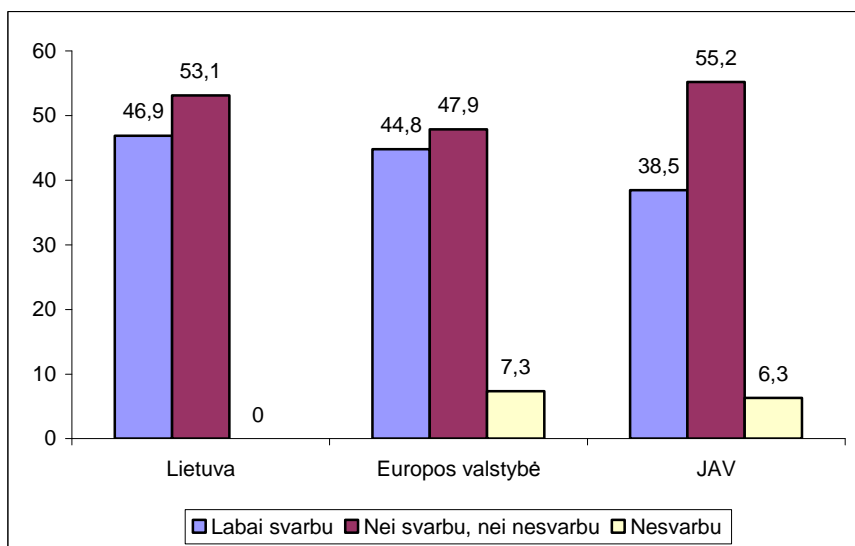
Norint įvertinti teiginių patikimumą buvo skaičiuotas vidinio nuoseklumo Cronbacho alfa (*Cronbach's alpha*) koeficientas. Cronbacho alfa reikšmė turi būti didesnė už 0,7 (kai kurių autorių teigimu už - 0,6). Gauti vidinio nuoseklumo koeficientai standartizuotiems teiginiams yra tokie: savikryptingumas – 0,314; artimųjų įtaka – 0,826; emocinės kompetencijos- 0,712; asmenybės bruožai – 0,190; asmenybės saviraiška – 0,373; aplinkos įtaka – 0,101.

Tyrimo metu nustatyta, kad artimųjų įtaka (82,6 proc.) ir emocinės kompetencijos (71,2 proc.) yra respondentams reikšmingos. Emocinės kompetencijos svarbos suvokimas suteikia galimybę jas atpažinti ir lavinti, sieti su jomis karjerą, o susiformavus nuomonei apie savo siekius ir tikslus labai svarbi tampa artimųjų įtaka. Visi kiti veiksniai nėra svarbūs (žr. 16 pav.)

16 pav. Karjeros sėkmės veiksnių vertinimas (N=96)

Studijų vietos svarba karjerai. Planuojant karjerą yra svarbu tiksliai žinoti savo lūkesčius ir galimybes. Tai įvertinus galima pasirinkti konkrečią specialybę bei atitinkamą vietą studijoms. Respondentų nurodytas svarbumas studijų vietos pasirinkimo būsimai karjerai pasiskirstė gana tolygiai (žr. 17 pav.). Studijos užsienyje yra susijusios su gyvenamosios vietos pakeitimu ir su finansinėmis galimybėmis.

17 pav. Studijų vietos svarbumas karjerai (N=96)

Tyrimo metu nustatyta, kad tėvų išsilavinimas įtakoja studijų vietos pasirinkimui. Tai dar kartą įrodo, koks yra svarbus išsilavinimas būsimai karjerai. Chi-kvadratas (χ^2) $p=0,000 < 0,005$, tai kintamieji yra statistiškai reikšmingai priklausomi, t.y. išsilavinimas turi įtakos studijų baigimo vietos pasirinkimui. Galima teigti, kad studijų baigimo vieta įtakoja karjeros didesnes galimybes.

Kas svarbiausia renkantis profesiją? Siekta nustatyti, kas tyrime dalyvaujantiems mokiniams turi įtakos renkantis profesiją. Duomenys pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė

Veiksnių, turinčių įtakos profesijos pasirinkimui, vertinimas (N=96)

Įtakos renkantis profesiją turi:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Karjeros galimybės	85,4	14,6	-
Žinojimas įsidarbinimo galimybes pagal specialybę	95,8	4,2	-
Žinojimas apie aukštąsias mokyklas ir jose rengiamus specialistus	75,0	20,8	4,2
Žinojimas apie profesines mokyklas ir jose rengiamus specialistus	74,0	21,9	4,2
Žinojimas, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos profesijai	77,1	22,9	-
Žinojimas apie save (savo gabumai, interesai, vertybės)	83,3	16,7	-

Pagrindinis veiksnys, kurį pažymėjo respondentai yra žinojimas įsidarbinimo galimybes pagal specialybę – 95,8 proc. Kitus du svarbius veiksnius nurodė, kaip karjeros galimybę – 85,4 proc. bei žinojimą apie save (savo gabumus, interesus, vertybes) – 83,3 proc.

Analizuojant tyrimo duomenis pagal respondentų lytį, nenustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas.

Profesijos rinkimasis yra susijęs su įvairiais veiksniais, tarp jų ir informacijos svarba. Tuo tikslu buvo siekta išsiaiškinti, kokia informacija yra svarbi respondentams. Tyrimo metu nustatyta, kad pagrindinė informacija, kurią pažymėjo respondentai yra tolesnio mokymosi ir studijų galimybės (95,8 proc.) ir situacija darbo rinkoje ir jos poreikiai (95,8 proc.). Kita nurodyta informacija pasiskirstė beveik tolygiai. Apie stojimo tvarką į profesinio mokymo institucijas nurodė tik 61,5 proc. respondentų, tai būtų galima paaiškinti atitikimą jų lūkesčius pasirinkta profesinio rengimo vieta ir todėl ši informacija šiuo metu nėra aktuali (žr. 15 lent.).

15 lentelė

Informacijos, turinčios įtakos profesijos pasirinkimui, vertinimas (N=96)

Informacija renkantis profesiją:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Profesijos pasirinkimo keliai	87,5	12,5	-
Tinkamumas pasirinkti profesiją	83,3	16,7	-
Tolesnio mokymosi ir studijų galimybės	95,8	4,2	-
Stojimo tvarka į profesinio mokymo institucijas	61,5	38,5	-
Mokymo programos, kvalifikacija	85,4	14,6	-
Profesijai keliami reikalavimai	84,4	15,6	-
Situacija darbo rinkoje ir jos poreikiai	95,8	4,2	-

Siekta nustatyti, kiek svarbi informacija renkantis profesiją, kurią atskleidžia koreliacijų analizė. Pagrindiniai duomenys pateikti 16 lentelėje.

16 lentelė

Informacijos svarba renkantis profesiją (N=96)

Teiginiai	Profesijos pasirinkimo keliai	Tinkamumas pasirinkti profesiją	Tolesnio mokymosi ir studijų galimybės	Mokymo programos, kvalifikacija	Profesijai keliami reikalavimai	Situacija darbo rinkoje ir jos poreikiai
Profesijos pasirinkimo keliai		,001				
Tinkamumas pasirinkti profesiją	,001					
Tolesnio mokymosi ir studijų galimybės				,000	,000	
Mokymo programos, kvalifikacija			,000		,000	
Profesijai keliami reikalavimai			,000	,000		,000
Situacija darbo rinkoje ir jos poreikiai					,000	

Gauti duomenys leidžia teigti, kad informacija glaudžiai siejasi tarpusavyje. Koreliaciniai ryšiai statistiškai reikšmingi.

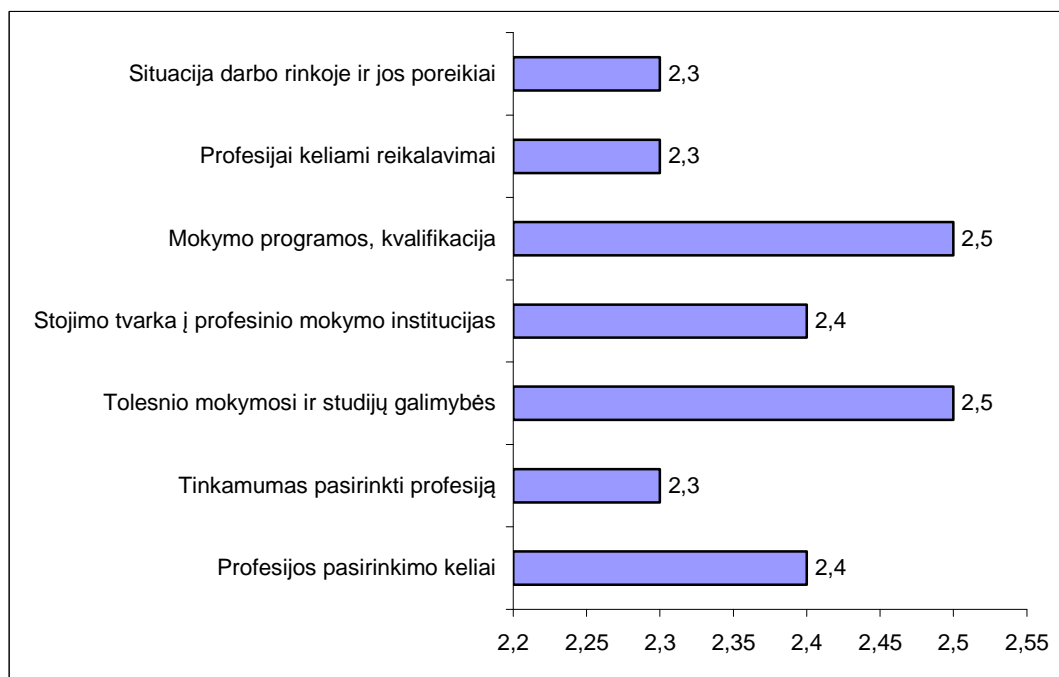
Svarbu nustatyti, kokios informacijos pasigendama renkantis profesiją. Tyrimo metu respondentai pažymėjo, kad pakanka informacijos apie mokymo programas, kvalifikaciją - 74,0 proc., tolesnio mokymosi ir studijų galimybes – 70,8 proc. Visi kiti teiginiai pažymėti beveik vienodai.

17 lentelė

Informacijos pakankamumo, turinčios įtakos profesijos pasirinkimui, vertinimas (N=96)

Renkantis profesiją pakanka informacijos:	Pakanka	Neturiu nuomonės	Nepakanka
Profesijos pasirinkimo keliai	62,5	16,7	20,8
Tinkamumas pasirinkti profesiją	58,3	18,8	22,9
Tolesnio mokymosi ir studijų galimybės	70,8	13,5	15,6
Stojimo tvarka į profesinio mokymo institucijas	60,4	28,1	11,5
Mokymo programos, kvalifikacija	74,0	8,3	17,7
Profesijai keliami reikalavimai	57,3	19,8	22,9
Situacija darbo rinkoje ir jos poreikiai	62,5	14,6	22,9

Paaiškėjo, kad informacijos respondentams pakanka. 18 pav. pateikti informacijos pakankamumo renkantis profesiją vidurkiai. Pateiktoje vertinimo skalėje, įvertinimai „3“ reiškia – pakanka; „2“ – neturiu nuomonės; „1“ – nepakanka.

18 pav. Informacijos pakankamumo vertinimas (N=96)

Profesinio informavimo paslaugos mokykloje. Gauti duomenys leidžia teigti, kad informacijos pakanka renkantis profesiją.

Tyrimo metu pasiteirauta, kaip mokiniai gauna informaciją apie profesinio informavimo paslaugas mokykloje. Duomenys pateikti 18 lentelėje.

18 lentelė

**Informacijos apie profesinio informavimo paslaugas mokykloje
vertinimas (N=96)**

Asmenys, teikiantys paslaugas:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Pakviestas specialistas	62,5	16,7	20,8
Direktoriaus pavaduotojas ugdymui	58,3	18,8	22,9
Dalyko mokytojas	70,8	13,5	15,6
Klasės auklėtojas	60,4	28,1	11,5
Profesijos patarėjas	74,0	8,3	17,7
Psichologas	57,3	19,8	22,9
Socialinis pedagogas	62,5	14,6	22,9

Tyrimo metu nustatyta, kad labai svarbu, jog informaciją apie profesinį informavimą teikia profesijos patarėjas – 74,0 proc. ir dalyko mokytojas – 70,8 proc. dažnumais. Kitus pagal svarbumą nurodė 62,5 proc. dažnumu pakviestą specialistą ir socialinį pedagogą. Ne tokie svarbūs nurodyti klasės auklėtojas – 60,4 proc. dažnumu, direktoriaus pavaduotojas ugdymui – 58,3 proc. dažnumu ir psichologas – 57,3 proc. dažnumu. Siekta nustatyti, kiek svarbūs asmenys, kurie teikia informaciją renkantis profesiją, kurią atskleidžia koreliacijų analizė. Pagrindiniai duomenys pateikti 19 lentelėje.

19 lentelė

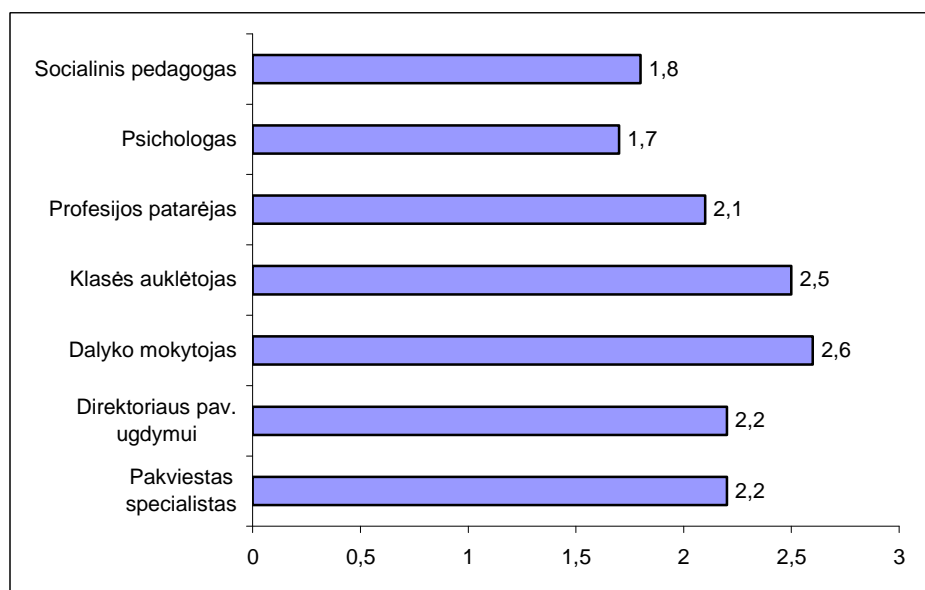
Asmenys, teikiantys informaciją renkantis profesiją (N=96)

Teiginiai	Pakviestas specialistas	Direktoriaus pav. ugdymui	Dalyko mokytojas	Klasės auklėtojas	Profesijos patarėjas	Psichologas	Socialinis pedagogas
Pakviestas specialistas		,000	,000		,000		,000
Direktoriaus pav. ugdymui	,000				,002	,000	,000
Dalyko mokytojas	,000			,002	,000		
Klasės auklėtojas			,002				
Profesijos patarėjas	,000	,002	,000				,003
Psichologas		,000					,000
Socialinis pedagogas	,000	,000		,004	,003	,000	

Gauti duomenys leidžia teigti, kad informacija glaudžiai siejasi tarpusavyje. Koreliaciniai ryšiai statistiškai reikšmingi.

Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo apraše (Žin., 2005, Nr. 60-2132) cit. pagal V. Indrašienę ir kt. (2006) numatyta, kad socialiniai pedagogai konsultuoja 5-12 klasių mokinius, vykdo profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo programas; mokytojus, klasės auklėtojus, profesijos mokytojus supažindina su profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo programomis. Ar dažnai šie asmenys teikia informaciją apie profesinį informavimą

vidurkiai pateikti 19 pav. Pateiktoje vertinimo skalėje, įvertinimai „3“ reiškia – dažnai; „2“ – retai; „1“ – niekada.

19 pav. Informacijos dažnumo teikiančių asmenų vertinimas (N=96)

Tyrimo metu nustatyta, kad dažniausiai informaciją teikia dalyko mokytojas – 2,6; klasės auklėtojas – 2,5. Socialinis pedagogas informaciją apie profesinio informavimo paslaugas teikia, kaip nurodo respondentai retai (1,8). Retai informaciją teikia ir psichologas (1,7). Tai būtų galima paaiškinti, jog mokiniai jau yra pasirinkę profesinių studijų programą ir ši informacija gali būti neaktuali.

Profesinio informavimo paslaugos įstaigose. Pagalbos profesinio rengimo klausimais galima kreiptis į kitas įstaigas, kurios teikia profesinio informavimo paslaugas. Tyrimo metu nustatyta, kad tokiose įstaigose respondentai lankosi (žr. 20 lent.).

20 lentelė

Profesinio informavimo paslaugas teikiančiuose įstaigose lankymosi dažnumas (N=96)

Įstaigos, teikiančios paslaugas:	Dažnai	Retai	Niekada
Pedagoginė psichologinė tarnyba	11,5	14,6	74,0
Darbo rinkos mokymo centras	9,4	37,5	53,1
Darbo birža	9,4	26,0	64,6
Karjeros planavimo centras	9,4	14,6	76,0
Jaunimo karjeros centras	17,7	10,4	71,9
PIT	11,5	25,0	63,5

Tyrimo metu nustatyti reikšmingi statistiniai skirtumai analizuojant respondentų atsakymus pagal tai, kokį išsilavinimą turi jų tėvai. Pedagoginė psichologinė tarnyba ($\chi^2=34,0$; $p<0,000$), Darbo rinkos mokymo centras ($\chi^2=28,99$; $p<0,000$), Darbo birža ($\chi^2=39,08$; $p<0,000$), Karjeros planavimo centras ($\chi^2=36,52$; $p<0,000$), Jaunimo karjeros centras ($\chi^2=46,16$; $p<0,000$). PIT yra statistiškai nereikšmingai priklausomi, t.y. ($\chi^2=20,30$; $p<0,009$).

Svarbu buvo nustatyti, kaip respondentai vertina įstaigų, teikiančių paslaugas svarbą renkantis profesiją (žr. 21 lent.).

21 lentelė

Profesinio informavimo paslaugos įstaigose (N=96)

Įstaigos, teikiančios paslaugas:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Pedagoginė psichologinė tarnyba	28,1	61,5	10,4
Darbo rinkos mokymo centras	65,6	34,4	-
Darbo birža	66,7	33,3	-
Karjeros planavimo centras	78,1	17,7	4,2
Jaunimo karjeros centras	67,7	26,0	6,3
PIT	61,5	28,1	10,4

Tyrimo metu nustatyta, kad respondentams labai svarbu yra Karjeros planavimo centras, kurį nurodė 78,1 proc. dažnumu. Kaip labai svarbūs buvo paminėti, Jaunimo karjeros centras - 67,7 proc. dažnumu, Darbo birža – 66,7 proc. dažnumu, Darbo rinkos mokymo centras – 65,6 proc. dažnumu ir PIT – 61,5 proc. dažnumu. Nustatytas reikšmingas statistinis skirtumas analizuojant respondentų atsakymus pagal tai, kokį išsilavinimą turi jų tėvai - PIT ($\chi^2=37,37$; $p<0,000$).

Profesinio informavimo renginių vertinimas. Tyrimo duomenys parodė, jog respondentai mokykloje vykstančius profesinio informavimo renginius – tiek pokalbius su profesijos patarėju, tiek susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų atstovais, tiek ekskursijas į miesto organizacijas, tiek susitikimus su profesinio orientavimo specialistais, tiek klasės valandėles profesinio orientavimo temomis vertina beveik vienodai, vieno ar kito renginio neišskirdami. Tačiau pastebima, kad susitikimas su įvairių profesijų atstovais pastebimai išsiskiria vertinimu 46,9 proc. dažnumu. Pastebėta tendencija, kad daugelį renginių respondentai vertina vidutiniškai, prastai ir negali vertinti, nes jų nėra. Tyrimo duomenys pateikti 22 lentelėje.

22 lentelė

Mokykloje vykstančių profesinio informavimo renginių vertinimas (N=96)

Renginių tipai:	Puikiai	Vidutiniškai	Prastai	Negaliu vertinti, nes jų nėra
Pokalbis su profesijos patarėju	26,0	34,4	2,1	37,5
Susitikimas su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais	37,5	27,1	3,1	32,3
Ekskursija į miesto, šalies organizaciją	34,4	27,1	5,2	33,3
Susitikimas su įvairių profesijų atstovais	46,9	27,1	4,2	21,9
Susitikimas su profesinio orientavimo specialistais	35,4	27,1	-	37,5
Klasės valandėlės profesinio orientavimo temomis	35,4	37,5	4,2	22,9

Lyginant mokinių atsakymus pagal lytį nustatyta statistiškai nereikšmingai priklausomi skirtumai. Taip pat buvo lyginta pagal jų tėvų įgytą išsilavinimą. Čia akivaizdūs statistiškai

reikšmingi skirtumai: žymiai palankiau vertina susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais ($\chi^2=35,51$; $p<0,000$), ekskursijas į miesto, šalies organizacijas ($\chi^2=38,18$; $p<0,000$), susitikimus su įvairių profesijų atstovais ($\chi^2=46,01$; $p<0,000$), susitikimus su profesinio orientavimo specialistais ($\chi^2=33,60$; $p<0,000$), klasės valandėles profesinio orientavimo temomis ($\chi^2=33,73$; $p<0,001$).

Tyrimo metu siekta įvertinti profesinio informavimo renginių svarbą, skirtų profesiniam rengimui. Respondentai nurodė, kad labai svarbu yra susitikimai su profesinio orientavimo specialistais – 76,0 proc. dažnumu, susitikimai su įvairių profesijų atstovais – 71,9 proc. dažnumu, susitikimai su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais – 70,8 proc. dažnumu. Tyrimo rezultatai pateikti 23 lentelėje.

23 lentelė

Profesinio informavimo renginių svarbumo vertinimas (proc. dažnis) (N=96)

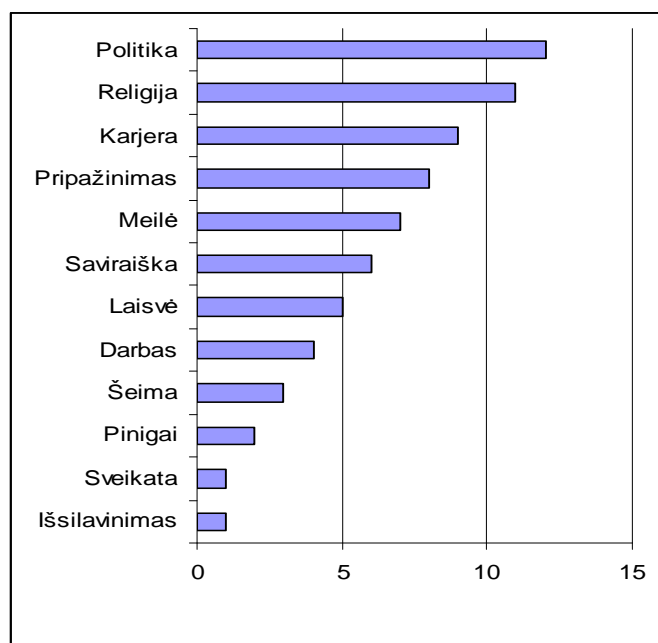
Renginių tipai:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Pokalbis su profesijos patarėju	59,4	32,3	8,3
Susitikimas su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais	70,8	13,5	15,6
Ekskursija į miesto, šalies organizaciją	57,3	27,1	15,6
Susitikimas su įvairių profesijų atstovais	71,9	17,7	10,4
Susitikimas su profesinio orientavimo specialistais	76,0	15,6	8,3
Klasės valandėlės profesinio orientavimo temomis	56,3	33,3	10,4

Analizuojant duomenis pagal respondentų lytį nustatyta nereikšmingai priklausomi skirtumai. Lyginant respondentų atsakymus pagal turimą jų tėvų išsilavinimą nustatyta reikšmingi skirtumai tarp pokalbio su profesijos patarėju ($\chi^2=29,29$; $p<0,000$) ir susitikimo su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais ($\chi^2=29,30$; $p<0,000$).

Apibendrinant galima teigti, kad ikiprofesinis pasirengimas yra nepakankamas, nors profesinio orientavimo paslaugų mokykloje reikšmingumas yra aktualizuojamas. Nepakankamai dėmesio skiriama įstaigoms, teikiančioms paslaugas renkantis profesiją. Taip pat nėra užtikrinta kokybė teikiamų paslaugų, nes nėra bendradarbiavimo su tėvais. Mokinių ikiprofesinio rengimo sistemoje trūksta efektyvumo ir vientisumo.

2.3.3. Pedagogų požiūris į ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymą

Standartizuoto interviu metu pirmiausia buvo siekiama nustatyti, kokios vertybės profesiniam išsilavinimui ateityje pedagogams, administracijos ir PIT darbuotojams yra svarbiausios. Į pateiktą klausimą, kokios vertybės profesiniam išsilavinimui ateityje yra svarbiausios, gauti rezultatai pateikti 20 pav. (žr. 20 pav.).

20 pav. Pedagogų, administracijos ir PIT darbuotojų puoselėjamų vertybių prioritetai (N=12)

Tyrimo metu nustatyta, kad pedagogams ir PIT darbuotojams išsilavinimas ir sveikata yra svarbiausios vertybės. Toks požiūris leidžia teigti, kad sveikata unikali vertybė, kurią tinkamai naudodamas žmogus kuria visuomenės gerovę, o mokytojo vienas iš uždavinių – užtikrinti sveiką mokinių gyvenimo pradžią ir tolesnį vystymąsi, sudarant palankias sąlygas formuoti gyvenimo įgūdžius, o išsilavinimas padeda pasiekti užsibrėžtus tikslus. Toliau svarbu yra pinigai, šeima, darbas. Toks pedagogų požiūris leidžia manyti, jog šios vertybės padeda gyventi visavertį gyvenimą bei patirti kūrybos ir gyvenimo džiaugsmą. Šios vertybės pažymėtos 3, 4 ir 5 prioritetu. Toliau laisvė, saviraiška, meilė, pripažinimas, karjera atveria kelią į sėkmingą ir kūrybingą gyvenimą. Mažiausiai svarbios religija ir politika, tai būtų galima paaiškinti, jog šios vertybės universalios ir atspindi individualius žmonių poreikius.

Standartizuoto interviu metu paaiškėjo, kad respondentai *savikryptingumą* analizavo kaip žmogaus prigimtį, kuri laikoma nekintančia duotimi ir ją atkleisti padeda teisingas gyvenimas ir apmąstymai bei socialinės tikrovės galimybės: <...> *nekintanti duotis*. <...> *teisingas gyvenimas*. <...> *apmąstymai*. <...> *socialinės tikrovės galimybės*.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad respondentai *artimųjų įtaką* analizuodami konstatavo, kad sudėtinga rasti mokiniams atspirties taškus, t.y. ar tėvų dirbamas darbas, ar draugų patarimai, ar kita. Aiškino, kad paaugliams būdingas spontaniškumas ir šiuo atveju yra svarbios vertybės, kurių dėka grindžiami šeimos santykiai: <...> *tėvų dirbamas darbas*. <...> *draugų patarimai*. <...> *spontaniškumas*. <...> *vertybės*. <...> *šeimos santykiai*.

Standartizuoto interviu metu paaiškėjo, kad respondentai *emocines kompetencijas* analizuodami nurodė, jog svarbiausia kaip mokiniai panaudos žinias ir įgūdžius savo tikslams

pasiekti. Taip pat yra labai svarbu sugebėti atpažinti jas ir išmokyti reguliuoti pirmiausia tarpusavio santykiuose šeimoje bei bendraamžių tarpe. Visa tai įvertinus, galima daryti prielaidą, kad ir adaptacija darbo rinkoje bus sėkminga: <...> *įgytų žinių panaudojimas*. <...> *įgūdžiai*. <...> *tikslo siekimas*. <...> *sugebėjimas atpažinti*. <...> *tarpusavio santykių reguliavimas*. <...> *bendravimas šeimoje*. <...> *bendravimas su bendraamžiais*. <...> *adaptacija darbo rinkoje*.

Respondentai *asmenybės bruožus* analizuodami nurodė, jog vaiko raidai daro įtaką ne tik biologiniai veiksniai, bet ir tėvų auklėjimo stilius bei socialinės ir kultūrinės vertybės. Dauguma paminėjo, jog tėvų auklėjimo stilius labai jaučiamas mokinių elgesyje: <...> *biologiniai veiksniai*. <...> *tėvų auklėjimo stilius*. <...> *socialinės vertybės*. <...> *kultūrinės vertybės*. <...> *auklėjimo stilius atsispindi elgesyje*.

Standartizuoto interviu metu paaiškėjo, kad respondentai *asmenybės saviraišką* supranta kaip mokinių sukauptą patirtį ir sugebėjimą atskleisti ateityje turimus kūrybinius gebėjimus. Dauguma nurodė, kad svarbiausia gebėti save reprezentuoti visuomenėje. Buvo paminėta, kad svarbus materialinis saugumas, darbo stabilumas bei šeimos palaikymas: <...> *sukaupta patirtis*. <...> *sugebėjimas atsiskleisti*. <...> *kūrybiniai gebėjimai*. <...> *gebėjimas save reprezentuoti*. <...> *materialinis saugumas*. <...> *darbo stabilumas*. <...> *šeimos palaikymas*.

Tyrimo metu dauguma respondentų *aplinkos įtaką* apibrėžė klausimu, ar mokiniai savo vertybes įsisavina, ar sugeba jomis remtis ir kaip jas realizuos darbe. Dalis respondentų akcentavo priklausomybę nuo mokinių auklėjimo šeimoje, t.y. palankių socialinių sąlygų: <...> *ar vertybes įsisavina?* <...> *ar sugeba vertybėmis remtis?* <...> *kaip vertybes realizuos darbe?* <...> *priklauso nuo auklėjimo šeimoje*. <...> *palankios socialinės sąlygos šeimoje*.

24 lentelė

Karjeros sėkmingumą apibūdinančios kategorijos ir subkategorijos (N=12)

Eil. Nr.	Kategorijos	M	SD	Proc.	Subkategorijos	Proc.
1.	Prigimtis	2,25	1,05	94,8	Duotis	23,4
					Teisingas gyvenimas	34,4
					Apmastymai	12,8
					Socialinė tikrovė	24,2
2.	Atspirties taškas	3,0	1,34	83,55	Tėvų dirbamas darbas	17,14
					Draugų patarimai	15,53
					Spontaniškumas	23,8
					Vertybės	14,3
					Šeimos santykiai	12,78
3.	Adaptacija	2,83	1,58	73,0	Žinios	14,1
					Įgūdžiai	12,73
					Tikslas	15,81
					Pažinimas	10,16
					Tarpusavio santykiai	9,6
					Bendravimas	10,6
4.	Elgsena	2,16	1,02	79,94	Biologiniai veiksniai	22,13
					Auklėjimo stilius	47,12

Eil. Nr.	Kategorijos	M	SD	Proc.	Subkategorijos	Proc.
					Socialinės vertybės	4,5
					Kultūrinės vertybės	6,19
5.	Patirtis	4,0	1,65	86,09	Atsiskleidimas	9,36
					Kūrybiniai gebėjimai	8,45
					Savęs reprezentavimas	15,47
					Materialinis saugumas	12,4
					Darbo stabilumas	18,43
					Šeimos palaikymas	21,98
6.	Įtaka	2,66	1,15	54,06	Vertybių įsisavinimas	12,08
					Vertybių realizavimas	7,82
					Šeimos auklėjimas	23,14
					Socialinės sąlygos	11,02

Apibūdinant karjeros sėkmingumą, labiausiai akcentuojama kategorija – *prigimtis* (94,8 proc.). Ši kategorija apibūdinama 4 subkategorijomis, pvz.: „duotis“, „teisingas gyvenimas“, apmąstymai“, socialinė tikrovė“. Kategorija *patirtis* (86, 09 proc.) aiškinama 6 subkategorijomis, kur svarbiausia išskiriamas „šeimos palaikymas“ bei „darbo stabilumas“. Pasakojant apie *atspirties tašką* (83,55 proc.) apibūdinama 5 subkategorijomis, kur pažymima, kad paaugliams yra būdingas spontaniškumas. Taip pat nurodoma, kad ir tėvų dirbamas darbas, ir draugų patarimai yra svarbūs. Kategorija *elgsena* (79,94 proc.) aprašoma 4 subkategorijomis. Labiausiai išryškėjo „auklėjimo stilius“, kurį respondantai pastebi besimokančiųjų elgesyje. Kategorija *adaptacija* (73,0 proc.) apibūdinama 6 subkategorijomis, kur pažymima, kad svarbiausia turėti tikslą ir jo nuosekliai siekti. Mažiausiai įtakos karjeros sėkmingumui turi kategorija *įtaka* (54,06 proc.) Ji apibūdinama 4 subkategorijomis, kur vėl išryškėja, kaip svarbiausias veiksnys „šeimos auklėjimas“ (žr. 24 lent.).

25 lentelė

Karjeros sėkmingumas (N=12)

Teiginiai	Prigimtis	Atspirties taškas	Adaptacija	Elgsena	Patirtis	Įtaka
Prigimtis						
Atspirties taškas			,000		,000	
Adaptacija		,000			,001	
Elgsena						
Patirtis		,000	,001			
Įtaka						

Siekta nustatyti, kiek svarbūs veiksniai, kurie įtakoja karjeros sėkmingumą, kurią atskleidžia koreliacijų analizė (žr. 25 lent.).

Kitas klausimas, kuris pateiktas respondentams, buvo apie studijų vietos įtaką karjerai. Respondentai vienareikšmiškai akcentavo studijas Lietuvoje. Dauguma nurodė, kad Lietuvoje galima įsigyti gerą išsilavinimą, tiesiog viskas priklauso nuo paties besimokančiojo – kiek jis nori gauti žinių, kiek pastangų deda ir kokį interesą rodo: <...> *suteikiamas kokybiškas mokslas*

Lietuvoje (92,94 proc.). <...> Lietuvoje užtikrinamos kokybiškos studijos (96,24 proc.). <...> viskas priklauso nuo studento (97,74 proc.).

Standartizuoto interviu metu paaiškėjo, kad dauguma respondentų konstatavo, jog labai svarbu mokiniams suteikti išsamią informaciją renkantis profesiją. Taip pat dauguma respondentų pripažino, jog dar nepakankamai dėmesio skiriama mokinių ikiprofesiniam pasirengimui. Nurodė, jog tikslinga skatinti atsakingų darbuotojų kūrybiškumą ir iniciatyvumą. Daugiau dėmesio skirti įvairioms profesinio orientavimo paslaugų formoms bei raiškai: <...> *suteikti išsamią informaciją (87,23 proc.). <...> nepakankamas dėmesys ikiprofesiniam pasirengimui (78,65 proc.). <...> atsakingų darbuotojų kūrybiškumo skatinimas (34,94 proc.). <...> atsakingų darbuotojų iniciatyvumas (44,97 proc.). <...> dėmesys profesinio orientavimo formoms (14,54 proc.). <...> dėmesys profesinio orientavimo raiškai (54,16 proc.).*

Tyrimo metu respondentai nurodė, kad profesinio informavimo paslaugas mokykloje turėtų teikti PIT darbuotojai. Dalis respondentų paminėjo profesijos patarėją, pakviestą specialistą bei klasės auklėtoją. Dalis respondentų pasidalino skirtinga patirtimi padėti mokiniams pasirinkti profesiją, paminėdami informacinę sistemą "AIKOS", lankstinukus, dalyvavimą kvalifikacijos kursuose: <...> *PIT darbuotojai (94,86 proc.). <...> profesijos patarėjas(14,16 proc.). <...> pakviestas specialistas (34,16 proc.). <...> klasės auklėtojas(44,16 proc.). <...> AIKOS (4,16 proc.). <...> lankstinukai (2,56 proc.). <...> kvalifikacijos kursai (8,84 proc.).*

Standartizuoto interviu metu siekta išsiaiškinti, ar bendradarbiaujama su kitomis profesinio informavimo paslaugas teikiančiomis įstaigomis. Dauguma respondentų paminėjo, kad lankosi Jaunimo karjeros centre. Buvo paminėta, kad lankosi Šiaulių universitete bei kolegijose: <...> *Jaunimo karjeros centras (44,36 proc.). <...> Šiaulių universitetas (24,96 proc.). <...> kolegijos (19,86 proc.).*

Standartizuoto interviu metu nustatyta, kad respondentai yra susipažinę su įvairiomis priemonėmis, būtinomis ikiprofesiniam pasirengimui. Dauguma respondentų pripažino, jog trūksta bendradarbiavimo su tėvais. Dalis respondentų pažymėjo, jog nepakankamai organizuojamos specialistų konsultacijos profesijos tinkamumui mokiniams bei jų tėvams: <...> *esame susipažinę su priemonėmis (84,36 proc.). <...> retai lankosi tėvai renginiuose (97,23 proc.). <...> trūksta specialistų konsultacijų apie profesijos tinkamumą (32,86 proc.).*

Apibendrinant galima teigti, ikiprofesinis pasirengimas mokiniams yra svarbus. Deja, stokojama visapusiško bendradarbiavimo su tėvais ir mokiniais. Paminėtina, kad respondentai pažymėjo ir kitokias konsultavimo formas priimtinas pedagogams, kaip lankstinukai, brošiūros ir kt., tuo tarpu mokiniams yra svarbus bendravimas paremtas paternalistiniais santykiais. Mokinių ikiprofesinio pasirengimo srityje nėra vieningos sistemos, kas užtikrintų kokybišką paslaugų teikimą.

2.4. Mokinių ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymo modelis stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima, mokykla, profesinė mokykla)

Kaip pažymi R.Prakapas ir kt. (2008) (cit. pagal Ališauskas 2002), kokybės turinį determinuoja susitarimas, čia dalyvauja bent trys suinteresuotos pusės: klientai (mokiniai, jų tėvai), profesionalai (mokytojai, mokyklų vadovai, kiti švietimo specialistai) ir politikai (įvairių lygmenų). Be to, R.Prakapas ir kt. (2008) (cit. pagal Šurkauskas 2006; Kaziliūnas 2006) teigia, kad minėtas procesas struktūriškai susideda iš keturių mokslinėje literatūroje minimų dalių: kokybės planavimo, kokybės valdymo, kokybės užtikrinimo ir kokybės gerinimo. Šių procesų tikslas – nuolat pereiti į aukštesnį, veiksmingesnį valdymo lygį, šalinti atsirandančius dėl prastos kokybės nuostolius, planuoti, kaip gerinti kokybę. Minėtos kokybės gerinimo vadybos dalys yra cikliško, nuolat pasikartojančio proceso sudedamosios.

Mokinių ikiprofesinio pasirengimo kokybės modelyje siūloma taikyti kokybės vadybos principus ir reikalavimus (Kokybės ... , 2008):

1.Orientavimasis į užsakovą: mokykla priklauso nuo užsakovų, todėl turi žinoti jų esamus ir būsimus poreikius bei didinti užsakovo pa(si)tenkinimą.

2.Lyderystė: vadovai nustato vieningą mokyklos tikslą ir kryptį, jie sukuria sąlygas, kad žmonės pilnai panaudotų savo sugebėjimus mokyklos tikslams pasiekti.

3.Darbuotojų įtraukimas: mokyklos veiklos pagrindas yra žmonės, todėl pilnas jų sugebėjimų panaudojimas suteikia naudą mokyklai ir vaikams.

4.Procesinis požiūris: norimas rezultatas yra efektyviau pasiekiamas, kai veikla ir ištekliai yra valdomi kaip procesai.

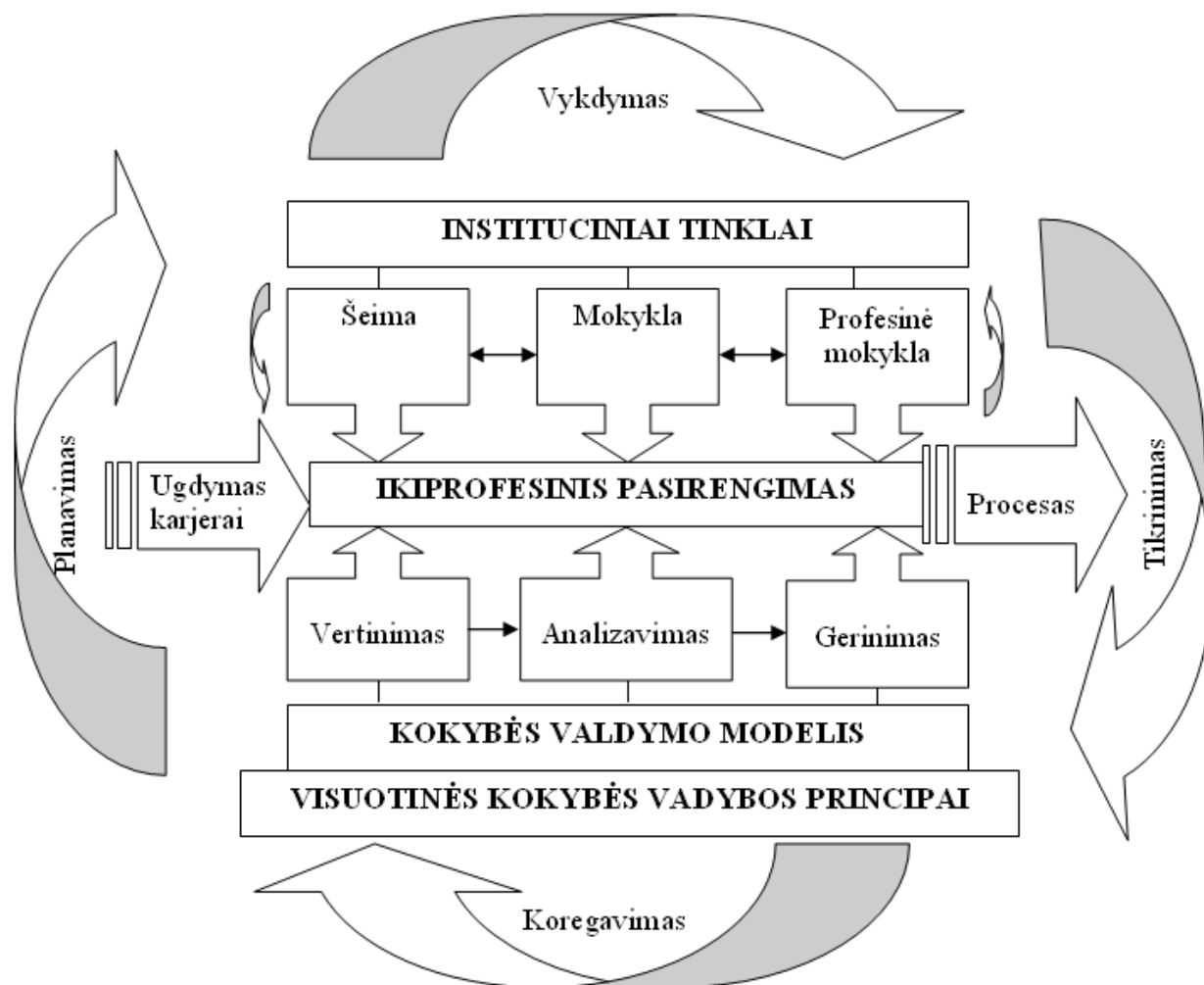
5. Sisteminis požiūris į vadybą: sistemingai nustatyti, suprasti ir valdyti mokyklos procesus – tai yra būdas rezultatyviai ir efektyviai pasiekti jos tikslus.

6.Nuolatinis gerinimas: nuolatinis tobulėjimas turi būti pastovus mokyklos tikslas.

7. Faktais paremtų sprendimų priėmimas: rezultatyvūs sprendimai yra paremti duomenų ir informacijos analize.

8. Abipusiškai naudingi ryšiai su tiekėjais: organizacijos ir tiekėjų abipus naudingi ryšiai padeda abiem pusėm sukurti papildomą vertę.

Taip pat pritaikyti Demingo ciklo elementus (Vanagas, 2004).

20 pav. Mokinių ikiprofesinio pasirengimo kokybės valdymo modelis stiprinant tarpinstitucinius partnerystės ryšius (šeima-mokykla-profesinė mokykla)

IŠVADOS

1. Lietuvoje vyksta moksliniai tyrimai profesinio rengimo srityje. Analizuojami šie klausimai (profesinis orientavimas, profesinis konsultavimas, ugdymas karjerai, karjeros projektavimas) rodo šio reiškinio kompleksiskumą ir mokslinio pagrindimo stoką. Tačiau kiekvienas tyrėjas ikiprofesinio rengimo sampratos esmę aiškina kitaip. Ji yra nuolat konstruojama ir reformuluojama ir tai galėtų tapti tikru iššūkiu šios sąvokos esmės išgryninimui.

2. Stokojama vieningo ir tikslaus kokybės apibrėžimo. Kokybę skirtingi žmonės gali suprasti skirtingai, kokybės sampratą gali pakeisti kiekvienas, būdamas skirtingoje situacijoje. Profesinio rengimo institucijos, įsipareigojusios siekti kokybės, turi pasirinkti kokybės koncepciją, nuo kurios priklausys visos su kokybe susijusios veiklos.

3. Kokybės valdymas priklauso nuo daugelio veiksnių: šalies ekonominės padėties; tinkamos mokymo įstaigos materialinės mokymo bazės, pedagogų kvalifikacijos bei mokymo organizavimo ir kt. Mokykloje, turint pakankamai gerus materialiuosius ir žmogiškuosius išteklius, esant tinkamiems ir perspektyviems santykiams su šeima, mokykla, galima parengti geros kvalifikacijos darbuotojus darbo rinkai. Modelių formavimo sėkmės požiūriu susiklostė nevienoda padėtis. Modelis abstrakčiu būdu parodo socialinio reiškinio esmę per ryšius tarp sistemos elementų. Socialinių procesų modeliai nebūtinai gali tapti įrankiu supaprastinant ir bandant suvokti socialinius tikrovės mechanizmus.

4. Lietuvoje mokinių ikiprofesinis pasirengimas yra nepakankamas, nors profesinio orientavimo paslaugų mokykloje reikšmingumas yra dokumentuose aktualizuojamas. Nepakankamai dėmesio skiriama įstaigoms, teikiančioms paslaugas renkantis profesiją. Taip pat nėra užtikrinta kokybė teikiamų paslaugų, nes nėra bendradarbiavimo su tėvais. Mokinių ikiprofesinio rengimo sistemoje trūksta efektyvumo ir vientisumo.

5. Tyrimo metu nustatyta, kad artimųjų įtaka (82,6 proc.) ir emocinės kompetencijos (71,2 proc.) yra respondentams reikšmingos. Emocinės kompetencijos svarbos suvokimas suteikia galimybę jas atpažinti ir lavinti, sieti su jomis karjerą, o susiformavus nuomonei apie savo siekius ir tikslus labai svarbi tampa artimųjų įtaka. Visi kiti veiksniai nėra svarbūs (savikryptingumas – 31,4 proc.; asmenybės saviraiška – 37,3 proc.; asmenybės bruožai – 19 proc.; aplinkos įtaka – 10,1 proc.).

6. Planuojant karjerą yra svarbu tiksliai žinoti savo lūkesčius ir galimybes. Tai įvertinus galima pasirinkti konkrečią specialybę bei atitinkamą vietą studijoms. Respondentų nurodytas

svarbumas studijų vietos pasirinkimo būsimai karjerai pasiskirstė gana tolygiai: labai svarbu Lietuva (46,9 proc.), Europos valstybė (44,8 proc.), JAV (38,5 proc.). Studijos užsienyje yra susijusios su gyvenamosios vietos pakeitimu ir su finansinėmis galimybėmis.

7. Profesijos rinkimasis yra susijęs su įvairiais veiksniais. Pagrindinis veiksnys, kurį pažymėjo respondentai yra žinojimas įsidarbinimo galimybes pagal specialybę – 95,8 proc. Kitus du svarbius veiksnius nurodė, kaip karjeros galimybę – 85,4 proc. bei žinojimą apie save (savo gabumus, interesus, vertybes) – 83,3 proc.

8. Tyrimo metu nustatyta, kad pagrindinė informacija, kurią pažymėjo respondentai yra tolesnio mokymosi ir studijų galimybės (95,8 proc.) ir situacija darbo rinkoje ir jos poreikiai (95,8 proc.). Kita nurodyta informacija pasiskirstė beveik tolygiai. Apie stojimo tvarką į profesinio mokymo institucijas nurodė tik 61,5 proc. respondentų, tai būtų galima paaiškinti atitikimą jų lūkesčius pasirinkta profesinio rengimo vieta ir todėl ši informacija šiuo metu nėra aktuali.

9. Tyrimo metu nustatyta, kad labai svarbu, jog informaciją apie profesinį informavimą teikia profesijos patarėjas – 74,0 proc. ir dalyko mokytojas – 70,8 proc. dažnumais. Kitus pagal svarbumą nurodė 62,5 proc. dažnumu pakviestą specialistą ir socialinį pedagogą. Ne tokie svarbūs nurodyti klasės auklėtojas – 60,4 proc. dažnumu, direktoriaus pavaduotojas ugdymui – 58,3 proc. dažnumu ir psichologas – 57,3 proc. dažnumu.

10. Svarbu nustatyti, kokios informacijos pasigendama renkantis profesiją. Tyrimo metu respondentai pažymėjo, kad pakanka informacijos apie mokymo programas, kvalifikaciją - 74,0 proc., tolesnio mokymosi ir studijų galimybes – 70,8 proc.

11. Tyrimo duomenys parodė, jog respondentai mokykloje vykstančius profesinio informavimo renginius – tiek pokalbius su profesijos patarėju, tiek susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų atstovais, tiek ekskursijas į miesto organizacijas, tiek susitikimus su profesinio orientavimo specialistais, tiek klasės valandėles profesinio orientavimo temomis vertina beveik vienodai, vieno ar kito renginio neišskirdami. Tačiau pastebima, kad susitikimas su įvairių profesijų atstovais pastebimai išsiskiria vertinimu 46,9 proc. dažnumu. Pastebėta tendencija, kad daugelį renginių respondentai vertina vidutiniškai, prastai ir negali vertinti, nes jų nėra.

REKOMENDACIJOS

Švietimo politikams rekomenduojama:

1. Aktyvinti informacinių centų kūrimą mokyklose.
2. Koordinuoti profesinio informavimo paslaugas teikiančių įstaigų veiklą.

Administracijos ir PIT darbuotojams siūloma:

1. Organizuoti specialistų konsultacijas profesinio tinkamumo klausimais mokiniams ir jų tėvams.
2. Inicijuoti susitikimus su atstovais, teikiančiais profesinio informavimo paslaugas bei lankytis įstaigose, teikiančiose paslaugas renkantis profesiją.
3. Organizuoti kvalifikacijos tobulinimo kursus, seminarus skirtus ikiprofesinio pasirengimo pedagogams, sudarant optimalias sąlygas kelti kvalifikaciją.

Tėvams patartina:

1. Padėti formuoti švietimo politiką.
2. Kurti mokyklos materialinę bazę.
3. Keistis informacija.
4. Sudaryti mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo programas ir jas įgyvendinti.
5. Užmegzti ir palaikyti šeimos ir mokyklos kontaktus.
6. Tobulinti ugdymo procesą (padėti vaikams, dalyvauti seminaruose tėvams, padėti juos organizuoti, dalyvauti konsultavimų grupių darbe).

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė, V. 2009. Šiuolaikinio žmogaus socializacija Juozo Vaitkevičiaus socialinėje pedagogikoje. *Acta Pedagogica Vilnensia* 22: 163-173.
2. Augienė, D.; Malinauskienė, D. 2007. Pedagogų karjeros pokyčiai socialinių transformacijų kontekste. *Pedagogika* 86: 30-35.
3. Baranauskas, J. ir kt. 2006. *Profesinio mokymo kokybės užtikrinimo Lietuvoje ir kitose šalyse studija*. Vilnius: PMMC.
4. Barkauskaitė, M. 2007. Profesinis konsultavimas ir orientavimas šiuolaikinio profesinio rengimo kontekste. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 18: 106-120.
5. Bitinas, B. 2000. *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
6. Bukantaitė, D. 2004. Lietuvos darbo birža – tinklinė organizacija: pagrindiniai bruožai. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos* 8: 30-37.
7. Bukantaitė, D.; Remeikienė, D. 2007. Tinklinės besimokančios organizacijos ateitis ir problemos. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai* 43: 27-43.
8. Faurshou, K. ir kt. 2006. *Profesinio mokymo kokybės užtikrinimo Lietuvoje ir kitose šalyse studija*. Vilnius.
9. Gedminienė, D.; Gumuliauskienė, A. 2008. Ugdymo kokybės vertinimas bendrojo lavinimo mokykloje: mokytojų ir mokinių požiūris. *Acta Paedagogica Vilnensia* 21: 75-88.
10. *Improvement, Introduction and Harmonisation of Occupational Standards in the NEU. European Qualifications in Fashions&Beauty Sector* LT/04/B/P/PP-171019. Prieiga per internetą: <<http://verslas.pasvalys.lt/docs/empty/Kokybes%20uztikrinimas.pdf>>.
11. Indrašienė, V. ir kt. 2006. Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokykloje. *Tyrimo ataskaita*. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/prof_inf_paskut_paskutiniausias.pdf>.
12. Išoraitė, M. 2006. Geriausios praktikos siekimo metodai, jų rūšys, metodologija, viešojo sektoriaus problemos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 1(6): 73-80.
13. Į besimokantįjį orientuotas kokybės vertinimas. 2010. Prieiga per internetą: <http://www.artset-lqw.de/cms/fileadmin/user_upload/Service_Allgemeines/LQW_metodiniai_LT.pdf>.
14. Jorytė, I.; Budreikaitė, A. 2005. Tėvų dalyvavimas ikimokyklinės įstaigos bendruomenės valdymo procese. *Pedagogika* 76: 56-63.

15. Jovaiša, L. 1999. *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius.
16. Juodaitytė, A. 2001. Ikimokyklinio ugdymo sisteminė kaita Europos Bendrijos ir pokomunistinėse šalyse. *Acta Paedagogica Vilnensia* 8: 152-162.
17. Juodaitytė, A. 2002. *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.
18. Juodaitytė, A.; Martišauskienė, D. 2008. Ikimokyklinio ugdymo kokybės valdymo prasiūmų kontekstualizavimas Lietuvos Respublikos švietimo dokumentuose. *Mokytojų ugdymas* 11(2): 116-134.
19. Juodaitytė, A.; Palubaitytė, R. 2007. Vaikų (9-12 m.) vasaros laisvalaikio edukacinis diskursas tėvų, kaip suaugusiųjų, koncepcijų kontekste. *Acta Paedagogica Vilnensia* 19: 115-125.
20. Juodaitytė, A.; Rūdytė, K. 2007. Vaikų savaiminio mokymo(si) namų aplinkoje reikšmingumo diskursas. *Pedagogika* 85: 134-144.
21. Jurevičiūtė, K. 2007. Iki profesinio ugdymo sampratų raida Lietuvoje. *Tiltai* 4: 191-200.
22. Kardelis, K. 2002. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Edukologija ir kiti socialiniai mokslai. Kaunas: JUDEX leidykla.
23. Katiliūtė, E. ir kt. 2009. Mokyklos savęs vertinime naudojamų tyrimo instrumentų koncepcija. Prieiga per internetą:
<<http://portalas.emokykla.lt/ksm/Bendrai%20naudojami%20dokumentai/Mokyklos%20sav%20vertinime%20naudojam%C5%B3%20tyrimo%20instrument%C5%B3%20koncepcija/Koncepcija>>.
24. Kavaliauskas, S. 2009. Socialinės institucijos. Šeima. Prieiga per internetą:
<<http://www.lkka.lt/get.php?f.7875>>.
25. Kaziliūnas, A. 2005. Sugretinimo metodo tipų ir modelių analizė. *Viešoji politika ir administravimas* 14: 32-39.
26. Kokybės užtikrinimo vadovas. 2006. Kaunas. Leonardo da Vinčio programos projektas
27. Kokybės vadyba ir jos principų taikymas mokyklose, seminaras „MSTP įgyvendinančių mokyklų komandoms“, Vilnius 2008. Prieiga per internetą:
<http://portalas.emokykla.lt/mstp/Bendrai%20naudojami%20dokumentai/Seminar%C5%B3%20med%C5%BEiaga/2.%202008%20m.%20seminarai/3.%20Kokyb%C4%97s%20vadyba/080818_1%20seminaras_Kokybes%20vadyba.pdf>.
28. Kregždienė, I. 2007. Šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas sprendžiant vaiko problemas. Prieiga per internetą: <<http://www.mtc.lt/get.php?f..283>>.
29. Kučinskienė, R.; Kučinskas, V. 2005. Studijų kokybės sistemos kūrimas ir valdymas. *Acta Paedagogica Vilnensia* 14: 187 – 198.

30. Kučinskienė, R.; Račkauskienė, J. 2011. Mokytojų IKT kompetencijos taikymo aspektai mokinių profesiniame informavime. Prieiga per internetą <www.bestbuydoc.com>.
31. Labukaitė, J.; Augustinienė, A. 2005. Vaikų globos namų auklėtinių ugdymas karjerai. Prieiga per internetą <www.ebiblioteka.lt>.
32. Laužackas R. 2005. *Profesinio rengimo metodologija*. Monografija. Kaunas: VDU.
33. Laužackas, R. 1998. Objektinio ir subjektyviojo profesijos aspektų sąveika profesiniame ugdyme. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos* 1:48-57.
34. Laužackas, R. 2005. *Profesinio rengimo metodologija*. Kaunas.
35. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>.
36. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (Žin., 2009, Nr. 54-2140).
37. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas (Žin., 2007, Nr. 43-1627)
38. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=302313>.
39. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo pakeitimo įstatymas (Žin., 2009, Nr. 86-3638)
40. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 1 d. nutarimas Nr. 1047 „Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo 2008–2010 metų programos įgyvendinimo“ (Žin., 2008, Nr. 124-4718).
41. Lileikienė, T. 2009. Aukštesniųjų klasių mokinių požiūris į karjeros sėkmingumą lemiančius veiksnius. *Pedagogika* 93: 54-61.
42. Merkys, G. 1995. *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai.
43. Pabedinskaitė, A.; Vitkauskas, R. 2009. Daugiakriterinis produkto kokybės vertinimas. *Verslas: teorija ir praktika* 10(3): 214-222.
44. Paliukas, V. 2005. Visuotinės kokybės vadybos principai švietimo sistemoje. Prieiga per internetą: <<http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/Rokiskis/026-029.pdf>>.
45. Papšienė, P.; Černiauskienė, A. 2009. Žmogiškųjų išteklių vadyba. Raidos tendencijos. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai* 19(4): 68-75.
46. Pociūtė, B. 2010. Leono Jovaišos indėlis į profesinio orientavimo tyrimus ir praktiką. *Acta Paedagogica Vilnensia* 25: 43-56.
47. Prakapas, R.; Targamadzė, V. 2008. Auditas mokykloje: tarp proceso ir strategijos. *Acta Paedagogica Vilnensia* 21: 89-100.
48. Profesijos konsultanto rengimo standartas, patvirtintas Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos direktoriaus 2008 m. vasario 11 d. įsakymu Nr. V(4)-26.

49. Profesijos patarėjų mokymo metodinė medžiaga (2004). Vilnius.
50. *Profesinės karjeros tyrimo metodologija metodinė medžiaga*. Studento knyga. 2006. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Studijų kokybės centras.
51. Profesinio informavimo B metodika (2007). Vilnius: Mintis.
52. Profesinio informavimo taškų vidaus audito bendrasis reglamentas, patvirtintas Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centro direktoriaus 2008 m. rugsėjo 15 d. įsakymu Nr. R1-299.
53. Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams, patvirtintos Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos direktoriaus 2008 m. vasario 11 d. įsakymu Nr. V(4)-26.
54. Profesinio orientavimo strategija (Žin., 2004, Nr. 56-1955).
55. Profesinio orientavimo strategija. 2003. Prieiga per internetą <www.smm.lt>.
56. Pruskus, V., Ignatavičius, S. 2009. Profesinio mokymo patrauklumo didinimo galimybės suartinant akademinę ir technologinę mokymosi kryptis analizė. Tyrimo ataskaita, ŠMM. Vilnius. Prieiga per internetą: <[http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/sb/PROFES.%20PATRAUKLUM.%20ATASKAITA%20SMM%20\(paskutinis\).pdf](http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/sb/PROFES.%20PATRAUKLUM.%20ATASKAITA%20SMM%20(paskutinis).pdf)>.
57. Pukelis, K. 2011. Kokybės užtikrinimo Lietuvos švietimo sistemoje atitiktis rekomendacijos 3 priede įvardintiems bendriesiems principams. *Tyrimo ataskaita*. Prieiga per internetą: <http://www.kpmc.lt/LTKS_EKS/KPU_tyrimas_LT.pdf>.
58. Pukelis, K.; Garnienė, D. 2003. Mokinių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos 7*: 24-35.
59. Pukėnas, K. 2005. Sportinių tyrimų duomenų analizė SPSS programa. Kaunas: LKKA.
60. Ruževičius, J.; Daugvilienė, D.; Serafinas, D. 2008. Kokybės vadybos taikymo aukštosiose mokyklose įžvalgos. *Viešoji politika ir administravimas 24*: 99-113.
61. Sajienė, L., Zaksaitė, S. 2007. Profesinės mokyklos statusas visuomenėje ir jį sąlygojantys veiksniai. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos 14*.
62. Seliokienė, L. 2004. *Šeimos pedagogika*: studijų knyga. Marijampolė: Marijampolės kolegijos Leidybos centras.
63. Sokolova, A.; Stanišauskienė, V. 2007. Profesinio orientavimo sistemos Lietuvoje teorinės ir politinės prielaidos. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos 13*: 226-241.
64. Šileika, A. 2010. Profesinio mokymo reforma: keliai ir klystkeliai. *Veršlas: teorija ir praktika 11(4)*: 295 – 301.

65. Šulcienė, O. 2005. Ar tvirtos mūsų šeimos? *XXI amžius. Krikščioniškosios minties, kultūros ir visuomenės laikraštis* Nr. 39 (1340).
66. Tamošiūnas, T. 1998. Profesinio ir ikiprofesinio pedagogų rengimo sąveika. *Daktaro disertacija*. Šiauliai.
67. Tidikis, R. 2003. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
68. Ustilaitė, S. 2007. Vaiko ir paauglio psichosocialiniai vystymosi tarpsniai ir juos atitinkantys baziniai poreikiai (pagal E.Eriksoną). Sud. Ustilaitė, S. ir kt. *Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas: mokomoji metodinė priemonė*. Vilnius: VPU.
69. Vanagas, P. 2004. *Visuotinės kokybės vadyba*. Kaunas.
70. Žibėnienė, G.; Kavaliauskienė, E. 2007. Darbo rinkos profesinio mokymo kokybės išorinis vertinimas Lietuvoje. *Pedagogika* 85:173-180.

PRIEDAI

Ar svarbu studijų vieta (Lietuva, Europos valstybė, JAV ir kt. karjerai?)

Kas svarbiausia renkantis profesiją? (karjeros galimybės, žinojimas įsidarbinimo galimybes pagal specialybę, žinojimas apie save (gabumai, vertybės), gebėjimai, asmenybės savybės ir kt.)

Kokia svarbiausia informacija renkantis profesiją? (profesijos pasirinkimo keliai, tinkamumas pasirinkti profesiją, tolesnio mokymosi galimybės ir kt.)

Kas turėtų suteikti informavimo paslaugas mokykloje renkantis profesiją? (pakviestas specialistas, profesijos patarėjas, psichologas, PIT darbuotojas ar kt.)

Kas turėtų suteikti informavimo paslaugas ne mokykloje renkantis profesiją? (darbo birža, Karjeros planavimo centras, Jaunimo karjeros centras ir kt.)

Kokie organizuojami renginiai svarbūs renkantis profesiją? (pokalbiai su profesijos patarėju, ekskursija į miesto, šalies organizacijas ir kt). Kaip dažnai jie organizuojami? Kas pagrindiniai dalyviai tuose renginiuose?

Labai dėkojame Jums už sugaištą laiką ir dėmesį šiam tyrimui!

Mieli mokiniai,

Prašyčiau Jūsų dalyvauti apklausoje, kurios tikslas – išsiaiškinti, kodėl mokiniai blaškosi iš vienos specialybės į kitą, nusivylę savo pasirinkimu emigruoja iš Lietuvos. Kai kurie, jau įgiję specialybę, mokosi giminiškos specialybės ar visiškai kardinaliai priešingos. Kokie argumentai verčia taip elgtis mokinius: nepakankamas ryšys tarp mokinių, tėvų ir mokyklos, ar tiesiog, darbo rinka diktuoja tam tikras sąlygas ir verčia įgyti papildomų kompetencijų?

Atidžiai perskaitykite kiekvieną teiginį ir pasirinkite Jums
priimtinausią variantą, pažymėdami jį taip:

Anketa anoniminė, tad nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia

I. KLAUSIMAI APIE JUS

1. Jūs esate:

- vyras;
- moteris.

2. Šeimos narių skaičius:

- 3;
- 4;
- kita _____

3. Vaikų skaičius šeimoje:

- 1;
- 2;
- kita _____

4. Šeimos pajamos:

- iki 1000 Lt.;
- iki 2000 Lt.;
- kita _____

4. Tėvų išsilavinimas:

- pagrindinis;
- vidurinis;
- profesinis;
- aukštesnysis;
- aukštasis;
- Kkita _____

5. Tėvų užimtumas:

- dirbantys;
- nedirbantys;
- kita _____

6. Tėvų profesija:

Mamos _____

Tėčio _____

II. KLAUSIMAI APIE VERTYBES

7. Įvertinkite šių vertybių svarbą profesiniam išsilavinimui ateityje:

Vertybėms priskirti teiginiai:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Darbas			
Šeima			
Išsilavinimas			
Politika			
Karjera			
Pripažinimas			
Sveikata			
Meilė			
Religija			
Pinigai			
Laisvė			
Saviraiška			

III. KLAUSIMAI APIE VEIKSNIUS, LEMIANČIUS KARJEROS SĖKMINGUMĄ

8. Įvertinkite šių veiksnių svarbą karjeros sėkmingumui:

Veiksniui priskirti teiginiai:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
<i>Veiksny:</i>	Savikryptingumas		
Aiškus savo tikslo žinojimas			
Pasitikėjimas savimi ir užsispyrimas			
Turimi talentai ir gabumai			
Laisvalaikio pomėgiai, hobi			
<i>Veiksny:</i>	Artimųjų įtaka		
Tėvų dirbamas darbas			
Tėvų draugų dirbamas darbas			
Draugų pasirinkimai			
Draugų patarimai			
Tėvų patarimai			
Mokytojų patarimai, PIT			
Šeimos finansinė padėtis (t.y. kiek pinigų gali duoti tėvai)			
<i>Veiksny:</i>	Emocinės kompetencijos		
Gebėjimas suprasti kitus žmones, juos išklaudyti			
Gebėjimas kontroliuoti savo jausmus, susitvarkyti			
Geras savęs pažinimas, savijautos prižasčių žinojimas			
<i>Veiksny:</i>	Asmenybės bruožai		
Vertybės			

Asmenybės savybės			
Sugebėjimas sunkiai ir ilgai mokytis			
<i>Veiksny:</i>	Asmenybės saviraiška		
Turimi kūrybiniai sugebėjimai			
Turimi įgūdžiai (pvz., organizuoti įvairias veiklas)			
Polinkis rizikuoti, suvokimas, ką daryti sudėtingose situacijose			
<i>Veiksny:</i>	Aplinkos įtaka		
Palankiai susiklėsčiusios aplinkybės			
Gebėjimas prisitaikyti ir sutarti su įvairias žmonėmis			

IV. KLAUSIMAI APIE STUDIJŲ SVARBĄ KARJERAI

9. Ar svarbu studijų vieta karjerai:

Studijų vieta:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Lietuva			
Europos valstybė			
JAV			
Kita: _____			

10. Kaip manote, ar studijų baigimo vieta įtakoja karjeros galimybę?

- taip; ne; neturiu nuomonės.
 kita (*įrašykite*) _____

V. KLAUSIMAI, KAS SVARBIAUSIA RENKANTIS PROFESIJĄ?

11. Ar Jums svarbu renkantis profesiją?

Veiksniui priskirti teiginiai:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Karjeros galimybės			
Žinojimas įsidarbinimo galimybes pagal specialybę			
Žinojimas apie aukštąsias mokyklas ir jose rengiamus specialistus			
Žinojimas apie profesines mokyklas ir jose rengiamus specialistus			
Žinojimas, kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos profesijai			
Žinojimas apie save (savo gabumai, interesai, vertybės)			
Kita: _____			

VI. KLAUSIMAI APIE INFORMACIJĄ RENKANTIS PROFESIJĄ

12. Įvertinkite informacijos svarbą renkantis profesiją:

Teiginiai:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Profesijos pasirinkimo keliai			
Tinkamumas pasirinkti profesiją			
Tolesnio mokymosi ir studijų galimybės			
Stojimo tvarka į profesinio mokymo institucijas			
Mokymo programos, kvalifikacija			
Profesijai keliami reikalavimai			
Situacija darbo rinkoje ir jos poreikiai			
Kita: _____			

13. Ar pakanka šios informacijos renkantis profesiją?:

Teiginiai:	Pakanka	Neturiu nuomonės	Nepakanka
Profesijos pasirinkimo keliai			
Tinkamumas pasirinkti profesiją			
Tolesnio mokymosi ir studijų galimybės			
Stojimo tvarka į profesinio mokymo institucijas			
Mokymo programos, kvalifikacija			
Profesijai keliami reikalavimai			
Situacija darbo rinkoje ir jos poreikiai			
Kita: _____			

VII. PROFESINIO INFORMAVIMO PASLAUGOS MOKYKLOJE

14. Įvertinkite paslaugų teikimo svarbą renkantis profesiją:

Asmenys, teikiantys paslaugas:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Pakviestas specialistas			
Direktoriaus pavaduotojas ugdymui			
Dalyko mokytojas			
Klasės auklėtojas			
Profesijos patarėjas			
Psichologas			
Socialinis pedagogas			
Kita: _____			

15. Ar dažnai šie asmenys informuoja apie profesinį pasirinkimą?

Asmenys, teikiantys paslaugas:	Dažnai	Retai	Niekada
Pakviestas specialistas			
Direktorius pavaduotojas ugdymui			
Dalyko mokytojas			
Klasės auklėtojas			
Profesijos patarėjas			
Psichologas			
Socialinis pedagogas			
Kita:			

VIII. PROFESINIO INFORMAVIMO PASLAUGOS ĮSTAIGOSE

16. Įvertinkite įstaigų, teikiančių paslaugas svarbą renkantis profesiją:

Įstaigos, teikiančios paslaugas:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Pedagoginė psichologinė tarnyba			
Darbo rinkos mokymo centras			
Darbo birža			
Karjeros planavimo centras			
Jaunimo karjeros centras			
PIT			
Kita:			

17. Ar dažnai lankotės šiose profesinio informavimo paslaugas, teikiančiose įstaigose?

Įstaigos, teikiančios paslaugas:	Dažnai	Retai	Niekada
Pedagoginė psichologinė tarnyba			
Darbo rinkos mokymo centras			
Darbo birža			
Karjeros planavimo centras			
Jaunimo karjeros centras			
PIT			
Kita:			

IX. PROFESINIO INFORMAVIMO RENGINIŲ VERTINIMAS

18. Įvertinkite renginių svarbą renkantis profesiją:

Renginių tipai:	Labai svarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Nesvarbu
Pokalbis su profesijos patarėju			
Susitikimas su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais			
Ekskursija į miesto, šalies organizaciją			
Susitikimas su įvairių profesijų atstovais			
Susitikimas su profesinio orientavimo specialistais			
Klasės valandėlės profesinio orientavimo temomis			
Kita:			

19. Įvertinkite šių renginių rengimą:

Renginių tipai:	Puikiai	Vidutiniškai	Prastai	Negaliu vertinti, nes jų nėra
Pokalbis su profesijos patarėju				
Susitikimas su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais				
Ekskursija į miesto, šalies organizaciją				
Susitikimas su įvairių profesijų atstovais				
Susitikimas su profesinio orientavimo specialistais				
Klasės valandėlės profesinio orientavimo temomis				
Kita:				

Labai dėkojame Jums už sugaištą laiką ir dėmesį šiam tyrimui!